

**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA TURİZM
İŞLETMELERİNİN ÇEVRE DUYARLILIĞININ
BELİRLENMESİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ**

**2020
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

Nurdan ÖZMEN

**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA TURİZM İŞLETMELERİNİN
ÇEVRE DUYARLILIĞININ BELİRLENMESİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ**

Nurdan ÖZMEN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ KURULU ONAY SAYFASI	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	12
ARAŞTIRMA PROBLEMLERİ.....	13
EVREN VE ÖRNEKLEM	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	14
GİRİŞ	16
1. BİRİNCİ BÖLÜM:	17
ÇEVRE VE TURİZM	17
1.1 ÇEVRE.....	17
1.2 ÇEVRE SORUNLARI.....	18
1.2.1 Su Sorunu	22
1.2.2 Enerji Sorunu	23
1.2.3 Artan Nüfusla Birlikte Ortaya Çıkan Su ve Enerji Sorunu.....	25
1.2.4 Türkiye’de Su ve Enerji Sorununa Yönelik Olarak Yapılan Projeler	26
1.2.5 Katı Atık Yönetimi	27
1.2.6 Küresel Isınma ve İklim Değişikliği.....	32
1.3. ÇEVRE KİRLİLİĞİ	34
1.3.1 Su Kirliliği	37
1.3.2 Hava Kirliliği	38
1.3.3 Toprak Kirliliği.....	40

1.3.4 Gürültü / Ses Kirliliği.....	41
1.4. ÇEVREYE DUYARLILIK	42
1.5. TURİZM VE ÇEVRE SORUNLARI.....	47
1.5.1. Turizm Sektörü Açısından Su ve Enerji Sorunu.....	51
1.5.1.1 Otellerde Verimli Su Kullanımı	53
1.5.1.2 Otellerde Verimli Enerji Kullanımı	54
1.6. OTELLERDE SU VE ENERJİ TASARRUFU SAĞLAYAN UYGULAMALARA ÖRNEKLER	55
1.7. TURİZM VE ÇEVRE DUYARLILIĞI	57
2. İKİNCİ BÖLÜM:	61
SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE ÇEVRE DUYARLILIĞI.....	61
2.1 SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM	61
2.2 SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA ÇEVRE DUYARLILIĞI....	67
2.2.1 Yeşil Yıldızlı Oteller	67
2.2.2 Beyaz Yıldızlı Oteller.....	69
2.2.3 Mavi Bayrak Projesi:	69
2.2.4 Yeşil Ürün.....	71
2.2.5 Yeşil Pazarlama	72
2.2.6. Yavaş Şehir Hareketi.....	73
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:.....	77
SAFRANBOLU DESTİNASYONUNDAKİ TURİZM İŞLETMELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE ÇEVRE DUYARLILIĞI.....	77
3.1 SAFRANBOLU	77
3.1.1 Safranbolu'nun Çevre Kirliliği Algısı.....	78
3.2.BULGULAR	79
3.2.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	79
3.2.2 Yeşil Yıldız Kavramının Bilinirliği	81
3.2.3 Turistlerin Çevre Dostu Ürün Kullanma Eğilimi.....	83
3.2.4. Turizm İşletmelerinin Çevre Dostu Faaliyetlere Yönelik Uygulamaları.....	84
3.2.5 Tedarikçilerin Çevre Dostu Olmalarının Turizm İşletmeleri Açısından Önemi.....	85

3.2.6 Turizm İşletmelerinin Enerji Tasarrufuna Uygun Alet Kullanımı	86
3.2.7 Turizm İşletmelerinin Su Tasarrufuna Yönelik Tutum ve Uygulamaları.....	87
3.2.8 Turizm İşletmelerinde Çalışan Personelin Çevreye Karşı Tutumu Ve Hizmet İçi Eğitimi	88
3.2.9 İşletmelerin Çevre Dostu Ürün Satın Alma Davranışları.....	89
3.2.10 İşletmelerde Kullanılmış Ürün Ambalajlarının Geri Dönüşümü .	89
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	91
KAYNAKÇA	97
TABLolar LİSTESİ	106
ŞEKİLLER LİSTESİ	108
EKLER	109

TEZ KURULU ONAY SAYFASI

Nurdan ÖZMEN tarafından hazırlanan “SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA TURİZM İŞLETMELERİNİN ÇEVRE DUYARLILIĞININ BELİRLENMESİ: SAFRANBOLU ÖRNEĞİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Taşkın DENİZ

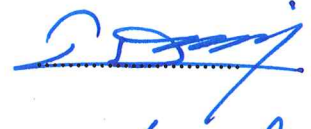
Tez Danışmanı, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 23/01/2020

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

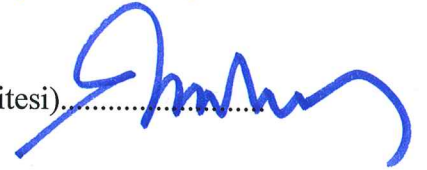
Başkan : Doç. Dr. Taşkın DENİZ (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Muharrem AVCI (Kastamonu Üniversitesi)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Nurdan ÖZMEN

İmza

ÖNSÖZ

Bu çalışmada sürdürülebilir turizm kapsamında turizm işletmelerinin çevre duyarlılığının önemi ortaya koyularak, Safranbolu'daki turizm işletmelerinin konu ile ilgili durumu hakkında tespitte bulunulmuş ve yönetsel farklılıkların bu konudaki uygulamalara nasıl yansıdığı belirlenmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, Safranbolu'daki işletmeler ile bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyerek bu günlere gelmemde emek harcayan değerli ailem; Osman ÖZMEN, Hatice ÖZMEN, Orhan ÖZMEN'e, bu zahmetli süreçte bana fikir veren, tezimle ilgili her aşamada yardımlarını benden esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Taşkın DENİZ'e, araştırma sürecinde yol gösteren Doç. Dr. Cenk Murat KOÇOĞLU'na, Dr. Öğretim Üyesi Muharrem AVCI'ya ve eğitim hayatına başladığım süreçten itibaren üzerimde emeği bulunana tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZ

İnsanoğlu yaşantısını devam ettirebilme amacı ile doğayı büyük ölçüde zorlamış, kaynakları tüketmiş ve günümüzün en önemli sorunu olan çevre sorunlarının önünü açmıştır. İnsanın doğadaki mevcut kaynakları, doğanın kendisini yenileyebileceğinden daha hızlı kullanması sonucunda ortaya çıkan, tüm canlıların sağlığını olumsuz etkileyen, kalıcı sorunlara sebep olan kirlenme ve bozulmaya dayalı çevre sorunları tüm canlıları, ekosistemleri, habitatları ve popülasyonları etkileyen en önemli probleme dönüşmüştür. Bu nedenle hemen hemen her alanda/sectörde “sürdürülebilirlik” kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu sektörlerin başında turizm gelmektedir.

Turizm sektörü özellikleri itibari ile çevreyle kaçınılmaz etkileşime sahiptir. Bu nedenle sürdürülebilir turizm bağlamında, turizm faaliyetlerinde çevre dostu uygulamalarla çevreye verilen zararları en aza indirgenmeye çalışılmaktadır. Yeşil yıldız, beyaz yıldız, mavi bayrak, yeşil ürün, yeşil pazarlama, yavaş şehir harekâtı gibi çeşitli sertifikasyon uygulamaları ve projeler ile turizmin sürdürülebilirliği için çaba harcanmaktadır.

Belirtilen hususlar doğrultusunda bu çalışmada, sürdürülebilir turizm kapsamında turizm işletmelerinin çevreye duyarlılıkları Safranbolu destinasyonu ölçeğinde ele alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı Safranbolu ilçesi, Dünya Miras Şehirleri arasında yer alan önemli turizm destinasyonlarından biridir. Tarihi konakların varlığını sürdürdüğü şehirde çevreyi koruma faaliyetlerine önem verilmektedir. Bu nedenle Safranbolu’da bulunan turizm işletmeleriyle çevreye duyarlılıklarını tespit etmek üzere, iki bölümden oluşan sorularla hazırlanan mülakat formu ile yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Ortaya çıkan verilerle işletmelerin çevre dostu ürün kullanımları, su ve enerji tasarrufu uygulamaları, geri dönüşüm faaliyetleri ile ilgili sonuçlara ulaşılmıştır. Son kısımda ise tespit edilen eksikliklere karşı çeşitli öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir turizm; çevre duyarlılığı; Safranbolu; turizm işletmeleri; turizm

ABSTRACT

Mankind has forced nature to a great extent in order to continue its life, consumed resources and paved the way for environmental problems, which are the most important problems of our time. Environmental problems based on contamination and degradation, which affect the health of all living things adversely, resulting in the human being using the existing resources in nature faster than nature can renew itself, have turned into the most important problem affecting all living things, ecosystems, habitats and populations. Therefore, the concept of sustainability comes to the forefront in almost every field / sector. Tourism is one of these sectors.

Tourism sector has inevitable interaction with the environment due to its characteristics. Therefore, in the context of sustainable tourism, it is tried to minimize the damages to the environment through environmentally friendly practices in tourism activities. Green star, white star, blue flag, green product, green marketing, slow city operations, such as various certification applications and projects are made efforts for the sustainability of tourism.

In this study, in the context of sustainable tourism, the environmental sensitivity of tourism enterprises in the context of sustainable tourism has been handled at the Safranbolu destination scale. The city of Safranbolu, where the research is conducted, is one of the important tourism destinations among the World Heritage Cities. In the city where historical mansions exist, environmental protection activities are given importance. For this reason, a semi-structured interview was applied to the tourism establishments in Safranbolu with an interview form prepared with two-part questions to determine their sensitivity to the environment. With the data obtained, the results related to the use of environmentally friendly products, water and energy saving practices and recycling activities of the enterprises were reached. In the last part, various suggestions are presented against the deficiencies detected.

Keywords: Sustainable tourism; environmental awareness; Safranbolu; tourism enterprises; tourism

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turizm İşletmelerinin Çevre Duyarlılığının Belirlenmesi: Safranbolu Örneği
Tezin Yazarı	Nurdan ÖZMEN
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Taşkın DENİZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	23/01/2020
Tezin Alanı	Turizm İşletmeciliği
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	112
Anahtar Kelimeler	Sürdürülebilir turizm, çevre duyarlılığı, Safranbolu, turizm işletmeleri, turizm

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Determination of Environmental Consciousness of TourismEnterprices in the Scop of Sustaninable Tourism: The Case of Safranbolu.
Author of the Thesis	Nurdan ÖZMEN
Advisor of the Thesis	Associate Professor Taşkın DENİZ
Status of the Thesis	Master of Tourism Management
Date of the Thesis	23/01/2020
Field of the Thesis	Department of Tourism Management
Place of the Thesis	KBÜ/LEE
Total Page Number	112
Keywords	Sustainable tourism, environmental awareness, Safranbolu, tourism enterprises, tourism

KISALTMALAR

Akt.:	Aktaran Yazar
ÇED:	Çevre Envanteri Dairesi
DATUR:	Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi
DİE:	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ:	Devlet Su İşleri
G:	Görüşülen
GAP:	Güneydoğu Anadolu Projesi
OECD:	(Organisation for Economic Co-operation and Development) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
s.:	sayfa
TDK:	Türk Dil Kurumu
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜSİAD:	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNDP:	(United Nations Development Programme) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP:	(United Nations Environment Programme) Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO:	(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
vb.:	ve benzerleri
WCED:	(World Commission on Environment and Development) Dünya Çevre Kalkınma Kurulu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Sürdürülebilir turizm kapsamında turizm işletmelerinin, çevre duyarlılığının Safranbolu destinasyonu ölçeğinde belirlenmesidir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Sürdürülebilir turizmin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu kapsamda, turizm işletmelerinin başlıca sorumlulukları hem varlıklarını sürdürme hem de topluma ve çevreye yarar sağlayacak faaliyetler yürütmektir. Dolayısıyla turizm işletmelerinin çevre duyarlılığı konusunda faaliyetlerinin belirlenmesi açısından araştırma önem taşımaktadır. Bu doğrultuda amaç, turizm işletmelerinin çevreye duyarlı uygulamalarını belirlemektir. Amaç doğrultusunda turizm işletmelerinin sürdürülebilir turizm faaliyetlerini benimsemesi ve uygulaması büyük önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırma yöntemi; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir süreçtir. Bu bağlamda turizm işletmeleri yöneticilerine literatürden de yararlanılarak oluşturulan açık uçlu sorularla mülakat tarzı görüşme tekniği uygulanmıştır.

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme yöntemleri; yapılandırılmış görüşme yöntemi³, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi⁴ ve yapılandırılmamış görüşme yöntemi⁵ olarak üçe ayrılmaktadır. Bu kapsamda, alan çalışmasının araştırma aşaması “yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Önceden hazırlanan, iki aşamadan

³ **Yapılandırılmış Görüşme Yöntemi:** Görüşme yapılan kişilere önceden hazırlanan sorular aynı şekilde sorulur ve önceden belirlenen cevaplardan birini seçerek cevaplamaları beklenir.

⁴ **Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yöntemi:** Görüşme formunda yer alan açık uçlu sorulara, katılımcının ilgisi ve bilgisi doğrultusunda cevap vermesi beklenir. Araştırmacı ile katılımcı arasında söyleşi şeklinde gerçekleştirilir.

⁵ **Yapılandırılmamış Görüşme Yöntemi:** Önceden hazırlanmış herhangi bir soru formu olmadan araştırmacının yönlendirmesi doğrultusunda katılımcının konunun belirlenmesinde önemli paya sahip olduğu görüşme yöntemidir.

oluşan görüşme formu Koçoğlu ve Koçoğlu (2017) tarafından yapılan araştırmadan derlenmiştir. Konu ile ilgili 10 soru ve demografik bilgilere ait olan 5 soru yer almaktadır. Sorular açık uçlu olup katılımcının kendini dilediği gibi ifade etmesine imkân tanınmıştır. Buna ilave olarak gözlem yapma fırsatı da bulunmuş ve gözlem tekniği de kullanılmıştır. Burada, gözlem yapılan mekânda gözlemcinin kendisinin bizzat bulunması, gözlemin laboratuvar gibi hazırlanmış bir ortamın aksine doğal ortamında gerçekleşmesi söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 171). Gözlem tekniğinin en önemli özelliği gözlemlenen bireylerin kendi doğal ortamları içinde bulunmasıdır. Bu araştırma yönteminin seçilmesinin nedeni: Görüşmelerin sahip olduğu belli düzeydeki esnekliğe ve bire bir durum değerlendirmeye uygun olmasıdır. Yani anket tekniğe göre görüşme tekniğinde sorular açık uçlu olup görüşmecinin kendini daha iyi ifade etmesini sağlamaktadır. Ayrıca katılımcı ile yüz yüze görüşüldüğünde düşüncelerini ve tepkilerini daha iyi bir şekilde gözleme imkânı bulunmaktadır.

Araştırmanın verileri, katılımcıların kendilerini rahat ifade edebileceği yerlerde, kendi işletmelerinde ve kendilerinin müsait oldukları, yoğunluğun az olduğu zaman dilimlerinde toplanmıştır. Görüşmecilerle soru-cevap şeklinde mülakat formu uygulanmış olup cevapları kaydedilmiştir. Görüşmede sorular her bir katılımcı için, aynı biçimde sözcüklerle ve aynı anlama gelecek şekilde yöneltilmiştir.

ARAŞTIRMA PROBLEMLERİ

Sürdürülebilir turizm kapsamında turizm işletmelerinin çevre duyarlılığının ne ölçüde olduğunu Safranbolu şehri örneği ele alınarak yapılan araştırmada, araştırmanın problemleri ve alt problemleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Problemler:

1. Turizm işletmeleri sürdürülebilir turizm için çevreye duyarlılık kapsamında neler yapmaktadır?
2. Turizm işletmelerinin geri dönüşüm ile ilgili uygulamaları nelerdir?
3. Turizm işletmelerinde çalışanlar çevreye karşı duyarlılık konusunda ne kadar bilinçlidir?

Alt Problemler:

- 1.1 Turizm işletmeleri çevre dostu ürünleri tercih ediyor mu?
- 1.2 Su ve enerji tasarrufuna yönelik tedbirler alınmakta mıdır?
- 1.3 Turizm işletmeleri tedarikçilerin çevre dostu olmalarına dikkat etmekte midir?
- 2.1 Turizm işletmeleri geri dönüşüm ürünlerini satın almaya özen gösteriyor mu?
- 2.2 Turizm işletmeleri geri dönüşümü mümkün olan ürün atıklarını ayrıştırıyor mu?
- 3.1 Turizm işletmesi çalışanları çevreye duyarlılık konusunda hizmet içi eğitim alıyor mu?
- 3.2 Turizm işletmesi yetkilileri çevreye duyarlılık alanında verilen sertifikaları biliyor mu?

EVREN VE ÖRNEKLEM

Safranbolu’da toplamda 25 konaklama işletmesi ile görüşme yapılmıştır. Bu işletmelerin çoğunluğu Safranbolu Eski Çarşı’da uzun yıllardır hizmet vermekte olan tarihi konakların küçük butik otellere dönüştürüldüğü işletmelerdir. Ayrıca ilçe merkezinde yer alan 2 yıldızlı, 3 yıldızlı, 5 yıldızlı oteller bulunmakta ve her yıl yeni konaklama işletmeleri de bu hizmet sürecine katılmaktadır.

Araştırmanın kapsamı, 2019 yılı içerisinde Safranbolu ilçesinde yer alan Turizm İşletme Belgesi 25 butik oteli kapsamaktadır. Safranbolu Turizm Danışma Bürosu’nun en son verilerine göre toplam 26 turizm işletme belgesi butik otel bulunmaktadır. Bunların 25’i ile görüşüldüğü için örneklemin yaklaşık %96’sı ile görüşme sağlanarak araştırma için gerekli veriler toplanmıştır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Sürdürülebilir turizm kapsamında turizm işletmelerinin çevreye duyarlılığını araştıran bu çalışmada karşılaşılan güçlükler ve sınırlılıklar aşağıda sıralanmaktadır:

Araştırma, Türkiye’nin Karabük ili sınırları içerisinde bulunan Safranbolu ilçesinde yer alan 25 turizm işletmesi ile sınırlıdır.

Görüşme formundaki soruları cevaplayanlar genellikle işletme sahipleri veya orta ve üst düzeydeki yöneticiler olduğundan iş yoğunlukları nedeniyle soruların cevaplandırılmasına zaman ayırmaları biraz güç olmuştur. Ayrıca araştırmada benimsenen nitel araştırma yöntemi kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak yöneticilerle ortalama görüşme süreleri 15 dakika ile 30 dakika arasında farklılık göstermektedir.

Görüşmeler esnasında bazı katılımcıların ses kaydı alınmasını istememesi, konuşurken not alma gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle de not alma esnasında bazı verilerin tam anlamıyla kaydedilememesi olasılığını doğurmakta bu da araştırmanın kısıtlılıkları içerisinde yer almaktadır.

GİRİŞ

Sağlık alanında yaşanan buluşlar ve gelişmeler ile birlikte ortalama yaşam süresinin uzaması, bebek ölümlerinin azalması gibi faktörler nüfus artışını tetiklemektedir. Bu durum bir taraftan mevcut doğal kaynakların gelecekte yetersiz kalacağı hatta tükeneceği gerçeğini diğer taraftan tüketim kültürü sonucu arta kalan atıkların çevreyi yaşanmaz bir hale dönüştüreceği tedirginliğini ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilirlik kavramını ortaya çıkaran söz konusu tehditler sebebi ile sürdürülebilir bir çevre için çevreye duyarlı çeşitli projeler geliştirilmektedir. Çevre ve insan unsurunun önemli olduğu turizm sektörü de sürdürülebilirlik ilkesini önemli görmekte ve bu doğrultuda sürdürülebilir turizm kapsamında çok sayıda projeler yapılmakta, uygulamalar gerçekleştirilmektedir.

Yaşadığımız çevrede gereksinim duyduğumuz en temel ihtiyaç sudur. İcatlar ve gelişen teknoloji ile birlikte vazgeçilmez bir unsura dönüşen bir diğer gereksinim ise enerjidir. Artan nüfus, değişen yaşam koşulları ve tüketim kültürü sebebi ile sınırlı kaynaklar hızla tükenmeye başlamış ve bu durum özellikle su ve enerji sorununu dünya ekonomisinin ve diplomasinin merkezine yerleştirmiştir. Kaçınılmaz bir sonuç olarak suyun sadece kullanılması değil kullanılmış suların bile tekrar kullanılması, mevcut su kaynaklarının çevre kirlenmesine karşı korunması, sudan enerji elde edilmesi, su kaynaklarının gittikçe artan talep karşısında sınırlarının zorlanması gibi değişik sorunlar da gündeme gelmektedir (Tunç, 2010:2). Nitekim suyun miktar olarak sınırlı olması, suni yöntemlerle elde edilememesi, çevre kirliliği nedeni ile kirlenmeye müsait olması ve bunun yanı sıra artan nüfus sonucunda kişi başına düşen su ve enerji talebinin gün geçtikçe artması bu kaynakları önemli ticaret ve politika malzemesi haline getirmektedir. Bu nedenle ülkeler arası çeşitli anlaşmalar ve projeler yapılmaktadır.

Yaşamın her anını ve ekonominin tüm sektörlerini doğrudan veya dolaylı ilgilendiren su ve enerji, turizm sektörü açısından ele alındığında sektörün varlığı ve devamı açısından vazgeçilmez öneme sahiptir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik açısından otel işletmelerinin aldıkları bazı önlemler ve uyguladıkları çevre dostu projeler, doğayı ve kaynakları koruma noktasında önem arz eden adımlardır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM:

ÇEVRE VE TURİZM

1.1 ÇEVRE

“Ben olmayan her şey, çevredir.”

Albert Einstein

Canlının yaşadığı ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek amacı ile etkileşimde bulunduğu mekân “ortam”, ortamdaki canlıların yaşamını sürdürmeye yardımcı olan unsurların tümü “çevre” olarak ifade edilebilir. Söz konusu unsurları fiziki unsurlar (yer şekilleri, iklim), kimyasal unsurlar (iç yapıya ilişkin özellikler) ve biyolojik unsurlar (insan, hayvan, bitki) şeklinde ele alabiliriz.

İnsanların ortak varlığını oluşturan tüm değerleri kapsayan çevre, canlı ve cansız varlıkları barındıran doğal bir ekosistemi ifade etmektedir. Genel olarak; bir organizmanın veya organizmalar topluluğunun yaşamı üzerinde etkili olan tüm faktörlerin bileşenini ifade eden bir kavramdır. Başka bir şekilde tanımlamak gerekirse, canlıların yaşamasını ve gelişmesini sağlayan biyolojik, kimyasal ve fiziksel etmenlerin bileşenidir (Kayıkcı, 2014: 13-14; Çepel, 1996: 41). Türk Dil Kurumu (TDK, 2018) çevre kavramını: “Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam” şeklinde ifade etmektedir. Çevre, ulusal ve uluslararası alanda belirli bir alanın ekosistemini vurgulamaktadır (Hook, 2015: 47). Güler (2011), yayımlanmış olduğu kitapta: “Çevre, insanın dışındaki her şeydir; çevredeki varlıklar arasındaki etkileşimli ilişkilerin sürdürülebilme gücüdür” şeklinde ifade etmektedir.

Yapılan tanımlamalar göz önüne alındığında çevre kavramının bir taraftan insan etkisinden bağımsız oluşan doğal çevreyi diğer taraftan insanlık tarihinin gelişimi içerisinde insan etkisi ile oluşan yapay çevreyi kapsadığı anlaşılmaktadır. Çevre insan etkileşimi konusunda deterministler ve posibilistler arasında yaşanan görüş ayrılıkları dahi özü itibari ile bu etkileşimin önemini ortaya koymaktadır. İster sosyal bilimciler ister teknik bilimciler hangi açıdan ele alınırsa alınsın, doğal çevre ile yapay çevre birbirinden bağımsız değildir. Bunlar, bir bütünlük arz eder ve sürekli iletişim halindedirler.

Genel anlamda düşünülduğünde çevre hem somut hem de soyut olarak ele alındığında tüm canlılar için yaşam kaynağını oluşturan bir bütün olarak değerlendirilebilir. Canlılar için bu denli önem arz eden çevre zamanla çeşitli tahribatlara da maruz kalmaktadır. Bu sebeple kaynaklara ulaşımında ve kaynakların kullanımında çevresel değerler göz önünde bulundurulmalıdır (Saribaş vd., 2016: 108).

Çevre bilimine ilişkin ilk tarihi belgelerin Yunan bilim insanı Teofrostus'a ait olduğu kabul edilmektedir. Çevre biliminde önemli bir kavram olan "ekoloji" kavramı ise ilk kez Alman bilim insanı Zoolog Ernst Haeckel tarafından kullanılmıştır (Uşak, 2007: 5). Çevreyi koruma ile ilgili sorunları ele alan uluslararası faaliyetler, Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından oluşturulan Dünya Çevre Kalkınma Kurulu (WCED) ile başlamıştır (Erhan, 2012: 4).

CAM ŞİŞE 4000 yıl 	ÇIKLET 5 yıl 	KUTU KOLA 10 yıl 	PET ŞİŞE 400 yıl 	SİGARA FİLTRESİ 2 yıl 	PLASTİK MALZEME 1000 yıl
PLASTİK ÇAKMAK 100 yıl 	KAĞIT, GAZETE 3 ay 	ALÜMİNYUM 100 yıl 	TELEFON KARTI 1000 yıl 	POLİÜRETAN 1000 yıl 	PLASTİK TABAK 500 yıl

Resim 1. Atıkların Doğada Yok Olma Süreleri

1.2. ÇEVRE SORUNLARI

Çevre sorunları tüm canlıların ve onların yaşamsal faaliyetlerinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep teşkil eden çevre değişikliği veya kaynakların dikkatsiz ve hatalı kullanımı olarak nitelendirilebilir. Sözlükteki tanımı ele alındığında, çevre sorunları (environtel problems), çevrede meydana gelen tahribat ve kirlilik sonucu, canlıların yaşamlarını ve sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen ve tehdit eden sorunların tümüdür (Ansiklopedik Çevre Sözlüğü, 2001: 114). Özü itibari ile baktığımızda çevre sorunları insanın doğadaki mevcut kaynakları, doğanın kendisini

yenileyebileceğinden daha hızlı kullanması sonucunda ortaya çıkan, tüm canlıların sağlığını olumsuz etkileyen, kalıcı sorunlara sebep olan kirlenme ve bozulmaya dayalı sorunlardır. Çevre sorunları, olduğu mekânla sınırlı kalmayıp su ve rüzgâr gibi sistemler ile diğer coğrafi mekânlara taşınmaktadır. Bu sebeple çevre sorunları küresel ölçekte değerlendirilmektedir.

Çevre insanı etkileyen ve ondan etkilenen durumların tümü olarak ifade edilirse, çevre sorunlarının temelleri ilk çağ kadar uzanmaktadır (Ökmen, 2004: 327). Çevre sorunları insanın doğadaki mevcut kaynakları kullanmaya başlaması ile yani ilk insan ile birlikte yaklaşık 1.5 milyon yıl önce ortaya çıkmış ve zamanla; Sanayi Devrimi, Göçler ve Kentleşme, Soğuk Savaş Dönemi ve Küreselleşme, Teknolojik İlerleme ve Hızlı Nüfus Artışı gibi sebeplere bağlı olarak doğal kaynakların sorumsuzca kullanılması sonucunda diğer canlı türlerinin yok olmasına yol açacak düzeye ulaşmış bir süreçtir.

Geçmişten günümüze yapılan tüm tartışmalar ve araştırmalar sonucunda çevre sorunları açık bir şekilde tespit edilmesine karşın alınması gereken önlemler ile sorunlar tamamen önlenememiş hatta özellikle doğa bilimcilerin dikkatleri çektiği çevre sorunları bütün disiplinleri ilgilendiren bir konu haline gelmiştir (Öztürk, 2010: 4).

Gürel (2008), çevre sorunları ile ilgili yapmış olduğu çalışmada çevre sorunlarının nedenlerini aşağıdaki şekilde belirlemiştir:

1. Doğal kaynakların sınırlı olmasına karşı tüketim arzusunun sonsuz olması
2. Devletlerin sınırsız büyüme ve ilerleme istekleri
3. Gelişmekte olan ülkelerin problemleri
4. Bazı endüstrilerin çevre korumacılıkta kullanılması
5. Kirlenmeye karşı doğanın tepkisinin önceden bilinmemesi
6. Çevre sorunlarının kaynağı konusunda uzlaşma sağlanamaması
7. Ülkelerarası rekabet ve güvenlik tehdidi
8. Hızlı nüfus artışı ve göçler
9. Eğitimsizlik ve duyarsızlık

Küresel ölçekte yaşanan çevre sorunları ise

- Atmosferde sera gazları ve sera etkisi sebebi ile yaşanan küresel iklim değişikliği,

- Atmosferde ozon tabakasının seyrelmesi,
- Başta Tropikal Ormanlar olmak üzere hemen tüm habitatlarda yaşanan bozulmalar, ekosistemlerin çökmesi ve biyoçeşitliliğin azalması,
- Çernobil olayında yaşandığı gibi büyük çapta meydana gelen nükleer kirlenmeler,
- Tüm dünyada olmasa dahi dünyanın büyük kısmında yaşanan extrem hava olaylarının (asit yağmurları, kuraklık, çölleşme) artması,
- Denizlerdeki ticari faaliyetler sonucu meydana gelen petrol kirliliği ve civa yüzdesindeki artış şeklinde sıralanabilir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 2010: 66-67).

Çevre sorunlarının küresel anlamda geneli etkilemesi nedeni ile bu sorunlara bulunacak çözümlerin de uluslararası olmasının zorunlu olması, uluslararası düzeyde geçerliliği olan çevre yönetim sistemlerinin değerini daha da arttırmaktadır (Yontar, 2010: 480). Çevrenin korunması konusu, çevreyle ilgili sorunlar ortaya çıkmaya başlayınca gündeme gelmiştir. Çevre sorunsalı öncelikle sanayileşmenin başladığı Kuzey ve Batı Avrupa ile Kuzey Amerika’da gündeme gelmiş zamanla diğer ülkelerin de sorunu olmuştur.

Çevre sorunlarının önlenmesine yönelik korumacı tepkiler / akımlar ilk kez 20. Yüzyılın başında Victor Ernest Shelford gibi bilim insanlarının çalışmaları ile gündeme gelmiştir. 1960’lardan itibaren ulusal ve uluslararası kuruluşların gündemine giren ve zaman içinde hemen her düzeyde siyasete ve diplomasiye dahi yön vermeye başlayana çevre sorunları konusu, Türkiye’de 1980’li yılların başında tam anlamı ile ele alınmaya başlanmıştır. Çevre sorunlarına yönelik çözüm arayışlarının temelini 5 Haziran 1972 tarihli Stockholm (BM Çevre ve Gelişim) Konferansı oluşturmaktadır. 113 devletin katılımıyla gerçekleşen Stockholm Konferansı ile hem doğal çevreyi dikkate almayan ekonomik kalkınma modellerinin ekolojik dengeleri bozmaya başladığı tescil edilmiş hem de 5 Haziran tarihi “Dünya Çevre Günü” ilan edilmiştir. Dünya Kalkınma ve Çevre Komisyonu tarafından 1987 yılında yayımlanan “Our Common Future (Ortak Geleceğimiz, Brutland Raporu)” çevre sorunları açısından adeta dönem noktası olmuştur. Ekonomik kalkınmanın, koruma-kullanma dengesini gözeterek de sağlanabileceğini savunan ‘Sürdürülebilir Kalkınma’ kavramı ilk kez Brundtland Raporu ile uluslararası platformda tartışmaya açılmıştır. 1992 yılında Brezilya’nın Rio şehrinde toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, çevre bilincinin öne çıkarılması konusunda katılımcı mekanizmaların hükümet ve

diğer kuruluşlar tarafından benimsenmesini sağlamıştır. 2002 yılında düzenlenen Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde, Rio Konferansından sonra geçen 10 yıllık süre sürdürülebilir kalkınma bakış açısıyla değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Çevre sorunlarının en fazla tartışıldığı sektör ise kendisine doğrudan kaynak teşkil etmesi sebebi ile turizm olmuştur. Dünyadaki önemli destinasyonlarda ve turizm bölgelerinde gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda ortaya çıkan başlıca çevre sorunlarına yönelik örnekler aşağıda sıralanmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006; Kuter ve Ünal, 2009: 152; Cinnioğlu, 2015: 16; Celem ve Benzer, 2007):

- Nepal'de eko-turizm kapsamında doğa yürüyüşleri faaliyetlerinin artması sonucunda doğal yürüyüş yollarının yok olması,
- Kenya'da safari faaliyetlerinin yaban hayatını, hayvanların yaşam alanını ve beslenme kaynaklarını azaltması,
- ABD Yellowstone Milli Parkı'nda turizm sebebiyle meydana gelen kirlilik sonucunda, ayıların yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalması ile nesillerinin tehlike altına girmesi,
- Brezilya kıyı kuşağının altyapı yetersizliği nedeni ile kirlenmesi,
- Filipin ve Maldiv Adaları'nda yapılan otel inşaatlarının mercan kayalıklarını tahrip etmesi ve yerel halkın geçim kaynağı olarak yapmış olduğu balıkçılık faaliyetlerini olumsuz etkilemesi,
- Avrupa Alp'lerinde bölgede turizm faaliyetleri amacı ile gelen turistlere yönelik olarak konaklama işletmeleri yapılabilme amacıyla, bitki örtüsüne ve büyük ölçüde ekosisteme zarar verilmesi (bu bölgede yer alan geniş ormanlık alan; kayak pistleri yapılması, otellerin inşası ve buralara ulaşım yolları sağlanması için tahrip edilmiştir.)
- Türkiye ve Yunanistan'ın Akdeniz sahillerine türü tehlike altında olan deniz kaplumbağaları nesillerinin devamlılığı için yumurtalarını bırakmakta, bilinçsiz hareketler sebebi ile dolayı yumurtalar zarar görmekte,
- Senegal'de turistlere yönelik hediyelik eşya yapımı uğruna çok sayıda bitki ve hayvan türü yok edilmekte,
- Kanarya Adaları Trede Milli Parkı ekolojik dengesi, turistlerin ayaklarıyla ya da araçlarıyla taşıdıkları yabancı tohumlar nedeniyle bozulup zarar görmektedir.

1.2.1 Su Sorunu

İnsanoğlunun var olduğu ve yeryüzünden yararlanmaya başladığı andan itibaren yaşamını idame ettirebilmesi için çok önemli bir yaşam kaynağı olarak su, tarihi süreçte büyük savaşlara ve göçlere sebebiyet vermiştir.

Sahip olduğu su kaynaklarının miktarı açısından ele alındığında Dünya'nın zengin olduğu söylenebilir. Ancak kullanıma uygunluk bakımından değerlendirildiğinde 3/4'ü su ile kaplı olmasına rağmen su kaynaklarından faydalanabilme oranı oldukça düşüktür. Yeryüzündeki mevcut suların % 97'si tuzlu su, % 3'ü tatlı olup tatlı suyun % 79'u kutuplardaki buzullarda, % 20'si yeraltı sularında depolanmıştır ve sonuç itibari ile sadece % 1'i erişilebilir durumdadır (Tunç, 2005: 3). Nehir ve dereler ise yeryüzündeki toplam su miktarının sadece % 0,0003'ünü oluşturmaktadır (Robert, 2003: 23).

Dünya'da yaklaşık 1 milyar insan su kaynaklarına ulaşmada zorluk çekmekte, 2,5 milyar insan ise yeterli suya sahip olamama ve sağlıklı su kullanamama sebebi ile sağlığı tehdit eden şartlarda yaşamakta olup tedbir alınmadığı takdirde 2025 yılında bu rakamın 3,5 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (Şalvarcı, 2002: 19; Tunç, 2005: 4). 2025 yılında ise 37 ülkede su kıtlığı yaşanacağı beklenmektedir (Yılmaz, 2009: 30).

Dünya'nın büyük bir bölümü su kaynakları ile kaplıdır. Ancak bu kaynakların ancak % 3'lük kısmı içilebilir özelliğe sahiptir ve bu özelliğe sahip olan su kaynaklarının çoğu ise buz kütlelerinde saklı durumdadır. Kullanılabilir su potansiyeli bu denli az iken nüfus artışı, sanayi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak su tüketimi hızla artmaktadır. Bu durum insanlığı gelecekte susuz kalma riski ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu riski azaltmanın ve olabildiğince engellemeye çalışmanın yolu ise mevcut su kaynaklarının verimli olarak kullanımıyla sağlanabilir. İnsanlar dışındaki canlılar için de su hayati öneme sahiptir. İnsanlar suya kendi tüketimleri dışında tarım alanlarında kullanmak için de büyük ölçüde ihtiyaç duymuştur. Bu kapsamda, su tasarrufuna gidilmesi konusunda tasarrufa yönelik yöntemlerin belirlenmesi, sürdürülebilir su ve atık yönetimi konusunda çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Dünya'da ki su kaynakları nüfus artışı, çarpık kentleşme, sanayileşme, küresel iklim değişikliği gibi etkenlere bağlı olarak giderek azalmaktadır. Su kıtlığının küresel

soruna dönüşmesi ile birlikte Birleşmiş Milletler'in Dünya Su Günü öncesi yayınladığı "Dünya Su Kalkınma Raporu"na göre, küresel su kaynakları 2030 yılında artan nüfus, şehirleşme ve sanayileşme ile paralel olarak hızla artan su talebinin ancak % 60'ını karşılayabilecektir (<http://tuyup.turizm.gov.tr>).

Türkiye açısından değerlendirildiğinde, ülkedeki toplam su potansiyeli ile faydalanılabilir su potansiyeli arasındaki fark oldukça fazladır. Türkiye'nin su potansiyelinin önemli bölümü Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır. Türkiye'nin en önemli su kaynağı akarsulardır ve bu akarsulardan yararlanabilme oranı bulunduğu bölgenin iklimine, yağış rejimine ve toprak yapısına göre şekillenebilmektedirler (www.dsi.gov.tr ; Zehir, 2003: 74). Türkiye'de belirgin büyüklüğe sahip yaklaşık 80 kadar göl bulunmaktadır. Bu göller; Marmara Bölgesi, Göller Yöresi, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde toplanmıştır. Tatlı su göllerinden genellikle sulamada, içme suyu temininde ve çeşitli ihtiyaçların giderilmesinde yararlanılmaktadır. Baraj gölleri arasında ise Atatürk, Keban ve Karakaya baraj gölleri Türkiye açısından önem arz eden su kaynaklarıdır (Gündoğdu, 2011: 90).

Tablo 1. Türkiye'nin Başlıca Barajları

Baraj	Yıl	Nehir	Yükseklik (m)	Kapasitesi (milyar m ³)	Kullanım Amacı
Atatürk	1995	Fırat	169	48,7	Enerji-Sulama
Keban	1975	Fırat	207	30,6	Enerji
Karakaya	1987	Fırat	173	9,6	Enerji
Hirfanlı	1959	Kızılırmak	83	6	Enerji
Altınkaya	1988	Kızılırmak	195	5,8	Enerji
Sarıyar	1956	Sakarya	108	1,9	Enerji

Kaynak: Gündoğdu, 2011: 90

1.2.2 Enerji Sorunu

Sanayi Devrimi ile birlikte su ihtiyacının yanı sıra enerji ihtiyacı da hızla artmaya başlamıştır. En az su kadar enerji de kaliteli yaşam sürdürme ve gelişim açısından vazgeçilmezdir. Zaten su da bir enerji kaynağıdır; yel değirmeni ile sudan

elektrik enerjisi üretilmeye başlanıp, barajlarla elektrik üretimine geçilmiş ve hala bu yöntemle elektrik enerjisi üretimine devam edilmektedir. Fakat gelişen dünya ve artan nüfus göz önüne alındığında enerji üretimi konusunda alternatif kaynaklar arayışına girilmiştir. Kömür, petrol vb. yenilenemeyen enerji kaynaklarının tükenebileceği, çevreye verdiği zarar ve neden olduğu kirliliğin boyutları yadsınamaz bir gerçektir. Ama buna rağmen kullanılmaktan vazgeçilememektedir. Bu enerji kaynakları sadece doğayı kirletmekle kalmayıp ülkeleri savaşa sürükleyebilecek düzeyde bir öneme sahiptir (Fisunoğlu, 1989: 40).

Enerji kaynaklarının varlığı ve enerji üretimi sadece sanayi sektöründeki yeri ve öneminin dışında politika açısından da güç sağlamaktadır. Nitekim uluslararası ticaret gün geçtikçe artmakta, doğalgaz boru hatları geçiş anlaşmaları gibi enerji anlaşmaları yapılmaktadır. Rüzgâr enerjisi ve güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynakları çevreyle uyum açısından fosil yakıtlara oranla daha olumlu sonuçlar vermektedir. Bu nedenlerle yeni, yenilenebilir ve çevreye dost enerji alternatifleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Teknolojinin gelişimi ile fosil yakıtlarla kullandığımız araçlar elektrik enerjisi ile kullanılabilir şekilde üretilmeye başlanmıştır. Şuan çok yaygın kullanılsa da zamanla tüm Dünya’da kullanılmasının gerekliliği kaçınılmazdır. Fosil yakıtların tükenebileceği riski dışında tükenirken çevreye ve ozon tabakasına verdiği zarar ile ekolojik düzeni bozduğu gerekçesi ile kullanımlarının azami düzeye gelmesi gerekmektedir (Erdoğan, vd., 2008: 3). Diğer bir yandan düşünüldüğünde ise artan enerji kullanımının kişilerin artan istekleri doğrultusunda paralel artış gösterdiği savunulmaktadır (Atagündüz, 2001: 262). Bu bilinci oluşturmak için bireylerin alışkanlıklarını değiştirmesi gerekir. Örneğin; kitap, gazete, dergi okuyanların teknolojinin gelişimi ile günümüzde okumalarını elektronik olarak bilgisayar, tablet, telefon gibi araçlarla yapması enerji harcamasında artışa yol açmaktadır.

Türkiye’nin, çağdaş politika uygulamalarına sahip olması, teknolojik gelişmelerini ilerletebilmesi ve sürdürülebilirliğini sağlaması açısından güçlü bir enerji politikasına sahip olması oldukça önemlidir (Külebi, 2007: 26; Akbulut, 2007: 29). Bu nedenle başta geçmişte uygulanan enerji politikaları olmak üzere, şuan ki enerji kaynaklarının üretim ve tüketim dengesinin, coğrafi konumun, enerji verimliliğinin ve

güvenliğinin, nüfus artışının, teknolojik gelişmelerin ve dünya enerji pazarının durumunun bilinmesi gereken çok sayıda faktör dikkate alınmalıdır (Dinçer ve Rosen, 1999: 434; Sözen, Arcaklıoğlu ve Özkaymak, 2005: 210; Akbulut, 2007: 30).

Sürdürülebilir kalkınma açısından, enerji tasarrufunun ulusal politikalarda yer alması kaçınılmaz bir olgudur. Bu nedenle enerji tasarruf tedbirleri⁶nin uygulanabileceği bazı önemli sektörler ve alanlar;

- Turizm sektörü,
- Ulaştırma sektörü,
- Sanayi sektörü,
- Tarım sektörü,
- Binalar, konutlar vb. şeklinde sıralanmaktadır (ÇED, 1997: 183).

1.2.3 Artan Nüfusla Birlikte Ortaya Çıkan Su ve Enerji Sorunu

Enerji, insan unsurunun var olduğu alanlarda neredeyse bütün mal ve hizmet sektörleri için farklı miktarlarda da olsa temel bir girdi olmasının yanı sıra; aydınlatma ve ısıtma gibi en temel faydaları ile yaşam standardını arttıran, kalkınmayı hızlandıran vazgeçilmesi mümkün olmayan bir kaynaktır. Aynı zamanda kullanılmaması durumunda yaşamı ve kalkınmayı olumsuz yönde etkileyecek bir güvenlik riski oluşturabilecek ve aşırı kullanımı ile tükenebileceği sorunuyla gelecek kuşakların hayatını tehlikeye uğratabilecek çevresel bir riski de kapsamaktadır (Erdal, 2011: 2).

Nüfus miktarı, büyüme oranı ve coğrafi dağılımı, su / enerji talebini ve bu talebi karşılamak için seçilen enerji araçlarını etkilemektedir. Hızlı nüfus artışı ve kentleşme ile insanoğlunun elektriği keşfi ve hidroelektrik santrallerinin kurulması, zamanla suya bağımlılığı artırmıştır ve Dünya'daki tatlı su kaynaklarının eşit bir şekilde dağılmaması nedeniyle artan nüfusa paralel olarak artan ihtiyaçlar sonrası bu doğal su kaynaklarına sahip ülkeler stratejik bir üstünlük kazanmış duruma gelmiştir (Tunç, 2005: 2). Türkiye'de de tüketime bağlı olarak azalan suların varlığı, suyun bir dış politika konusu haline gelmesine sebep olmuştur. Problemlerin temel sebebi olarak,

⁶ Enerji sorununa çözüm olarak düşünülen çeşitli alternatiflerden en fazla verim elde edilebileceği öne sürüleni yıldırımlardır. Yıldırım, yüzlerce elektrik santralinden daha da fazla elektrik enerjisi üreten bir enerji kaynağıdır. Birkaç örnek vermek gerekirse; bir tek şimşegin yaydığı enerji Amerika'da ki bütün elektrik santrallerinin ürettiği enerjiden çok daha fazladır (Eldeliklioğlu, 2000: 199-200).

sınırlı suların paylaşımı konusunda genel kabul görmüş bir yaklaşımın olmamasından ve her devletin kendi çıkarlarına göre hareket etmeyi kendi çıkarları doğrultusunda uygun bulmasından kaynaklanmaktadır (Durmazuçar, 2002: 117 ; Gündoğdu, 2011: 23).

Nüfus artışının diğer bir olumsuz yanı da çevre sorunlarının artışıdır. Nüfus artış hızının yüksek olması hem gelecek kuşaklar hem de dünya için tehdit oluşturmaktadır. 1800'lerin başında 1 milyar olan dünya nüfusunun, 1960'ta 3 milyara, 2000'lerin başında 6 milyara yükselmiş, 2010 yılında ise 7 milyarı aşmış olup 2040 yılına gelindiğinde 10 milyarı bulacağı tahmin edilmektedir (Keleş, 2013: 89).

1.2.4 Türkiye’de Su ve Enerji Sorununa Yönelik Olarak Yapılan Projeler

Türkiye’de su ve enerji sorununun kaçınılmaz bir gerçeğe dönüşmesi ile birlikte bu sorunu ortadan kaldırmak ya da biraz olsun azaltabilmek amacıyla çeşitli projeler geliştirmiştir. Bu projelerin en önemlileri ve başlıca özellikleri şunlardır;

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP); Türkiye’nin Arap dünyasıyla ticari ilişkilerinin en yüksek düzeyde olduğu ve İran - Irak Savaşı’nın sürdüğü 1980’lerin ortasında, Ortadoğu’nun su sıkıntısına çözüm bulmak amacıyla bölge ülkelerine su ticareti yapma fikri olarak ortaya çıkmıştır (Kut, 1991 akt. Bilgiç, 2006: 118). Fırat ve Dicle havzaları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer almakta olan Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak olmak üzere 9 ili kapsayan bir bölgesel kalkınma projesidir. Projenin amacı bölgenin gelişmesini sağlamak, istihdamı artırmak ve bölgeler arası gelişim düzeyi farkını aza indirmektir. GAP ile 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1.7 milyon hektar alanda sulama sistemlerinin yapılması planlanmıştır.

Bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan proje ile birlikte GAP Bölgesi’nde turizminin daha da geliştirilmesi hedeflenmekte ve bunun için “Turizm Master Planı” hazırlanmıştır. Plan kararlarında yer alan “Birecik Baraj Gölü Nehir Turizmi Projesi”, “GAP Bölgesi Turizm Odaklı Tanıtım ve Markalaşma Projesi” ve “Birecik Baraj Gölü Aşağı Çardak Rekreasyon Alanının Oluşturulması Projesi”, GAP İdaresi Başkanlığıınca yürütülmektedir (www.gap.gov.tr).

Resim 3. GAP Projesi kapsamında yapılan baraj

Kaynak: <http://www.gap.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.10.2018).

Manavgat Projesi'nin yapımına 1990 yılında başlanmış ve teknik sorumluluğunu ise Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü üstlenmiştir. İhtiyaç duyulması halinde Manavgat'tan başta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olmak üzere Akdeniz'e kıyı ülkelere su satışı yapılabileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır (Bilgiç, 2006: 121-124).

Resim 4. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Su Temin Projesi

Kaynak: <http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi> (Erişim Tarihi: 13.11.2018).

1.2.5 Katı Atık Yönetimi

İnsanların tüketimden vazgeçmesi mümkün olmayacağından, bu tüketim ve kullanımdan dolayı atıkların meydana çıkması da kaçınılmaz bir durumdur. Bu nedenle oluşumu engellenemeyen atıkları doğru bir şekilde yönetip geri dönüşümü

sağlanabilmektedir. Katı atık, içeriğinin büyük bir kısmı katı formdan oluşan madde ve malzemelerden oluşmuş, dışlanmış, istenmeyen ve uzaklaştırılması gereken atıkların tümüdür (Talınlı, 2016: 13). Üretici tarafından hiçbir şekilde kullanımı mümkün olmayan, herhangi bir değer taşımadığı gerekçesi ile atılan maddeleri ifade eden katı atıklar (Çınar, 2008: 35) ile ilgili olarak sanayi faaliyetleri, plansız kentleşme, hızlı nüfus artışı ile üretim ve tüketiminde paralel olarak artış göstermesi sonucunda kişi başına düşen çöp, atık ve artık maddelerin miktarının artması söz konusudur. Atıklar taşınmaları, toplanmaları, geri kazanılmaları, zararsız hale getirilmeleri ve bertaraf edilmeleri açısından üç grupta incelenmektedir;

- a) Evsel katı atıklar (çöpler),
- b) Tehlikeli ve zararlı atıklar,
- c) Özel atıklar (hastane atıkları, radyoaktif atıklar) (ÇED, 1997: 403).

Enerji sorununa bir alternatif olarak teknolojinin de gelişmesi ile katı atık tesislerinden elektrik üretimi yapılmakta ve bu gelişmenin günümüzde yaygınlaşacağı beklenmektedir. Katı atık tesisleri, geri dönüşüm ve sürdürülebilirlik açısından önemsenmesi ve yaygınlaştırılması gereken bir enerji üretim yöntemidir. Ayrıca geri dönüşüm yöntemi ile ekonomik tasarruf da sağlamaktadır. Örneğin; Mersin Büyükşehir Belediyesi'nin 2014 yılından itibaren kullanılan katı atık tesisinden 2014 - 2016 döneminde elde ettiği yaklaşık gelir 1,5 milyon TL'dir ve ekonomik boyutuna ek olarak katı atık depolanan alanlarda ortaya çıkan karbondioksit göre 21 kat daha zararlı olan metan gazının neden olduğu sera gazı etkisi de önlenmiş durumdadır (Halisdemir, 2016: 23).

Tablo 2. Türkiye Katı Atık Miktarı Tahmini (ton)

Çöp Yerleri	2003	2010	2020	2030
Kentsel Yerleşim	12.152.366	15.087.209	18.854.323	19.913.958
Kırsal Yerleşim	6.099.800	6.521.337	6.775.735	6.782.885
Endüstri	3.557.994	5.031.798	8.080.831	9.311.489
Ticari-Kurumsal	5.419.099	7.946.504	13.805.801	16.283.499
TOPLAM	27.229.259	34.586.848	47.516.690	52.291.499

Kaynak: Kılınç, 2011: 120

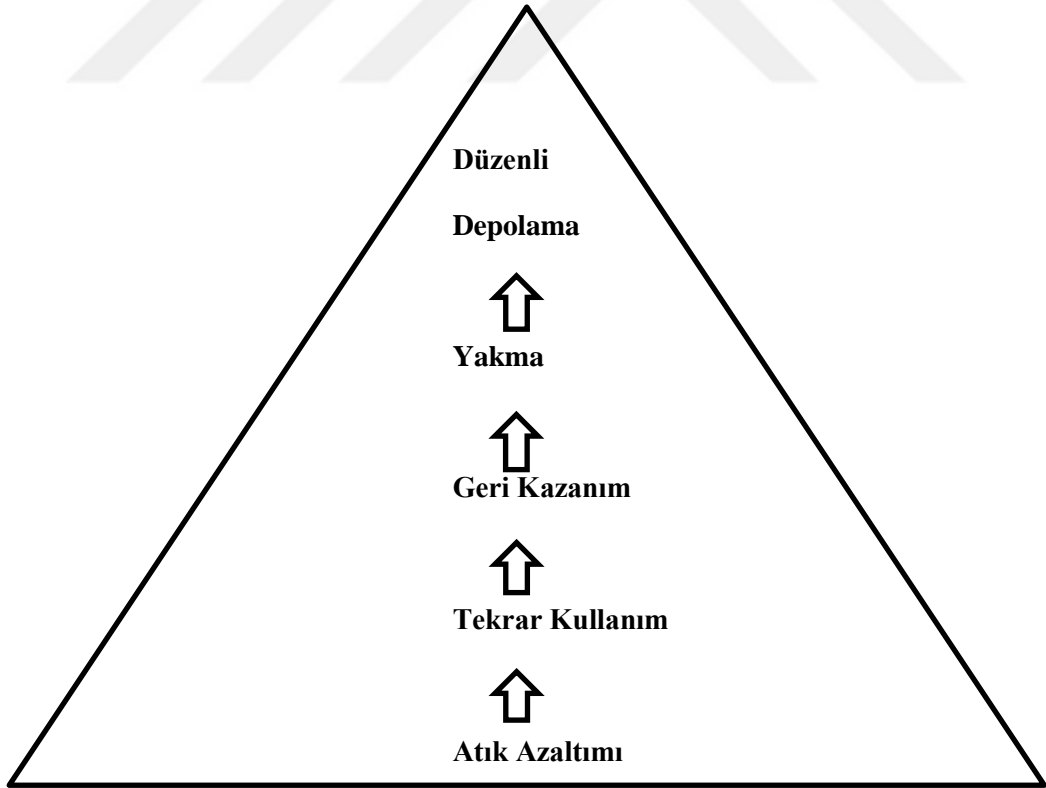
Tablodan anlaşılacağı üzere en fazla katı atık, kentsel yerleşim bölgelerinde olmakta ve ilerleyen yıllarda da artarak devam etmektedir. En az atık kırsal kesimde bulunmakla birlikte artış hızı da buna paralel olarak devam etmektedir. Ticari-kurumsal ve endüstri alanında ise başlangıçtaki atıklar yıllar ilerledikçe daha da artış gösterecektir.

Katı atık sorunu planlı ve programlı bir yaklaşım ile çözümlenebilir. Bu sebeple katı atık yönetimi kapsamında çalışmalar yürütülmektedir.

Resim 5. Karabük Belediyesi Atık Getirme Merkezi

Belediyelerin bu kapsamda meydanlara yerleştirdikleri Atık Getirme Merkezler'i çevreye duyarlılık ve geri dönüşüm adına son derece önemlidir. Toplanan katı atıkların yönetim hiyerarşisi de aşağıda verilen Şekil 1'de yer almaktadır.

Şekil 1. Katı Atık Yönetim Hiyerarşisi

Kaynak: Tayan, 2007: 65; Kızıldemir ve Sandıkçı, 2014: 38.

Şekilde görüldüğü üzere katı atık yönetiminde öncelikle önem verilmesi gereken atıkların mümkün olduğunca azaltılmasıdır. Daha sonra oluşan atıkların tekrar kullanımı ve geri kazanılması sağlanmalıdır. Çıkan atık hiçbir şekilde yeniden kullanıma uygun değilse diğer imha ve gerekli geri dönüşüm yönteminin sağlanması atıkların doğru şekilde yönetilmesinde izlenecek yollardandır.

Katı atıkların depolanmasında dikkat edilmesi gerekenler;

- Depo alanlar için seçilen yerlerin özellikle sızdırmaz olması ve su kaynaklarıyla bağlantısının olmaması,
- Atıkları depo alanına taşıyan araçlarının seçiminde toplananın yapılacağı bölgenin özelliklerinin dikkatli seçilmesi,
- Belirli zamanlarda depo sahalarında sıkıştırma, ilaçlama, yeşillendirme ve çevre düzenlemeleri yapılması,
- Hastane ve sanayi atıklarının, piller, laboratuvar atıkları gibi tehlikeli bir o kadar da zararlı atıkların karıştırılmaması için gerekli önlemlerin alınması,
- Endüstride az atıklı ve atıksız teknolojinin kullanılmasının teşvik edilmesi,
- Atıkların miktar, cins ve özelliklerini belirleyerek, uzman personellerin yetiştirilmesi,
- Bütün tıbbi atıkların uygun yöntemlerle tıbbi atık toplama ve bertaraf tesislerine ulaştırılmasını sağlama,
- Atık yönetimi konusunda ilgili tarafların eğitiminin sağlanması ve atık planlamasına halkın katılımının sağlanması,
- Katı atık yönetiminde ilgili kurum ve kuruluşların görev ve sorumluluklarının tam anlamı ile belirlenmesi ve bildirilmesi,
- Atık yönetimi konusunda yeni mevzuatlar hazırlanması (DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), 1993, OECD, 1992; Akt: ÇED, 1997: 405).

Resim 6. Karabük Belediyesi'nin Sıfır Atık Projesine destek sağlayan geri dönüşüm konteynırı

Sıfır Atık Politikası: Bu politika, atık miktarı fazla olan ülkelerde ortaya çıkmıştır. Sıfır atık politikasında temel amaç, hiç atık oluşturmamak değil oluşan atıkların yeniden geri dönüşümünü sağlayarak kullanıma kazandırmak ve çevreye doğrudan bırakılmasını önlemektir. Bu sayede hem çevre kirliliği minimum düzeyde olacak hem de bu geri dönüşüm sonucu ortaya çıkan ürünlerden bir kazanç sağlanacaktır. Sıfır atık projesinin başlatılmasında ki etkenler;

- atığın önlenemez artışı,
- atığın toplanması ve yok edilmesinde artan maliyetler,
- atıklara yer bulma zorunluluğu,
- meydana getirdiği çevre ve sağlık sorunları,
- atıklardan elde edilecek ikincil hammaddelerin çöplüklere yığılması,
- atıkların yakılarak imha edilmesinin ortaya çıkardığı kaynak israfı (Kılınç, 2011: 86).

Resim 7. İşletmelerde Bulunan Geri Dönüşüm Kutuları

Atıkların geri dönüşümüyle;

Doğal kaynaklar korunmuş olur: Doğal kaynak yerine atığın kendisi kaynak olarak kullanıldığında örneğin, bir ton kâğıdın geri dönüşümü ile 17 ağacın kesilmesi önlenmiş olur.

Enerji tasarrufu sağlanır: Geri dönüşümle elde edilen atığın enerji tasarrufu miktarı atığın cinsine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, bir alüminyum kutunun geri dönüşümüyle % 90 enerji tasarrufu sağlanmaktadır.

Atık miktarı azalır: Atık depolama alanlarına giden atık azalır. Bu da yeşil alanların atık alanı olmaması hususunda son derece önemli bir yarar sağlamaktadır (Karataş, 2012: 88).

1.2.6 Küresel Isınma ve İklim Değişikliği

Bilim insanları sera etkisi konusunda giderek endişe duymaktadırlar. Bunun nedeni olarak sera gazlarının (atmosferdeki kızılötesi ışınları soğuran tüm gazların) enerjini atmosfere hapsedip Dünya'nın ortalama sıcaklığının artmasına sebep olmasıdır. Küresel ısınma⁷ nın dünya üzerindeki etkilerinin kalıcı ve uzun süreli olacağı öngörülmektedir. Geçtiğimiz yüz yıla oranla Dünya yüzeyinin sıcaklığı yaklaşık 4 °C artış göstermiştir. 20. Yüzyılın en sıcak yazının 1985-2000 yılları arasında yaşanması bu oranın arttığını göstermektedir. Küresel ısınmanın sebepleri son derece karmaşık olmasının yanında konu ile ilgili çok az bilim insanı tam bir görüş birliği içerisinde. İnsanların sebep olduğu olgusu daha çok ön planda iken örneğin hayvanların ve bitkilerin atmosfer üzerindeki etkileri tam olarak bilinmemektedir. Buzullarla ve karlarla kaplı alanların erimesi ile deniz seviyesinin de 10 cm ile 20 cm arasında yükselmesi beklenmektedir. Bu şekilde devam ederse deniz seviyesindeki

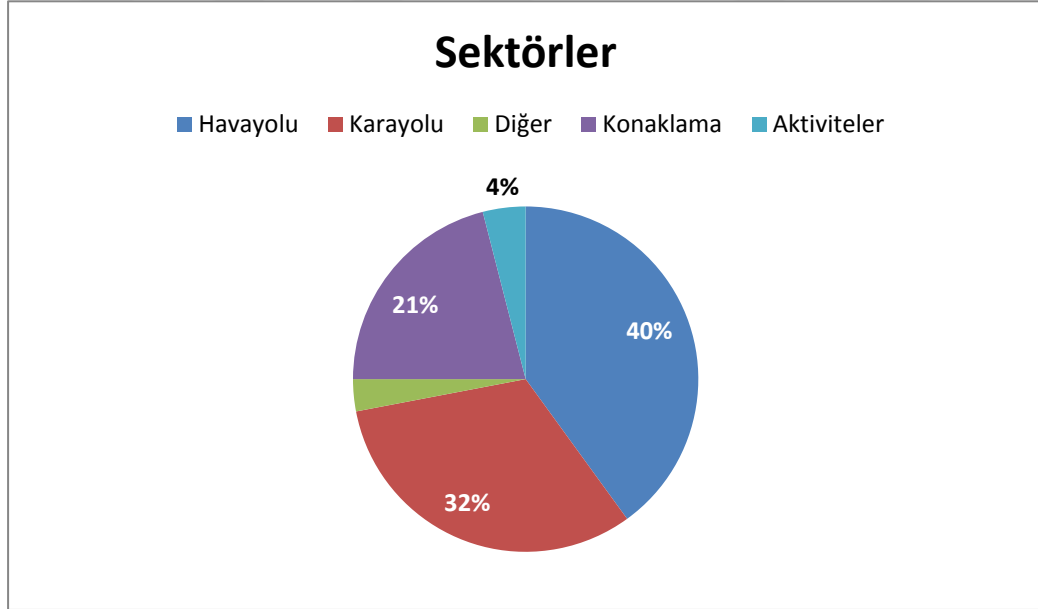
⁷ Fosil yakıtların kullanımı sonucunda atmosfere karışan gaz miktarının artması sera etkisinin artışına yol açmaktadır. Bu durum yeryüzünden yansıyan güneş ışınlarına bağlı ısının atmosferin alt katlarında tutulmasına ve böylece yeryüzü ile atmosferin alt katlarında ısı artışına yani küresel ısınmaya ve nihayetinde küresel iklim değişikliğine neden olmaktadır.

alanların sular altında kalacağı düşünülmektedir. Ciddi önlemler alınmadığı takdirde iklim değişikliğinin önemli ekonomik kayıplara neden olacağı vurgulanmaktadır (Hook, 2015: 134, 135). Tüm bu faktörler turizm sektörünün geleceğine yönelik olarak yaz turizminin neredeyse ortadan kalkabileceğine, bir oranda seyahat eğiliminin azalabileceğine, yerel kaynaklar açısından olumsuzluklar meydana getirebileceğine vurgu yapmaktadır (Güler ve Vaizoğlu, 2008: 23).

Tablo 3. Küresel Turizm Emisyonunun Sektörler Bazında Etkisi (Yalnızca CO₂ Gazı Salınımı)

SEKTÖR	CO ₂	%
Havayolu	522	% 40
Karayolu	418	% 32
Diğer	39	% 3
Konaklama	274	% 21
Aktiviteler	52	% 4
Toplam	1307	
Dünya toplamı	26400	
Turizmin etkisi		% 5

Tabloya bakıldığında; dünyadaki karbondioksit gaz salınımının % 5'inin turizm sektörü tarafından meydana geldiği görülmektedir. Bu yüzde % 5'lik payın da toplamda % 75'lik dilimini ulaşım, % 25'inde konaklama ve eğlence işletmeleri teşkil etmektedir.

Şekil 2. Küresel Turizm Emisyonunun Sektörler Bazında Etkisi (Yalnızca CO₂ Gazı Salınımı)

Kaynak: www.unwto.org (Kopenhag Küresel İklim Değişikliği Konferansı- Zoritsa Urosevic Executive secretary) Akt.(Atay ve Dilek, 2013: 208).

Küresel ısınmanın dünyada ve Türkiye’de oldukça önemli değişikliklere neden olacağı bilim insanları tarafından açıklanmaktadır. Küresel ısınmanın turizm üzerindeki olumsuz etkilerini özellikle adalarda, kıyı bölgelerinde ve dağlarda kendini göstermesi beklenmektedir: Eriyen buzulların sebebiyet vermesi ile deniz seviyesinin yükselmesi deniz kıyısında bulunan işletmeler açısından tehlikeler arz etmektedir. Kayak merkezleri de küresel ısınma sebebi ile karlı gün sayılarındaki azalmalara bağlı olarak doluluk yüzdelerinde sorunlar yaşamaktadırlar. Hava sıcaklığındaki bu yüksek artış yaz aylarının daha az talep edilmesine ve turizmde sezon değişikliğine yol açabilecektir (Birkan, 2012; <https://www.turizm gazetes i.com/article.aspx?id=68348>). Türkiye’de turizm sektörünün planlamalarını yaparken küresel ısınmanın beklenen olumsuz etkilerinin ciddi olarak dikkate almaları gerektiği görülmektedir.

1.3. ÇEVRE KİRLİLİĞİ

Çevrenin ekolojik yapısının bozulmasına etken sebeplerden biri de, kirliliktir. Literatürde kirlilik; hava, toprak, su ve gürültü olmak üzere dört başlıkta ele alınmaktadır. Çevre kirliliği ise; hava, toprak ve suyun biyolojik, kimyasal ya da fiziksel olan özelliklerinde insan faaliyetleriyle meydana gelen ve oluşması istenmeyen değişimler olarak, fizyolojik ve psikolojik etkiler yolu ile doğal dengeyi bozan, canlılar ve cansız varlıklar üzerinde olumsuz etkilere sebebiyet veren bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Ertürk, 2009:124). Kısaca, doğanın temel fiziksel unsurları olan su, toprak, hava üzerinde yaşayan canlıların yaşam fonksiyonlarını olumsuz yönde etkileyen ve çevreye zarar veren çevre sorunlarının tümü çevre kirliliğini oluşturmaktadır (Özey, 2009: 19).Oldukça geniş bir kavram olan çevre kirliliği; su, deniz, kıyı, hava, toprak, nükleer, katı atık ve gürültü kirliliğini kapsamaktadır. Turizm sektörü açısından ele alındığında ister istemez bu gibi çevre kirlilikleri doğanın fiziksel unsurlarını etkilemektedir.

Resim 8. Çevre Kirliliği Örnekleri

Turizm faaliyetleri de genellikle çevrede, doğal alanlarda gerçekleştirilmekte ve bunun sonucunda ister istemez çevre kirliliğine sebebiyet verilmektedir. Japonlar “Turizm Kirliliği” (Japoncası: kankō kōgai) başlığı altında konuyu değerlendirmekte ve durumun ne kadar hat safhaya ulaştığına dikkat çekmektedirler. Bu yeni kavramla Batı’da kullanılan ve aşırı turizm anlamına gelen “overtourism” kavramı biraz daha öteye taşınmaktadır. Dünyanın her bölgesinde hemen hemen her gün yeni bir turizm yasağı haberlerine rastlanılmaktadır. Bu haberler örneklerine aşağıda yer verilmektedir (Numanoğlu, 2019: 34-35):

Peru, Urubamba Vadisi: “Machu Piccu’da saat sınırı” başlığı altında verilen haberde: Ziyaretçilerin her birine antik şehirde en fazla 4 saat kalma sınırı konulmuştur. Böylece taş basamaklar ve kutsal yolların daha iyi korunabileceği amaçlanmaktadır.

Danimarka, Faroe Adaları: “Adalara Geçici Kapama” Ada da aşırı turist yoğunluğunun yaşanması ile birlikte adalar belirli zamanlarda ziyarete kapatılmakta, bu zaman diliminde de doğal dengeyi korumak adına, 100 gönüllü popüler noktalara yeni patika yollar açmakta, gözlem terasları yapmakta ve uyarı tabelaları yerleştirmektedir.

Çin, Himalayalar: “Everest Kampı Artık Turiste Kapalı” Çin’de Everest Dağı’nın ana kampını tonlarca çöp bırakılması gerekçesi ile turistlere kapatmıştır. Bu nedenle dünyanın en büyük dağının kampına yalnızca tırmanış lisansı bulunan dağcılar girebilmekte ve bu da 300 kişi ile sınırlandırılmaktadır.

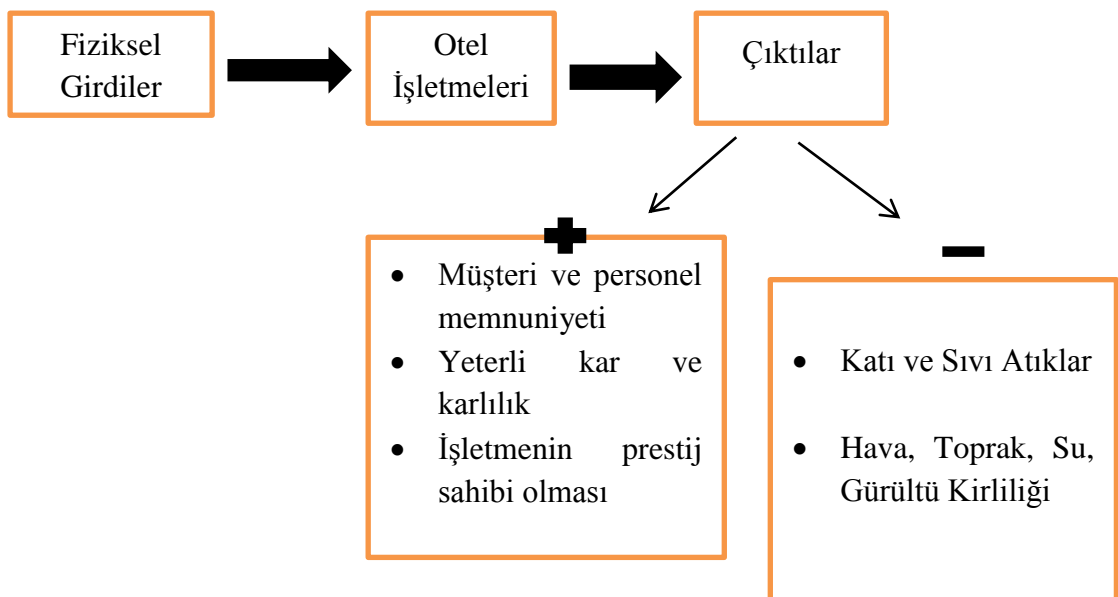
Japonya: “Büyük Gruplara Yasak” Japonya’da, bazı tapınaklar ve kutsal mekânlara kalabalık tur girişleri reddedilmektedir. Buna gerekçe olarak ise; yüksek sesin sebebiyet verdiği gürültü kirliliğinin yanı sıra turistlerin olumsuz davranışları gösterilmektedir.

İzlanda: “Kanyon Kapatıldı” Şiddetli yağmurlar sebebiyle ziyaretçiler çamura dönüşen patika yollardan çıkıp, yeşil alanlarda yürümüş bu durumda bitki örtüsüne zarar verdiği için: İzlanda Çevre Ajansı kararıyla, kanyona çıkan tüm yollar belirli bir süreliğine kapanmıştır.

Haberlerden anlaşılacağı üzere çevreye karşı duyarsız davranıldığı ve doğal kaynaklar bilinçsizce kullanılmaya devam edildiği sürece bir doğa tahribi yaşanmakta ve bunun önüne geçebilmek için turistlere yasaklar getirilmektedir. Bu durumda da çevre ile birlikte turistlerde zarar görmektedir. Geniş çerçeveden bakıldığında ise tüm bu zararlar turizm sektörünü olumsuz etkilemekte, sürdürülemez hale getirmekte ve bölge ekonomisine de oldukça zarar vermektedir.

Çevre ile bağıntılı olan turizm endüstrisi de olumlu katkılarının yanı sıra ister istemez çevre kirliliğine sebep olabilmektedir. Aşağıdaki örnekte büyük ölçekli bir otelin girdi ve çıktılarına yer verilmektedir:

Büyük Ölçekli Otellerin Girdi ve Çıktıları

Kaynak: Özgen, 2005: 96; Kızıldemir ve Sandıkçı, 2014: 37.

Şekilde görüldüğü üzere işletmelerin girdi ve çıktıları vardır. Durum otel işletmeleri bazında ele alındığında soldaki “+” ile gösterilen kısımda yer alan çıktılar işletmenin olmasını beklediği pozitif çıktılar olarak yorumlanabilirken; Sağ tarafında yer alan “-“ ile gösterilen çıktılar ise, kullanıma bağlı olarak ortaya çıkan fakat düzenli yönetilmediğinde çevre açısından olumsuz sonuçlar oluşturabileceği ön görülebilen olumsuz çıktılar olarak nitelendirilebilmektedir.

1.3.1 Su Kirliliği

“Bundan sonra nehirlerde yıkanmak, çamaşır yıkamak ve suları kirletmek yasaktır.” Cengiz Han, 1206

Yeryüzünde ki önemli kirliliklerin başında kullanılabilir su kaynaklarının kirlenmesi gelmektedir. Su kirliliği, insanla faaliyetlerinin nedeni olarak suyun fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerinde meydana gelen olumsuz değişiklikler olarak tanımlanmaktadır (Çınar, 2008: 2). Daha kısa ve anlaşılır olarak, FAO (Food Agricultural Organisation)’nun tanımı: Canlılara zarar veren, insan sağlığı için tehlikeli, balıkçılık faaliyetlerini engelleyici, suyun kalitesini bozulmasına sebep olan maddelerin suya atılması durumu ortaya çıkan suyun kirlenme durumudur (Göksu, 2015: 12). Su kirliliğinin önemli nedenleri arasında evsel atıklar olarak nitelendirilen deterjanlar ve mutfakta kullanıldıktan sonra lavabolara dökülen atık yağlar gösterilebilmektedir. Bunlara ilave olarak; petrol atıkları, nükleer atıklar, lağım suları, tarım ilaçları su kirliliğine sebebiyet vermektedirler. Özellikle tarımda kullanılan zirai ilaçlar yağmur ile birlikte topraktan yer altı sularına karışmaktadır.

Resim 9. Atıklar Sonucu Meydana Gelen Su Kirliliği

Su kaynaklarının bilinçsizce ve savurganca kullanılması, kirletilmesi canlıların giderek su kaynaklarına olan erişimlerini güç bir hale getirmektedir ve ortaya çıkan bu kaygılar sonucunda insan hakkı olarak “su hakkı”nın tanınması ile Cenevre ve Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelerde bu hakka yer verilmektedir (Şirin, 2012: 16-19).

Turizm endüstrisi açısından su kullanımı otellerdeki yüzme havuzları, bahçe sulama faaliyetleri başta olmak üzere birçok alanda oldukça fazladır. Buna rağmen motorlu araçlarla yapılan geziler ve su sporları sonucu çıkan atıklar suyun kirlenmesine yol açmaktadır. En basite indirildiğinde güneşten koruyucu kremlerle denize girildiğinde bile suyun kirlenmesi önemli bir etken olarak kabul edilmektedir (Atik, 2003: 165).

Türkiye’de su kirliliğine sebep olan etkenler; sanayileşme, kentleşme, nüfus artışı, zirai mücadele araçları ve kimyasal gübreler olarak gruplandırılmaktadır. Sanayinin çevre üzerine olumsuz etkileri diğer faktörlere oranla daha fazladır. Sanayi kuruluşlarının sıvı atıkları doğrudan su kirliliğine neden olurken dolaylı yoldan ise sulama yolu ile toprak kirliliğine neden olmaktadır. Diğer yandan zirai ilaçların ve gübrelerin bilinçsiz ve aşırı kullanımı da kirliliğe etki etmektedir (ÇED, 1997: 55).

1.3.2 Hava Kirliliği

Hava kirliliğinin başlıca sebepleri arasında hızlı nüfus artışı, enerji kullanımındaki artış, sanayinin ve kentleşmenin gelişmesi, tarımsal böcek ilaçları, deterjanlar, kağıt yapımında kullanılan kurşun ve civa gibi ağır metaller, asbest ve dioksin gibi zehirli kimyasallar yer almaktadır. Bunların atmosfere karışması ile canlıların yaşamsal faaliyetlerinin temelini oluşturan nefes alma ihtiyacına yönelik olarak zehirli hava olarak geri dönmektedir.

Resim 10. Hava Kirliliği Sonucu Maske Takmak Zorunda Kalan İnsan

Hava kirleticiler, havanın doğal bileşenini bozan gaz, sıvı veya katı halde bulunabilen kimyasal maddelerdir. Hava kirliliğine sebep olan hava kirletici maddeler aşığıdaki şekilde sıralanmaktadır;

- a) Partiküller (tozlar),
- b) Kükürtlü maddeler,
- c) Organik maddeler,
- d) Azotlu maddeler,
- e) Karbonmonoksit,
- f) Halojenler,
- g) Radyoaktif maddeler (ÇED, 1997: 34).

Hava kirliliğinin çevre üzerindeki etkilerini; küresel, bölgesel ve mahalli ölçekte ayırdığımızda: küresel ölçekte karbondioksit artışı sera etkisine ve ozon tabakasının seyrelmesine yol açmakta; bölgesel ölçekte asit yağmurları nedeni ile ormanlar zarar görmekte, göl suları asitlenmekte ve ekolojik denge bozulmakta; mahalli ölçekte ise insan ve diğer canlıların sağlığı üzerindeki olumsuz etkiler meydana getirmektedir (TÜBİTAK, 1993; ÇED, 1997: 36).

Zamanla oluşan çevre bilinci ve teknolojinin de gelişimi ile üretilen elektrikli taşıtların (otomobil, motosiklet, scooter vb.) kullanımının yaygınlaştırılmasıyla egzoz gazının sebep olduğu zararları en aza indirgeyebilmesi muhtemel olabilir.

Turizm sektörü açısından hava kirliliği ele alındığında ulaşım faaliyetinin kirliliğe sebep olduğu belirtilmektedir. Hem havayolu hem de karayolu ulaşımında fosil yakıt kullanımı nedeniyle havanın kirlenmesine sebep olmaktadır. Havayolu ulaşımında ise diğer ulaşımlara göre daha fazla kirlilik meydana gelmektedir. Tüm

bunlar dikkate alındığında dünyadaki karbon emisyonunun % 7'sini seyahat etkinliklerinin oluşturduğu bilinmektedir (Atik, 2003: 162).

Hava kirliliğine neden olan turizm faaliyetleri ulaşım dışında düşünüldüğünde enerji kullanımı sonrasında oluşan kirletici gazlar ve partikülleri de oluşturmaktadır. Elektrik kullanımı ile dolaylı olarak, petrol ürünleri ve araç egzozlarından çıkan gazla atmosferin doğal yapısı zarar görmektedir (Atik, 203: 163).

1.3.3 Toprak Kirliliği

Toprak, doğanın en önemli parçası olmakla birlikte hem çok sayıda hayvan türüne ev sahipliği yapmakta hem de besin ihtiyacımızın çoğunu karşılamaktadır. Toprağın kirlenmesi tüm canlıların yaşamlarını olumsuz şekilde etkilemektedir. Toprak kirliliği, toprağın standart değerlerinden daha yüksek olan ve insanlar ile diğer organizmaları olumsuz etkileyebilen kimyasal maddelerle kirlenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Çınar, 2008: 86).

Toprak kirlenmesine neden olarak su ve havayı kirleten etkenler gösterilebilmektedir. Örneğin; kirli atmosfer üzerinden yağın yağmur ile havadaki bütün zehirli maddeler suyun yağmur damlacıkları vasıtası ile taşınması sonucu toprakla buluşmakta ve bu da toprakta kirlenmeye yol açabilmektedir. Toprakta herhangi bir sebeple meydana gelebilecek kirlilik tarımsal verimliliği de etkileyebilecektir. Bu da besin maddelerindeki kalite düşüklüğüne, ürünlere zehir geçmesi ile insan sağlığına olumsuz yansıyabilecek durumlara yol açması mümkün görünen başka bir tehlikedir.

Turizm işletmelerinin ise toprak kirliliğine sebep olduğu durumlar çok farklıdır. Toprak yüzeyinin tesisler ve tur araçları ile kapatılması sonucu toprakta sıkışma olmaktadır. Yaşanan toprak sıkışması toprağı erozyona uygun hale getirmekte, toprak geçirgenliği azaldığından doğadaki bitkilere hava ve su ulaşımını zorlaştırmakta ve bitkilerin gelişimini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca turistik konaklama alanları ve tesislerde temizlik için kullanılan kimyasal maddeler de toprakta kirliliğe neden olmaktadır (Atik, 2003: 164).

1.3.4 Gürültü / Ses Kirliliği

Artan nüfus ve modern anlamdaki gelişmelerin ortaya çıkardığı çevre sorunlarından biri de gürültü kirliliğidir. Gürültü “istenmeyen ve dinleyene bir anlam ifade etmeyen ses” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Geri dönüşümü ya da geri kazanılması mümkün olmayan, maruz kalındığında insan sağlığında olumsuz etkiler bırakabilen çevresel kirliliklerden sayılmaktadır (Talınlı, 2016: 14).

Resim 11. Gürültüye maruz kalan bireyin rahatsızlığı

Gürültü kirliliği, insanı mental ve fiziksel açılarından olumsuz yönde etkileyen soyut bir kirliliktir. Gürültü kirliliğinin sebep olabileceği olumsuzluklar;

- İşitme duyusunun tahrip olması,
- Dinleme ve anlama güçlüğü,
- Dikkat dağınıklığı,
- Konsantrasyonun bozulması ile iş verimliliğinin düşmesi,
- Uyku düzensizliğine sebep olması,
- Sinirli ruh hali yaratması,
- Baş dönmesi gibi sağlık sorunlarına yol açması (Kuşlivan 1999, 88).

Türkiye’de gürültü ile ilgili 11 Aralık 1986 tarih ve 19308 sayılı Resmi Gazete’de “Gürültü Kontrol Yönetmeliği” yayınlanmıştır.

Turizmle ilgili gürültü kirliliğinin temel nedeni hava ulaşımı olarak gösterilmektedir. Gürültü, hava alanı çevresinde yer alan yerleşim yerlerini ve turistik tesisleri olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca gürültünün farklı nedenlerden kaynaklanabileceği düşünüldüğünde; havalandırma sistemleri, trafik ve müşteri davranışları da gürültü sebebi haline gelebilmektedir (Atik, 2003: 171). Turistik bölgelerde yer alan eğlence mekânları (bar, disko vb.) gürültü kirliliğine sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle çeşitli kanuni düzenlemelerle bu sorunun önüne geçilmeye çalışılmıştır. İşletmeler belli bir saatten sonra müziğin desibelini düşürmektedirler.

1.4. ÇEVREYE DUYARLILIK

Çevre koruma ve korumaya uygulamalar, çevre sorunlarının gelişimine paralel olarak gelişmiş ve gelişmeye devam etmektedir. Başka faktörlerde olsa çevre sorunlarının görülmesinde sanayi devriminin başlangıcı bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Türkiye sanayi ile geç tanışan bir ülke olduğu için çevre sorunları ile de geç karşılaşmıştır (Görmez, 2010: 113).

Türkiye’de çevre ile ilgili çalışmaları Çevre ve Orman Bakanlığı yapmaktadır. Bakanlığın kuruluş amaçlarından bazıları şu şekilde sıralanabilir;

- Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi,
- Arazilerin ve doğal kaynakların en verimli şekilde kullanılması ve korunması,
- Ülkenin doğal bitki örtüsünün, hayvan varlığının ve doğal zenginliklerinin korunması ile geliştirilmesi,
- Her türlü meydana gelebilecek çevre kirliliğinin önlenmesi (Görmez, 2010: 121).

Tablo 4. Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri Azaltan Önlemler

Enerji Tüketimi	Ulaşım	Satın Alma
Çatılara sıcak su panellerinin kurulması ve tesislerde yalıtım malzemelerinin kullanılması	Özel araçlar yerine toplu taşıma araçlarının kullanılması, uygun durumlarda bisiklet kullanılması	Ozon tabakası için tehlikeli maddeler içeren soğutucuların kullanılmaması

Banyolarda küvet yerine duş kullanılması	Kurşunsuz yakıtların ve katalitik dönüştürücülerin kullanılması	Kullanımdan sonra atılacak malzemelerin yerine yeniden kullanılabilir olanların alınması
Enerji tasarrufu sağlayan aydınlatmaların kullanılması	Dizel motorlu araçların kullanılması	Yeniden işlenebilir kâğıt ve ürünlerinin kullanılması
Yüksek verimli elektrikli araçların kullanılması	Düşük hızda seyahat edilmesi	Biyolojik etkileri olmayan malzemelerin kullanılması
Kolay ayarlanabilir ısıtma sistemi kullanılması	Pil, akü, lastik tekerlek gibi malzemeleri yeniden işlem görmesi için geri dönüşümünü sağlamak	Doğal olarak yenilenebilir ağaç ürünleri kullanılması

Kaynak : (Hunter ve Green, 1999: 5; Durak, 2008: 5).

Tabloda bahsedilen önlemler turizm işletmeleri için de oldukça önem teşkil etmektedir. Özellikle enerji, su, gıda gibi fazla tüketimin gerçekleştiği oteller ile ulaşımda adeta mekik dokuyan seyahat işletmeleri bütün anlamda düşünüldüğünde turizm işletmeleri çevreye çeşitli zararlar verebilmektedir. Bu nedenle, turizmin fiziksel çevre üzerindeki olumsuz etkilerini şu şekilde sıralanabilir: (Doğan, 2012; Teye vd., 2002; Demir, 2012; Ko ve Stewart, 2002; Demir ve Çevirgen, 2006; Kuvan ve Akan, 2005; Olalı ve Timur, 1988; Cinnioğlu, 2015; Selimoğlu, 2004; Yoon vd., 2001; Simon vd., 2004; Kızılırmak vd., 2015; Pappas, 2008; Issı, 1989; Akt. Erdemir, 2018: 38-39):

- Bacasız sanayi olarak nitelendirilen turizm sektörünün, tesislerin kurulması amacıyla doğal kaynakları ortadan kaldırması,
- Turizmin sağlamış olduğu iş imkânları sonucunda, bölge nüfusunun artarak kentleşmeyi ve göze hoş gelmeyen bina yapılanmalarını ortaya çıkarması,
- Turizm sektöründe diğer sektörlerin aksine tüketicilerin ürünün üretildiği yere gitmesinin, iyi yönetilemediği takdirde bölgenin kaldırabileceği ölçünün üzerine çıkan yoğunlukları ortaya çıkarması ve bunun sonucunda doğal çevrenin tahribi, hava, su, toprak kirlenmesi, manzaranın bayağılaşması ve altyapı problemlerini ortaya çıkarması,
- Turistlerin seyahatlerinde kullanmış olduğu ulaştırma araçlarının, çevreye yaymış olduğu fosil atıklar,

- Bölgede bulunan endemik bitki türlerinin yurt dışına kaçırılması,
- Çöplerin yığılması ve trafik yoğunluğundan kaynaklı gürültü kirliliği, 39
- Turistik destinasyonlarda dikkatsiz ateş kullanımının ortaya çıkardığı orman yangınlarının, fauna ve flora çeşitliliğine zarar vermesi,
- Turistik destinasyonlarda plansız ve bilinçsizce kesilen ağaçların erozyona yol açması,
- Turistik destinasyonlardaki aşırı kalabalığın, yol dışında araç sürmenin ve doğa yürüyüşü safarilerinin, ses ve gürültünün, yaban hayatının rahatsız edilmesine ve hayvan davranışlarında değişmelere sebebiyet vermesi.

Turizmin çevreye ister istemez verdiği olumsuz etkiler bu şekilde belirlenmiş olup, olumlu yönlerinin de olduğu mutlaklıdır. Turizmin doğal çevre üzerindeki olumlu etkileri şu şekilde sıralanabilir: (Teye vd., 2002; Ulama, 2015; Yoon vd., 2001; Doğan, 2012; Pappas, 2008; Sarkım, 2007; Kaya, 1997; Ko ve Stewart, 2002; Kuvan ve Akan, 2005; Akt. Erdemir, 2018: 37-38):

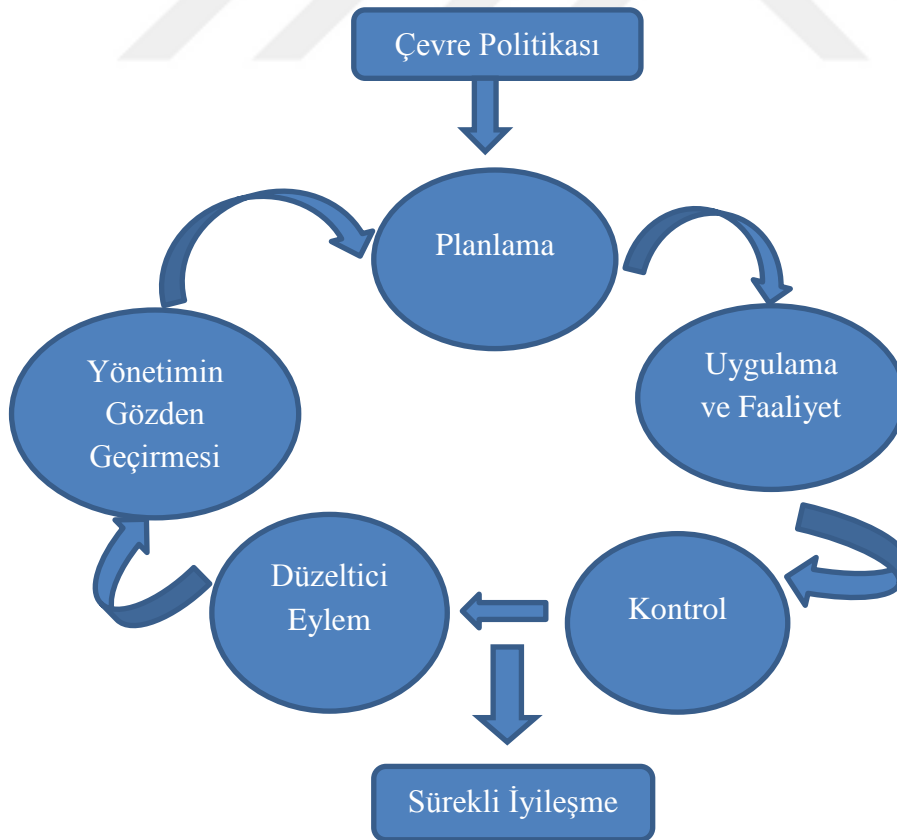
- Turizm bölgelerinde elde edilen ekonomik gelirin çevre için kullanılması ve bölge imajının geliştirilmesi,
- Yapılan denetimlerle yerinde koruma ve geliştirmeler yapılması,
- Halkın çevre konusunda bilinçlenmesi,
- Çevreye zarar veren aktivitelerde bulunan halkın bu faaliyetler yerine turizm aktivitelerine yönelmesi,
- Turizmin getirdiği katkıların devamlılığının sağlanması nedeniyle turizm bölgelerinde çevreyi koruyucu yasaların düzenlenerek çevre korumanın bir devlet politikası haline getirilmesi,
- Turizmin; deniz yaşamı, ulusal ve bölgesel parkların geliştirilmesi dahil önemli doğal alanların ve yaban hayatının korunmasına yardımcı olması,
- Turizmin; turistler için çekicilik taşıyan arkeolojik ve tarihi yerlerin restore edilerek korunmasını sağlaması,

olacaktır. Bu da sürdürülebilirlik adına önemli bir adımdır. Ayrıca çevreye duyarlılık açısından işletmelere çeşitli standartlar getirilmesi de oldukça önemlidir.

İşletmelerin çevreye dost bir biçimde faaliyetlerini gerçekleştirmesi amacı ile bunu denetleyici çeşitli çevre yönetim modelleri gündeme gelmiştir. Buna en iyi örneklerden biri de ISO 14000 Çevre Yönetim Modeli gösterilmektedir. ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi kısaca,

- Çevreyi korumayı ve bu konudaki çalışmaların yürürlükte olan mevzuata uygunluğunu sağlamayı,
- Çevre performansını sürekli bir biçimde iyileştirmeyi,
- İşletmelerinin tüm faaliyetlerinin, süreçlerinin ve ürünlerinin çevreye olumsuz etkilerini azaltmayı ve bunu güvence altına almayı amaçlamaktadır (Büyükgüngör, 2006: 15).

ISO 14000 Çevre Yönetim Modeli, incelendiğinde planlama, uygulama, kontrol, düzeltme, yönetimin gözden geçirilmesi aşamalarından geçip, meydana gelen veya gelebilecek olan hataları bertaraf edip, sürekli bir iyileşme içerisinde bulunduğu söylenebilir. ISO 14000 Çevre Yönetim Modeli Şekil 3'te gösterilmiştir (David L. Goetsch, Stanley B. Davis, 2001: 32: Akt. Yontar, 2010: 483).

Şekil 3. ISO 14000 Çevre Yönetim Modeli

1.5. TURİZM VE ÇEVRE SORUNLARI

Turizm sektörünü oluşturan ve varlığının devam ettirilmesinde büyük rol oynayan en önemli bileşenlerden biri de çevredir. Turizm faaliyetleri hem dolaylı hem de doğrudan çevre ile etkileşim içerisindedir. Bu etkileşim sonucunda turizm faaliyetlerinin bir takım çevre sorunlarına yol açtığı gözlemlenmektedir.

UNEP (2012), turizmin çevreye verdiği zararları aşağıdaki başlıklar altında sıralamaktadır (Erkan vd., 2013: 66-67):

Enerji ve Sera Gazı Emisyonları: Konaklama, seyahat ve ulaşım gibi turizmle ilgili yapılan bütün faaliyetler fosil yakıt kullanımına bağımlı olmayı gerektirmekte bu da sera gazı emisyonları ile iklim değişikliklerine sebep olabilmektedir. Ayrıca ısıtma, soğutma ve aydınlatma da kullanılan enerji kaynaklarının ürettiği gazlar da sera gazı emisyonunu olumsuz etkilemektedir. Bu nedenlerle işletmelerin yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmesi ve bunun için de gerekli teşviklerin yapılması son derece önemli görülmektedir.

Su Tüketimi: Turistik faaliyetlerin yoğunluğu su kaynaklarında ki artış ve azalmayı etkilemektedir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi durumlar nedeni ile su kaynaklarının hızlı tükenebileceği öngörülmekle birlikte gerekli tedbirlerin alınmasını da gerektirmektedir. Bireyler gündelik hayatta evlerinde kullandığı sudan daha fazlasını otellerde tüketmektedir. Konaklama işletmelerinin deniz suyunu arıtarak kullanması, personelin ve turistlerin bilinçlendirilmesini mutlaka sağlamalıdır. Tasarruf yapan işletmelerin de desteklenmesi gerekmektedir.

Atık Yönetimi: Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde gerekli alt yapı, yeterli arıtma tesisi ve kanalizasyon gideri yoksa katı ve sıvı haldeki atıklarını denize dökülebilmektedir. Bu da denizlerin kirlenmesine neden olmakla birlikte denizde yaşayan canlılarının yaşamları için tehdit etmektedir.

Biyolojik Çeşitliliğin Kaybı: Çevre etkeni gözetilmeden bilinçsizce yapılan her türlü turizm faaliyeti hem fauna hem de flora türlerine zarar vermektedir.

Kültürel Mirasın Etkin Yönetimi: Turistlerin kültürel varlıklara olan ilgisi ile bu varlıkların ticarileştirilmesi ve tahrip edilmesi de önemli bir tehdit unsuru oluşturabilmektedir.

Yukarıdaki başlıklarda dikkate alınarak turizm sektörünün sebep olduğu başlıca olumsuzluklar sıralandığında;

- Turistik bölgelerde aşırı nüfus artışıyla birlikte plansız yapı ve kentleşmenin oluşması,
- Turistik hareketlilik sonucunda; bitki örtüsünün, ormanların, doğal kaynakların (su vb.) kısacası doğanın zarar görmesi,
- Turizm bölgelerindeki alt yapı eksiklerinin meydana getirmiş olduğu, kanalizasyon giderlerinin denizlere, göllere ve benzeri su kaynaklarına dökülmesi,
- Turistik faaliyetler ile tarihi eserlerin yıpranma, kırılma, bozulma, çalınma gibi durumlarla karşılaşılması, sonucunda yapay çevre unsurlarının zarar görmesi,
- Gezi amaçlı kullanılan tekne ve yat benzeri deniz araçlarının atıkları ile su kirliliğine sebep olan deterjan gibi zararlı atık maddelerin su kaynaklarına bırakılması,
- Turizm bölgelerinde yoğun olan gürültü kirliliğini meydana gelmesi,
- Turistik tesis ve otel inşa etmek amacıyla bazı kıyı bölgelerin doldurulması,
- Yapılan turistik tesis ve otel binalarının doğal çevreyle uyumlu olmaması sonucu görüntü kirliliği oluşturması,
- Artan ziyaretçi sayısına paralel olarak çevrede atıklarında artması,
- Orman alanların yok olma tehlikesi dikkate alınmadan imara açılması ile çok katlı binaların yapımı,
- Nesli tükenmekte olan hayvanların bilinçsiz avlanma sonucu zarar görmeleri,
- Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi amacı ile karayolu ile havayolu yapımı için ağaçların kesilmesi, tarımsal alanların yok edilmesi, motorlu araçların egzozundan çıkan zehirli gazların havaya karışması gibi daha birçok olumsuz etkilerden bahsedilmektedir (Türker, 1998: 162-163).

Turizm faaliyetlerinin sebep olduğu ekolojik etkiler daha dar çerçevede değerlendirildiğinde bir kayak pistinin yol açabileceği çevresel sorunlara aşağıdaki tabloda yer verilmektedir:

Tablo 5. Kayak Pistinin Çevreye Etkisi

Müdahale	Uygulamalar	Sonuçlar
Pistin hazırlanması	Kar birikmesi için 20 cm derinliğe kadar bitki örtüsünün ve kaya kütlelerinin kaldırılması,	<ul style="list-style-type: none">• Ekosistem tahribatı kutupsal ve Alpin bitki örtüsünün yok olması,• Özellikle yaz aylarında estetik görünümün kaybolması ile ortaya çıkan görsel kirlilik,
	Dağ yamaçlarının ormansızlaşması,	<ul style="list-style-type: none">• Çığ riskinin artması• Toprak kayma tehlikesinin artması,• Doğal yaşamın olumsuz etkilenmesi
Teleferik kurulması	Çelik direklerin taşınması için yollar yapılması (Ağır kablolar, direkler, istasyonlar),	<ul style="list-style-type: none">• Ekosistem bozuklukları (bitki örtüsünün tahribatının doğal yaşamı olumsuz etkilemesi ve habitatları yok etmesi),• Kablolarla çarpan kuşların ölmesi,
Yapay kar araçları	Büyük oranda su tüketimine yol açan kartoplarının kullanımını artması (bir hektarlık kayak yüzeyi için 200 000 litre su kullanılır),	<ul style="list-style-type: none">• Su tüketiminin artması, su kaynaklarının, akarsuların ve suyun azalması, yeraltı su tablasının düzeyinin düşmesi,• Enerji tüketimi,• Gürültü kirliliği ve doğal yaşamın etkilenmesi,• Kristalleşmeyi arttırabilmek için katkı maddelerinin kullanılması, toprak kirliliği, yerel bitkilerin etkilenmesi,
Altyapının geliştirilmesi	Kayakçıları taşımak için ek yolların yapılması, Hidroelektrik tasarımlar,	<ul style="list-style-type: none">• Arazi kullanım dönüşümü, gürültü ve hava kirliliği,• Tuzlanmanın artmasına bağlı flora kaybı (Avusturya Alplerindeki gibi)
Konaklama ile ilgili üst yapının geliştirilmesi	Otel, kafe, lokanta, bar vb. yapımı	<ul style="list-style-type: none">• Arazi kullanım değişikliği,• Hava ve su kirliliği.

Kaynak: Güler ve Vaizoğlu, 2008: 23

Yukarıda açıklanmış olan sorunlar çevreyi ve çevre ile entegre olarak faaliyet gösteren turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemektedir. Turizm sektörü bu durumu dikkate alarak sürdürülebilir turizm anlayışını benimsemektedir. Çevre sorunları için

bazı çözüm önerileri aşağıda sıralanmıştır (<https://www.neyfa.com/insanlarin-neden-oldugu-cevre-sorunlari-ve-alinacak-onlemler/>):

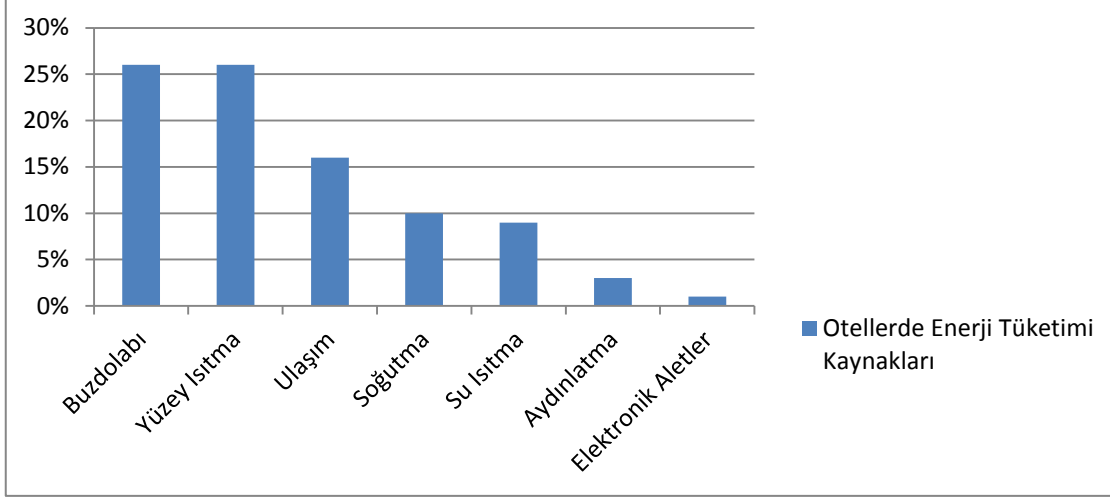
- Ormanlarda bulunan ağaçlar kesilmemeli, ormanda ateş yakılmamalıdır. Bunun yerine, yeşil alanlar arttırılmalı ve orman yangınları önlenmelidir.
- Fabrikaların ve işletmelerin zehirli madde içeren atıkları ve kanalizasyon suları akarsulara, göllere ve denizlere akıtılmamalıdır.
- Çöpler rastgele çevreye, akarsulara, göllere ve denizlere atılmamalıdır.
- Arıtma tesisleri kurulmalıdır.
- Kaliteli yakıtlar kullanılmalıdır.
- Çevre sorunlarının çözümü için sivil toplum kuruluşlarına yardımcı olunmalıdır.
- Çevre sorunlarının önlenmesi için devletin caydırıcı olan çeşitli zorunluluklar getirmesi gerekmektedir.
- Çevre Bakanlığı daha da aktif bir şekilde çalışmalıdır.
- Yerel yönetimler çevre sorunlarına karşı daha fazla ilgi göstermelidir.
- Hava kirliliğinin en önemli nedenlerinden olan fosil yakıtlar olabildiğince az kullanılmalıdır. Bunun yerine doğalgaz, güneş enerjisi, jeotermal enerji vb. enerjilerin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Sanayi kuruluşlarının sebep olduğu atıkların havaya karışması önlenmelidir.
- Suni gübre ve tarım ilaçlarının kullanılmasında bilinçsiz ve yanlış uygulamalar önlenmelidir.
- Nükleer enerji kullanımı bilinçli şekilde yapılmalıdır.
- Gürültü yapan fabrikalar veya işletmeler şehirlerin dışında kurulmalıdır.
- Çevre sorunlarının çözümü için ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği ile karşılıklı güven ortamının oluşturulması gerekmektedir.
- Uluslararası boyuttaki planlarda yoğun bilgi alışverişi ve şeffaf çevre programlarının oluşturulması gerekmektedir.
- Oluşturulan çevre programlarının temelini teşkil eden araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) çalışmaları için yeterli kaynakların oluşturulması ve gerekli ekonomik desteğin sağlanmasıdır.

1.5.1. Turizm Sektörü Açısından Su ve Enerji Sorunu

Turizm, toplumun her kesimini ilgilendiren ve etkileyen bir ekonomik sistemi oluşturmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, refah düzeyinin yükselmesi, kişi başına düşen milli gelirin artması, ulusal ve uluslararası yasaların güncellenmesi gibi faktörlerin etkisinde zamanla değişen hayat standartları ile bireylerin istek ve beklentilerinde yaşanan değişimler, turizm sektörünün doğrudan etkilenmesine neden olmakta ve bu sebeple turizm sektöründe yeni uygulamalara gidilmektedir (Özçoban, 2010: 1).

Tarım ve sanayi sektörünü doğrudan etkileyen su ve enerji sorunu diğer bir ekonomik sektör olan turizmi de derinden etkilemektedir. Turizm endüstrisi için su, en kritik ve kıt kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir (UNWTO, 2003). Turizm sektörünün ekonomik getirileri devletler için önemli bir gelir kaynağı oluşturmakla birlikte kültürel etkileşimi ve gelişimini de sağlamaktadır (Cole, 2012: 1221).

Su ve enerji sorunu düşünüldüğünde dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlardan biri taşıma kapasitesidir. Otellerde kişi başı su harcaması 3 kat daha fazladır. Kişi kendi evinde günde 130 litre su tüketirken otele geldiğinde bu oran 300-600 litre arasında değişebilmektedir. Örneğin; 300 yataklı bir otelin tüm alanlarında su harcaması günde 67.500 litre iken su tasarrufu teknolojisi ile 34.000 litreye düşürmek, 33.500 litre tasarruf etmek mümkündür ve otellerde su faturası genel maliyetin %10'u düzeyindedir. Oteller temiz suyu kullandıktan sonra oluşan atık suyu sulamada kullanılmaktadır. Otellerde su arıtma sistemlerinin olması, su tasarrufu sağladığı gibi su kirliliğinin de önüne geçmemizi sağlamaktadır. Otellerde su tüketimi günlük aktivitelerde, havuzlarda ve yaşam alanlarında oldukça fazladır. Bu nedenle su kullanımı yönetimi büyük öneme sahiptir. Otellerde enerji tüketimi ise çeşitli alanlarda başlıca mutfakta, odalarda, koridorlarda, asansörlerde kullanılmaktadır. Aşağıdaki grafikte otellerdeki enerji tüketim kaynaklarına bakıldığında (<http://tuyup.turizm.gov.tr>) en fazla enerji kullanımı % 25'er oranla buzdolabı ve yüzey ısıtma olarak görülmektedir. Daha sonra onları sırası ile ulaşım, soğutma, su ısıtma, aydınlatma ve elektronik aletler takip etmektedir.

Şekil 4. Otellerde Enerji Tüketimi Kaynakları

Kaynak: (Öztürk, 2004: 13).

Kozak (2013)'a göre sürdürülebilirliği sağlamamız açısından çevre, toplum ve ekonomi birlikte düşünülmelidir. Bu faktörler bir üçgen şeklinde düşünüldüğünde biri olmazsa bütünün tamamen bozulacağı gözlemlenebilir bir gerçektir. Su ve enerji kaynakları çevreye duyarlı olmadan, bilinçsizce kullanıldığında bu durumdan en fazla o bölgede yaşayan başta yerel halk olmak üzere toplum olumsuz etkilenecektir ve turizmden elde edeceğimiz gelirden daha fazla bir ekonomik kayba uğramamız söz konusu olacaktır. Bunun en önemli sebeplerinden biri su ve enerji kaynakları tükendiğinde turizmin amacı olan doğal ve kültürel mirasları geleceğe taşıyamayacak olmasıdır. 2050 yılına kadar, otel işletmelerinin gereksinim duyacağı enerjinin tümünün yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması hedeflenmektedir (Tsoutsos vd., 2013: 230-238). Bu nedenle sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenerek turizm sektöründe birçok uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalardan en çok bilinenleri; yeşil oteller, beyaz yıldızlı oteller ve mavi bayrak uygulamalarıdır.

Elektrik enerjisi de sürdürülebilir yaklaşımlar dikkate alınarak farklı şekillerde üretilebilir. Bunlardan en verimli olanı nükleer enerji olarak görünmektedir. Fakat insanlar bu üretim şekline olumlu bakmamaktadır. Bu yöntemin yanı sıra rüzgâr türbinleri, güneş panelleri ve hidroelektrik santraller doğru bir şekilde üretildiğinde etkin çalışabilen sürdürülebilir yöntemlerdir. Sürdürülebilir kullanımın başarılı olabilmesi için toplumsal ve siyasi destek şarttır. Sürdürülebilirliğin iyi yönetilmesi, yeterli finansmanın ayrılması, etkili uygulamaların başarılı olması için önemli diğer faktörlerdir (Hook, 2015: 173).

1.5.1.1 Otellerde Verimli Su Kullanımı

Oteller, sürekli insan sirkülasyonu sebebi ile suyu en fazla tüketen tesislerdendir. Bu nedenle otellerde hangi birimde ne kadar su tüketildiğini aylık olarak rapor etmekle sorumlu bir “su ve enerji tüketim yönetim birimi”nin kurulması gerekmektedir

Otellerde verimli su kullanımı için dikkat edilmesi gereken noktalardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Lavabolarda otomatik kapanan musluklar kullanılmalı. Gereksiz su akıntısına izin verilmemelidir.
- Bulaşık ve çamaşır makinesini yarı dolu veya aşırı dolu halde kesinlikle çalıştırılmamalı, mutlaka dolu halde iken çalıştırılmalıdır. Bulaşık ve çamaşır makineyi doldurmuyorsa beklenmeli. Çünkü yarı dolu halde kullanılsa da aynı enerji, deterjan ve suyu tüketilebilmektedir.
- Bulaşık makinelerinde yıkama sıcaklığı maksimum 60 °C ve çamaşır makinesinde ise 40°C olmalıdır ve yıkama yapılmadığı zaman makineler kapalı tutulmalıdır.
- Rafli bulaşık makinelerinden saatte 320 litre yerine askılı makinelerden 150 litre su tüketen modeller tercih edilmelidir.
- Hava soğutmalı makineler su soğutmalı olanlara göre daha az su kullanır ve ayda 50-100 \$ tasarruf sağlanabilmektedir.
- Yemek pişirme alanlarını yıkamak için buhardan elde edilen sıcak su kullanılabilir.
- Barlarda ve restoranlarda sadece su talebi olduğunda servis yapılmalıdır.
- Kullanılmış bitkisel yağları kanalizasyona dökmemeli. Ayrı kaptaki toplayarak geri kazanılması sağlanmalıdır. Geri kazanılan bitkisel yağlar geri kazanma firmalarına verilmektedir.
- Suyu verimli kullanan yatay eksenli makineler kullanılmalıdır.

- Saniyede bir damla su akıtan bir musluk yılda 7000 litre suyu boşa akıtır. Bütün musluklar sürekli bakımdan geçirilmelidir. Eskimiş, bozulmuş, yıpranmış musluklarınızı düşük akımlı armatör musluklarla değiştirilmelidir.
- Dakikada 12 litre su akıtan musluklar yerine 6 litre su akıtanları kullanılmalıdır.
- Sıçrayarak suyun dağılmasını önlemek için havuzda su seviyesi biraz düşük tutulmalıdır.
- Geri devir flush filtreler kullanarak su kullanımını azaltılabilmektedir.
- Havuzları kullanmadığınız zaman buharlaşmayı ve ısı kaybını önlemek için havuz havuz örtüsüyle örtülmelidir.
- Sıçrayan suyun havuz dışına gitmesini önlemek için havuz çevresine kanal yapılmalıdır.
- Çimler damlatmalı sistemle sulanmalıdır (Öztürk, 2004: 12).
Görüldüğü üzere aslında küçük gibi görünen bu uygulamalara dikkat ettiğimizde su tasarrufunu sağlanması mümkün olabilecektir.

1.5.1.2 Otelerde Verimli Enerji Kullanımı

Türkiye’de elektrik enerjisi üretiminde sorun olduğu, enerjinin verimli ve planlı kullanılmadığı kaçınılmaz bir gerçektir. Enerji fiyatlarının yüksek olması otel konaklama maliyetlerini, kalitesini ve rekabet gücünü de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye turizmde hak ettiği yeri alamamaktadır.

Enerjiyi tasarruflu kullanmak için dikkat etmemiz gereken bazı noktalar vardır (Öztürk, 2004: 12-18):

- Otel odalarının sıcaklığı tam otomatik klimalı kontrol sistemi ile kontrol edilmelidir. Otel odaları bilgisayara bağlanarak otelden müşteri ayrıldığında ısıtma/soğutma kliması kapatılmalıdır.
- Fazla enerji tüketen kalitesiz lambalar aydınlatma amacı ile kullanılmamalıdır. Özellikle otelerde 24 saat yanan fazla enerji tüketen lambalar öncelikli olarak

enerji tasarruflu lambalarla değiştirilmelidir. Lobiler, koridorlar ve destek alanları aydınlatmanın en fazla yapıldığı yerlerdir.

- Otel odalarında aydınlatmada kompakt floresans lambalar kullanılmalıdır. Eski stil aydınlatma lambaları kullanımdan kaldırmalıdır.
- Duvarların ve tavanların ışığın maksimum yansıtılması için açık renkli mat boyalarla boyanmalıdır. Aydınlık parlak ve mat renkler gelen ışığı %80 yansıtırken, koyu ve yoğun renkler gelen ışığın ancak %10'nu yansıtırlar.
- Pencerelelerin ve dış kapıların camlarını mutlaka çift cam yaptırmalıdır.
- Enerjiyi verimli kullanan buzdolabı kullanılmalı ve buzdolabını mutfakta en soğuk noktaya koyulmalıdır.

1.6. OTELLERDE SU VE ENERJİ TASARRUFU SAĞLAYAN UYGULAMALARA ÖRNEKLER

Enerji tasarrufu; güneş, rüzgâr, dalga gibi yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımına geçilmesi ve yenilenemeyen enerji kaynakları olan kömür vb. fosil yakıtlara olan bağımlılığın azaltılması ile gerçekleştirilebilir (Hook, 2015: 66).

Enerji kaynaklarının yoğun bir şekilde kullanıldığı turizm işletmelerinde, sürdürülebilirlik kavramının da ön plana çıkması ile birlikte çeşitli tasarruf yöntemleri uygulanmaya başlanmıştır. İşletmelerin tasarruf uygulamalarına yönelik örneklere aşağıda yer verilmektedir:

- **Hilton Otelleri;** 2009-2014 arasında dünya genelindeki tüm otellerinde sarf ettiği enerjiyi % 5, atık oluşumunu % 20 ve su harcamasını % 10 oranında azaltmayı amaçlamıştır ve Hilton 2014 yılı için belirlemiş olduğu atıklarını azaltma hedeflerine 2012 yılında ulaşarak atık oluşumunu %23,3 azaltmıştır (Canbay, 2011; Aydın ve Aydın, 2014: 9).
- **Sheraton Auckland Oteli;** çarşaf, nevresim, havlu, masa örtüleri gibi diğer yıkanabilir malzemelerin kurutma esnasında % 65, yıkama sürecinde % 35 enerji tükettiğini fark etmiş ve otel basit bir uygulamayla yıkama derecesini 85 °C'den 65 °C'ye düşürerek 3 ayda 2000 \$ tasarruf sağlama yoluna gitmiştir (Alexander, 2002 akt. Aydın ve Aydın, 2014: 10).
- **Sheraton Takoma Oteli;** misafir odaları ve lobiler gibi çeşitli alanlardaki aydınlatma için kullandığı akkor lambaları dört kat daha tasarruf sağlayan floresan

lambalarla değiştirmiş, 18 ayda yaklaşık 15.000 \$ dolar tasarruf sağlama yoluna gitmiştir (Alexander, 2002 akt. Aydın ve Aydın, 2014: 10).

- **Rotoura Otelinin** tuvaletlerinde saatte 66 litre, günde ise 1580 litre su harcanırken, otel tuvaletlere sensörlü uygulamayı entegre ederek ve odalardaki duş başlıklarını düşük basınçlı başlıklara değiştirerek 3060 \$ masraf yapmıştır. Fakat geri dönüşü olarak yalnızca bu iki uygulama yedi ayda 5244 \$ tasarruf sağlamıştır (Alexander, 2002 akt. Aydın ve Aydın, 2014: 10).

- **Hyatt Regency Oteli;** misafirlerin odalarından çıktıklarında klimayı ve diğer enerji tüketen sistemleri açık bırakmalarının üzerine enerji kullanımıyla ilgili 16.000 \$ bir proje geliştirerek konuklar odalarında çıktıkları anda buzdolabı ve alarm sistemleri hariç tüm enerjiyi kesen bir uygulama getirmişlerdir. Bu uygulama otele 14 ayda 14.000 \$ geri dönüş sağlamıştır (Alexander, 2002 akt. Aydın ve Aydın, 2014: 10).

- **Westin San Francisco Havaalanı Oteli;** 1994 yılından bu güne kadar atık dönüşüm

programı uygulayarak yılda 22000 ton atık malzemeden (kâğıt, alüminyum, yiyecek ve içecek) 6000 \$ kazanç elde etmektedir (Alexander, 2002 akt. Aydın ve Aydın, 2014: 10).

- **The Marmara Taksim Oteli;** 2011 yılında kullandığı kâğıt ve karton miktarını 38.400 kilogram azaltarak 652 tane ağacın korunmasını ve 484 m³ CO₂ salınımının önlenmesini sağladı. Yine 2011 yılında yiyecek hazırlamada kullandıkları atık 4585 litre yağı petrol ürünleri üretim kurumlarına biodizel üretilmesi için vermiştir. Su kullanımında tasarruflu musluk ve uygulamalara geçmesiyle 20.000 m³ tasarruf sağlamıştır. Elektrik ihtiyacını özel bir şirketten toplu alım yaparak ve aydınlatmalarda akkor lambalar yerine led floresan lambalar kullanarak 80.000 kwh elektrik tasarrufu sağlayarak, elektrik maliyetlerini % 30 düşürmüştür (enerjivetesat.com).

- **Renaissance İstanbul Bosphorus Oteli;** Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan Yeşil Yıldız olarak ve bu kapsam yapmış olduğu yatırımlarla 2017 yılına kadar her odada tüketilen enerji miktarını % 15 oranında azaltarak 100.000 € tasarruf etmeyi amaçladıklarını belirtmişlerdir (Alarko, 2013 akt. Aydın ve Aydın, 2014: 10).

- **Divan İstanbul City Oteli;** ısı kaybını önlemek için renkli cam, gece yarısından sonra otel aydınlatmaları için gece modu uygulaması, arıtma tesislerinde yapılan yenilikler, otel odalarına Energy saver sistemi gibi uygulamalarla enerji giderlerinde yıllık % 12 tasarruf sağlamıştır (TUROB, 2013 akt. Aydın ve Aydın, 2014: 10).

- **Holiday Inn İstanbul City Oteli;** 200.000 TL tutarında yatırım yaparak 2011 yılında yeşil yıldız belgesi almıştır. Yaptıkları uygulamaların etkisiyle 2010 yılına oranla kişi başı petrol tüketimini % 30 oranında azaltmıştır. Yaz aylarında kullandıkları sıcak suyun tamamını güneş enerjisinden elde ettiklerini belirtmiştir (Aydın ve Aydın, 2014: 11).
- **Accor Otelleri** örneğine bakıldığında, enerji kullanımı ve otel genelinde kaynakların etkin kullanımı projesi sonucu:
 - 195,240 kWh elektrik kullanımı 39 hanenin elektrik kullanımına,
 - 3 otelde yapılan elektrik tasarrufu 500 milyon fotokopiye,
 - 44.090.000 litre su tasarrufu 800 hanenin su kullanımına eşittir (Silahtaroglu, 2010).

Resim 15. Accor Otel Çevre Kriterlerinin Yazılı Olduğu Belge

Turizm işletmelerinde su ve enerji kullanmadan hizmet üretmeleri ve bu hizmeti sunmaları, neredeyse olanaksızdır (Emeksiz, 2007:147). Yukarıda bahsedilen örneklerde, konaklama işletmelerinin su ve enerji tasarrufu sağlamalarında öncelikle bilinçli olmaları ve duyarlı davranmaları gerekmektedir, bunun yanı sıra; çevre dostu makine, araç-gereç ve donanımları kullanarak tasarruflu olacağı söylenebilir. Aksi takdirde gerek duyulan bilinç ve duyarlılık sağlanmadığında, çevre dostu olmayan (geri dönüşümü olmayan) materyallerin kullanımı çevre kirliliğine sebebiyet vermektedir.

1.7. TURİZM VE ÇEVRE DUYARLILIĞI

Çevre, turizm sektörü açısından önemli kaynakların başında gelmektedir. Bu nedenle turizm işletmelerinin çevreye duyarsız kalması mümkün görünmemektedir.

Çevresel sorunlarla birlikte küresel ısınmanın giderek hissedilmesiyle artan duyarlılık ile turizm işletmelerinin pazarlama anlayışında bile “çevre odaklılık” kavramı yer etmeye başlamıştır (Sert, 2017: 3).

Türkiye’de 1993 yılında başlatılan uygulama ile belirli kriterlere göre çevreye duyarlı konaklama işletmelerine çam, yat limanlarına çapa, yatlara yunus sembolleri verilmekte ve duyarlılığa göre bu semboller 1-3 üç arasında değişiklik göstermektedir (ÇED, 1997: 160).

Çevreye duyarlı işletmelerin uygulaması gereken bazı kriterler bulunmaktadır. Bunlar;

- ekolojik (doğa dostu) ürünleri üretme ve kullanma konusunda toplumun hassasiyetlerini gözetmek,
- kaynakları oldukça az tüketmek,
- çevreye karşı daha güvenli olmak,
- geri dönüşümü mümkün araç-gereç kullanmak,
- çevreye olabildiğince az zarar veren üretim süreçlerini benimsemek, bu kriterleri benimseyen işletmeler çevreye duyarlı işletmeleri bir nevi tanımlamaktadır (Acar, 2017: 221).

Çevre sorunlarının giderilmesinde en önemli görevlerden biri de tüketicilere düşmektedir. Bu nedenle tüketiciler çevreye karşı daha fazla duyarlı olmaya ve özenli davranmaya çalışmaktadır. Tüketicilerin bu duyarlılığı işletmeleri çevreye karşı daha duyarlı ve sorumlu kılmaktadır (Koçoğlu ve Koçoğlu, 2017: 424). Koçoğlu ve Aksoy (2017), yapmış oldukları araştırmada şunları belirtmektedir: Tüketiciler, işletmelerin çevre kaynaklı tüketimlerini en aza indirmelerini, çevreye dost üretim ve hizmet faaliyetlerini sürdürmelerini ve mümkün olduğunca ekolojik düzene zarar vermemelerini beklemektedirler. Nitekim çevre ile bire bir bağlantı içerisinde olan turizm işletmelerinin de çevreye duyarlılık konusunda geçmişe göre daha bilinçli bir şekilde hareket ettiği söylenebilmektedir.

Çevreye duyarlı olma bilincine sahip bir işletme yönetimi ile bu bilincin oluşmadığı işletme yönetimleri kıyaslandığında aşağıdaki tablo ortaya konulabilmektedir.

Tablo 6. Geleneksel Yönetim İle Çevre Dostu Yönetimlerin Karşılaştırılması ve Çevre Dostu İşletmeleri Konaklama İşletmeleri Üzerinden Değerlendirilmesi

	Geleneksel Yönetim	Çevre Dostu Yönetim	Konaklama İşletmelerinde Çevre Dostu Yönetim
Amaçlar	<ul style="list-style-type: none"> •Ekonomik büyüme ve kâr •Ortaklara sağlanan getiri 	<ul style="list-style-type: none"> •Sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi •Ortakların refahı 	<ul style="list-style-type: none"> • Personel ve konuklar üzerinde Çevresel sorumluluk bilincinin yaratılması ve çevreyi koruma uygulamalarına katılımlarının sağlanması
Ürünler/ Hizmetler	<ul style="list-style-type: none"> • Fonksiyon, stil ve fiyat için tasarlanmış ürünler •Gereksiz atık yaratan paketleme 	<ul style="list-style-type: none"> • Çevre için tasarlanmış çevre dostu ürünler 	<ul style="list-style-type: none"> • Otel içi geri kazanım faaliyetleri • Otel içi ve dışı çevre önemi ile ilgili bilgilendirme •Tedarikçilerin çevre duyarlılığının geliştirilmesi • Çevre derneklerine sponsorluk
Organizasyon	<ul style="list-style-type: none"> •Hiyerarşik yapı •Yukarıdan aşağıya karar verme •Karar vermede merkezîyetçilik 	<ul style="list-style-type: none"> •Hiyerarşik olmayan yapı • Katılımcı karar verme 	<ul style="list-style-type: none"> • Hiyerarşik olmayan yapı • Katılımcı karar verme •Çevresel hedeflerin sürekli kontrolü ve gelişiminin sağlanmasına odaklanma
Çevre	<ul style="list-style-type: none"> • Çevreye hâkim olma •Çevrenin bir kaynak olarak yönetilmesi •Kirlilik ve atıkların dışsallıklar olarak değerlendirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğayla uyum içinde olma • Doğal kaynakların sınırsız olmadığına farkına varılması • Kirlilik ve atıkların yönetilmesi ve minimize edilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğa ile uyum • Atık minimizasyonu ve değerlendirme faaliyetleri

<p>İşletme Fonksiyonları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pazarlama tüketimi artırmayı amaçlar. • Finansman kısa dönemde kârı maksimize etmek ister. • Muhasebe geleneksel maliyetler üzerinde yoğunlaşır. • İnsan kaynakları yönetimi işçi verimliliğini artırmayı hedefler. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pazarlama tüketici eğitimi için vardır. • Finansman uzun dönemli sürdürülebilir büyümeyi amaçlar. • Muhasebe çevreyle ilgili maliyetler üzerinde yoğunlaşır. • İnsan kaynakları yönetimi, işyerinde sağlık ve güvenliği sağlamaya çalışır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pazarlama konuk eğitimi için vardır. • Finansman uzun dönemli sürdürülebilir büyümeyi amaçlar. • Muhasebe çevreyle ilgili maliyetler üzerinde yoğunlaşır. • İnsan kaynakları yönetimi, çevreye saygılı, sağlıklı çalışma ortamı ve sosyal şartlar sağlamaya çalışır.
-------------------------------------	--	---	---

Kaynak: Aslanertik ve Özgen, 2007: 163-179; Büyükipekçi ve Şimşek, 2018: 343 kaynaklarından uyarılma yapılarak aktarılmaktadır.)

Tablo incelendiğinde, sürdürülebilirliğin sağlanmasının ve çevre dostu işletmelerin faaliyet göstermesinin ekoloji için oldukça önemli olduğu görülmektedir. Konaklama işletmeleri açısından bakıldığında ise bu işletmelerin çevre ile etkileşimi fazla olması nedeniyle, sürdürülebilirlik faaliyetlerinin çevre dostu olması gayet olumludur.

2. İKİNCİ BÖLÜM:

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE ÇEVRE DUYARLILIĞI

2.1 SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Doğal çevrenin hiç umursanmaması, doğada bulunan kaynakların hiç bitmeyecekmiş gibi bilinçsizce kullanılması sürdürülebilir olmayı engellemektedir. Turizm sektörünün çevre ile olan etkileşimi sonucunda zamanla doğanın tahrip olduğu, kaynakların tükendiği gerçeği kabul edilmiş olup bu zararların önüne geçmek amacıyla devamlılığın (sürdürülebilirliğin) sağlanması için sürdürülebilir turizm anlayışı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik, ekosistemdeki yenilenemeyen kaynakların gelecekteki nesillere aktarılabilmesi için, ekosistem üzerindeki olumsuz etkilerin taşıma kapasitesinin aşmayacak düzeyde olması şeklinde tanımlanmaktadır (Keskin, 2012: 83). Dünya Turizm Örgütü (WTO) sürdürülebilir turizmi, tüm kaynakların yönetimi olan turizmin bileşenlerinden; kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşama katkı sağlayan kaynakların devamlılığını sağlarken; ekonomik, sosyal ve estetik açılarından istekleri karşılamayı amaçlamakta; turizmin devamlılığına, kalkınmasına katkı sağlayacak bir ilke olarak nitelendirmektedir.

Doğal çevrenin zamanla tahrip olması, kaynakların bilinçsiz ve duysız kullanımının gelecek için tükenmesinin tehdit oluşturması sürdürülebilirlik kavramını daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Çevre ile iç içe, bütünleşik bir faaliyet göstermekte olan turizm sektörü de sürdürülebilir olmaya yönelik politikalar geliştirmekte ve uygulamaya koymaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir turizm, bölgede yaşamakta olan yerel halkın sosyo-kültürel yapısını korumayı amaçlayan, bunu yaparken de yerel halkın ekonomik refah düzeyine katkı sağlayan ve turizm faaliyetlerinin meydana getirebileceği olumsuz çevresel etkileri en aza indirgeyen faaliyetler bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Cinnioğlu, 2015: 1).

Sürdürülebilir turizm, çevreye zarar vermeden veya doğanın olumsuz değişimine sebep olmadan, ekolojiyi, biyolojik çeşitliliği, kültürel bileşenleri ve tüm kaynakları koruyarak, gelecek nesillerinde aynı şekilde yararlanabilmesini amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca sürdürülebilir turizm ile turizmin sebebiyet verdiği çevre üzerindeki olumsuz etkinin azaltılmasını sağlayarak; kültürel

mirasın korunmasına, bölgede yaşayan halkın ve ziyaretçilerin yaşam kalitesinin arttırarak yerel ekonomiye de katkı sağlamayı hedeflemektedir (gelecekturizmde.com).

Tablo 7: Sürdürülebilir Turizmin 12 Hedefi

1.Ekonomik Süreklilik	Turizm destinasyonlarının ve işletmelerinin uzun vadede fayda sağlamaya ve büyümeye devam etmesi için sürekliliklerini ve rekabet edebilmesini sağlamak
2.Yerel Refah	Ziyaretçilerin yerel harcama oranını artırmak da dahil olmak üzere turizmin ev sahibi destinasyona katkısını artırmak
3.İstihdam Kalitesi	İrk, cinsiyet, engellilik gibi konularda ayrımcılığa sebep olmadan, ücret ve hizmet kalitesinin artırılması da dahil olmak üzere turizm tarafından yaratılan yerel istihdamın sayısını ve kalitesini artırmak
4.Sosyal Eşitlik	Gelir durumu düşük olanlara sunulan fırsatların, gelirin ve hizmetlerin iyileştirilmesi, turizmden elde edilen ekonomik gelirin ve sosyal faydaların genele adil dağılımını gözetmek
5.Ziyaretçi memnuniyeti	İrk, cinsiyet engellik gibi konularda ayrımcılık yapmadan bütün ziyaretçilere güvenli ve keyifli deneyim sunmak
6.Yerel Kontrol	Turizmin diğer paydaşları ile bilgi alışverişinde bulunarak planlama, yönetim ve bölgede turizmin gelişimi hakkında yerel yönetimleri süreçlere dahil etmek ve yetkilerini artırmak
7.Toplumsal Refah	Sosyal bozulma ve istismara yol açmadan sosyal yapı ve kaynaklara imkanlara ve yaşam destek sistemlerine erişimle birlikte yerel halkın yaşam kalitesini muhafaza etmek ve iyileştirmek
8.Kültürel Zenginlik	Ev sahibi topluluklara özgü kültür, gelenek ve tarihi mirasa saygı duymak ve güçlendirmek
9.Fiziki Bütünlük	Kentsel ve kırsal alanların kalitesini muhafaza etmek, güçlendirmek, çevrenin fiziki ve estetik açısından bozulmasını önlemek
10. Biyolojik Çeşitlilik	Doğal alanların, habitatın ve yaban hayatının korunmasını desteklemek ve olası zararı en aza indirmek
11. Kaynak Verimliliği	Turizm işletmelerinin sınırlı ve yenilenemeyen kaynakları kullanımını en aza indirmek
12. Çevresel Sağlık	Turizm işletmecilerinden ve ziyaretçilerden kaynaklı hava, su, kara ve atık kirliliğini en aza indirmek

Kaynak: UNEP Akt: TÜSİAD, 2012: 20

Sürdürülebilir turizmin geliştirilmesinde bazı farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Swarbrooke, 1999: 9; Seyhan, 2010: 41).

Zıt Kutuplar Yaklaşımı: Bu yaklaşıma göre sürdürülebilir turizm ile kitle turizmi zıt kutuplar olarak görülmektedir. Sürdürülebilir turizmin önem kazanması isteniyorsa kitle turizminden vazgeçilmelidir fikri ön plandadır.

Tamamlayıcı Yaklaşım: Sürdürülebilir turizm ile kitle turizmin bazı ortak noktalarda kesiştiği ama yine de tamamen uyum sağlayamadığı farklı yönlerinin de olduğu belirtilmektedir. Birbirlerinin eksiklerini kapatarak tamamlayıcı olabilecekleri söylenebilmektedir.

Faaliyetsel Yaklaşım: Kitle turizminin olumlu faaliyetlerle desteklendiğinde sürdürülebilir hale getirilebileceği görüşü vardır.

Uzlaşmacı Yaklaşım: Turizm çeşitlerinin tamamının sürdürülebilir olması gerektiği bu yaklaşımda savunulmaktadır.

Tablo 8: Sürdürülebilir Turizmin Yararları

	Ekonomik Yararlar	Çevresel Yararlar	Sosyal Yararlar
Turist Açısından	<ul style="list-style-type: none">• Rekabetçi bir turizm sektörü ve işletmeleri• Kaliteli ürün	<ul style="list-style-type: none">• Bozulmamış bir manzara, doğa ve kültürel mirasa erişim• Doğayla ve kültürle uyumlu faaliyetler	<ul style="list-style-type: none">• Barış, dinlenme, sağlık, zihinsel uyarım• Kişisel ilişki ve kültürler arası değişim
Bölge Açısından	<ul style="list-style-type: none">• Yeni iş alanları yaratma ve çeşitlenmiş bir ekonomi• Ekonomik bütünleşme ve zenginlik (Yüksek verim/ gelir)	<ul style="list-style-type: none">• Doğal kültürel kaynakların korunması ve yönetimi• Çevre dostu üretim ve tüketim alışkanlıkları	<ul style="list-style-type: none">• İş temini (katılım, eşit fırsatlar)• Sosyal bütünleşme ve sosyal adalet

Kaynak: Yılmaz vd., 2015: 60

2007 yılında T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Anadolu Efes ortaklığıyla Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) ile başlayan gelecek turizmde sürdürülebilir destek fonu uygulamasına geçilmiştir. Bu sayede çevreye duyarlı sürdürülebilir bir turizm

anlayışıyla desteklenen birçok proje hayata geçirilmiştir. Bu projelere aşağıda yer verilmektedir (gelecekturizmde.com).

Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR): 2007-2012 yılları arasında Çoruh Vadisi'nin turizm kapasitesi artırılarak burada bulunan 20 işletme 150'ye çıkartılmıştır. Gastronomi Festivali, Kuş Gözlem Festivali gibi etkinliklerle bölgenin uluslararası düzeyde tanınması sağlanmıştır. Ayrıca Çoruh Vadisi'nin bulunduğu Uzundere turizm merkezi olmuş ve 2016 yılında cittaslow ilan edilmiştir.

Gel Bir Gün Misili Ol: Bursa'nın 2000 yıllık tarihi Misi Köyü'nde ipekböcekçiliği zanaatı yeniden canlandırılıp, turizm sektörüne kazandırılmıştır.

Seferihisar'ın Geleneksel Mutfağı: Bu proje ile İzmir'in Seferihisar bölgesinde birbirinden farklı yöresel lezzetlerin markalaştırılması ve tanıtılması hedeflenmiştir. Türkiye'nin ilk sakin şehri olan Seferihisar'da markalaşan lezzetler turizme kazandırılmıştır.

İpekyolu Misafirevi: Mardin'deki İpekyolu Misafirevi ile yöre halkının geçmişten günümüze süre gelen kültürünün turizm amaçlı değerlendirilirken, kadın girişimcilerin teşvik edilmesi ile gelir elde edilmesi turizmin sürdürülebilirliğini de sağlamaktadır.

Safranbolu Hatırası: 1994 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Şehri ilan edilen Safranbolu 200 yıllık tarihi konakları ile yüzyıllara meydan okuyan tarihi dokusunun yanı sıra kültürel değerleriyle sürdürülebilir turizm açısından dikkat çeken destinasyonlardan biridir. Proje ile Safranbolu'nun kültürel değerlerini sürdüren hediyeelik eşya çeşitliliğinin artırılması sağlanmıştır. Farklı otantik ürün çeşitleri esnaflar tarafından üretilerek ziyaretçilere sunulmaktadır.

Malatya'nın Mirası Arslantepe: 5500 yıllık geçmişiyle Arslantepe Höyüğü'nde bulunan Arslantepe Tümülüsü proje kapsamında tanıtılmıştır. 2014 yılında Arslantepe'nin arkeolojik Sahası Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmıştır. Arslantepe Açık Hava Müzesi haline getirilmiş ve ziyaretçilere çok dilli sesli rehber hazırlanmıştır.

Dünyanın En Eski Tapınağı Göbeklitepe'de Taş İşçiliği: 12 bin yıl öncesine dayanan taş işçiliğinin, dünyanın en eski tapınağı olan Göbeklitepe'de kültürel

değerlerin gelecek kuşaklara aktararak turizme katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu amaçla Şanlıurfa'da taş işçiliği atölyesi açılmıştır. Hediye eşya, yapı süsleme amaçlı taş işçiliği yapan kadınlar Türkiye'de bu alanda çalışan ilklerden olmuştur. İnşa edilecek yeni binalarda taş işçiliğinin kullanılarak şehrin kaybolan kimliğinin yeniden kazandırılması amaçlanmıştır.

Nar Kadın İle Edremit'in Yöresel Tatları: Projeye Balıkesir'in Edremit ilçesinde zeytinyağıyla yapılan yöresel lezzetlerin tanıtımı ve markalaştırılması ayrıca gurme turizmine destek olmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda restore edilen Nar Kadın Gurme Evi'nde yöre kadınlarının ürettiği zeytinyağı ile yapılan yöresel lezzetler ziyaretçilere sunulmaktadır.

Lavanta Kokulu Köy: Isparta'nın Kuyucak Köyü'nde yapılan lavanta üretimi Türkiye'deki lavanta ihtiyacının %93'ünü karşılamaktadır. Projeye, Kuyucak Köyü'nde lavanta ürünü çeşitliliğinin artırılması, yöre halkının gelir elde etmesi amacıyla kırsal turizmin canlandırılması hedeflenmiştir.

Kendi Kelebeğini Keşfet: Adana'nın Saimbeyli ilçesinde Türkiye'deki 412 kelebek türünün yaklaşık 160'ı bulunmaktadır. Saimbeyli Mavis (teressa mavis) olarak adlandırılan kelebek türüne dikkat çekilerek, önemli turizm merkezi olmuştur. Proje kapsamında kelebek gözlemciliği ile eko-turizmin geliştirilmesi, ilçedeki düşük gelir düzeyinin artırılması ve biyolojik çeşitliliğin korunması hedeflenmektedir.

Dört Mevsim Foça: mevcut turizm faaliyetlerinin dört mevsime yayılmasını hedeflenen bu proje ile geleneksel bağcılık, meyve-sebze yetiştiriciliği, zeytincilik, kıyı balıkçılığı gibi üretim faaliyetleri yapılan Foça'da doğadan yana üretim ve işletme modellerinin turizm faaliyetlerine kazandırılması hedeflenmiştir. Turizm işletmelerine sürdürülebilir turizm eğitimleri verilmiştir.

Kuşlar Sizi Çağırıyor: Denizli'nin Buldan ilçesinde bulunan 1.150 metre yükseklikte ki doğa harikası yayla Gölü'nün turizm potansiyelinin ortaya çıkartılması hedeflenmiştir. Buldan Yayla Gölü'nde bulunan kuş türleri, zengin biyolojik çeşitliliği ve eko-turizm potansiyeline sahip olan yörenin tanınması için çalışmalar yapılmıştır. 163 kuş türünü barındırmaktadır. Yerel halkın ve ziyaretçilerin Yayla Gölü ile ilgili bilinçlendirilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve eko-turizm potansiyeli

canlandırılarak, aynı zamanda sürdürülebilir turizm de canlanmış, ayrıca yerel ekonomiye katkıda da bulunulmuştur.

Likya Yolunda Bir Tarih Molası: Dünyanın en iyi uzun mesafeli yürüyüş noktasından biri olan Likya Yolu, Türkiye'nin de ilk uzun mesafeli rotası olma özelliğine sahiptir. Bölgedeki turizm potansiyelinden yola çıkarak turistlerin; dinlenme, konaklama gibi temel ihtiyaçları göz önünde bulundurulmuştur. Hazırlanan projeye, sürdürülebilir turizm alanında farkındalık oluşturulması ve üç farklı yürüyüş rotası olarak, Demre'nin Hoyran ve Kapaklı köylerinde birleşmesi hedeflenmiştir.

Perşembe'nin Işıklarını Kadınlar Yakacak: Sakin şehir ünvanına sahip olan Perşembe'nin yöresel lezzetlerinin tanıtılması ile sürdürülebilir turizme kazandırılması amaçlanmıştır

Ovacık Köyü'nde Bir Gün: İstanbul'a 60 km, Şile'ye 10 km mesafede bulunan orman köyü Ovacık'ta sorumlu turizm faaliyetleri ile yerel halkın yaşam kalitesi ve refahının artırılması hedeflenmektedir. Proje ile ziyaretçilerin tarladan sofraya yöresel tatları, yöreye özgü olan gelenek ve kültürleri deneyimlenmesi adına deneyim temelli turizm modeli geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ziyaretçilerin deneyim kazanması için çeşitli atölyeler açılmıştır ve atölyenin bahçesinde ekolojik bahçe oluşturulmuştur.

Troya Kültür Rotası: 2018 Troya Yılı'nda gerçekleştirilen proje ile bölgenin sahip olduğu kültürel ve turistik değerlere katkı sağlayarak turizm potansiyelinin daha d artırılması hedeflenmiştir. Turizm işletmelerine bilgilendirme toplantıları ile sürdürülebilir turizm ve mevzuat eğitimleri verilmiştir.

Sürdürülebilir turizm, hangi turizm çeşidi olursa olsun, çevreyi ve değerlerini turizmin bir parçası olarak korunmasını, turizm faaliyetlerinin çevreye duyarlı bir biçimde yürütülmesini ve turizmin ekonomik olarak gelişmesi ile çevrenin korunması çabalarının koordineli yürütülmesinin gerekliliğini belirtmektedir (Erdoğan, 2014: 179).

2.2 SÜRDÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA ÇEVRE DUYARLILIĞI

Turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olması için sadece üretim alanında yoğunlaşan yaklaşımlar yerine üretimin yanı sıra talep koşullarını da dikkate alan modern ve çevreci yaklaşımlara bırakılmaktadır. Bu nedenle de turizm bölgeleri için araştırma geliştirme (Ar-Ge) plan ve programları hazırlanırken, hedef turist kitlesinin ve turistik arz yapısının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu hedef kitlenin motivasyonunu arttıran doğal değerler korunurken, bununla yetinmeyip çevreye duyarlı yeni turistik ürünler, değerler geliştirilmeli ve ürün çeşitliliğinde arttırılmaya gidilmelidir (Ayaş, 2007: 67).

Turizm sektöründe sürdürülebilirlik kapsamında çevreye duyarlı birçok projenin uygulandığı görülmektedir. Bu uygulamalar ve temel özellikleri şunlardır;

2.2.1 Yeşil Yıldızlı Oteller

Su ve enerji tasarrufu sağlanmasında en büyük uygulama örneği olarak yeşil oteller gösterilebilir. Yeşil Otel; “verimli enerji, su, atık yönetimleri ile doğal kaynakları doğaya saygılı biçimde kullanarak kaliteli hizmet üreten otel” olarak tanımlanmaktadır (Cooper, 1998 akt. Akdoğan vd.: 256). Yeşil Oteller Birliği’nin yapmış olduğu tanıma göre ise yeşil otel; “su ve enerji tasarrufu sağlamak ve atıkları azaltmak için gerekli uygulamaları yapan ve sahip olduğumuz dünyayı korunmaya yardımcı olan çevre dostu işletmelerdir” (Lee vd., 2010 akt. Akdoğan vd.: 256).

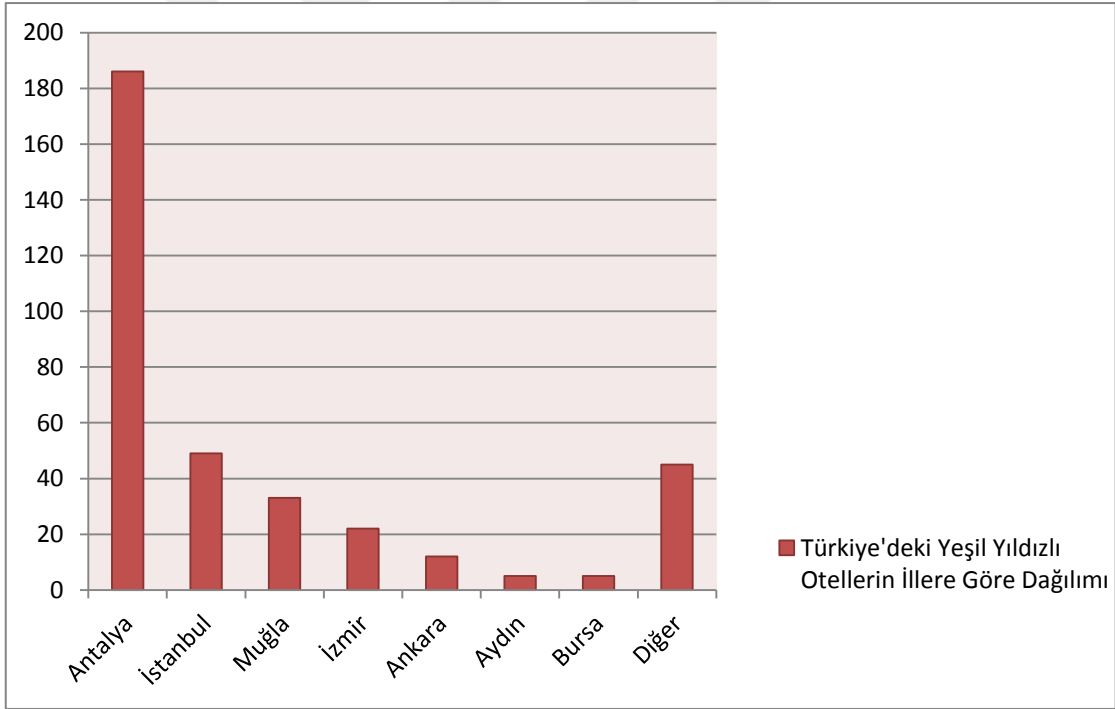
Su ve enerji tasarrufu sağlayabilmeyi, atık miktarını azaltabilmeyi ve geri dönüşümü yaygınlaştırabilmeyi amaç edinen bu uygulamanın turizmde rekabet edilebilirlik ve sürdürülebilirlik açısından taşıdığı önem araştırılmaya değer konulardan biri olarak ele alınmaktadır (Yılmaz ve Yumuk, 2013: 1288-1289).

Resim 17. Yeşil Yıldız Belgesi alan otellere verilen tabela

Kaynak:<http://turizmnews.com/etiket/Ye%C5%9Fil%20Y%C4%B1d%20Yıldız.html>
(Erişim Tarihi: 13.11.2018).

Yeşil yıldız uygulaması ile gerek yapım aşamasında gerekse faaliyete geçtikten sonra birçok otel, işletmeye maliyet olarak gelen su ve enerjide tasarrufa gitmiştir (Tutar, 2015: 328). Su ve enerji sorunu başta olmak üzere küresel ısınma ve diğer çevre sorunları da insanları tehdit etmekte ve turizm kaynaklarına zarar vermektedir (Atay ve Dilek, 2013: 205). UNEP’ in belirlediği “yeşil sektörler” ise çevresel sorunları aşmakta faydalı olmasının yanı sıra, ortaya çıkacak istihdam etkisi ve sermaye ile küresel finans krizinden çıkmak için de önemlidir. Yeşil ekonomi, sürdürülebilir bir kalkınma modeli izlemeyi ve ekolojik kısıtlılık ile iklim dengesizliğini daha fazla güçleştirmeyecek uygulamalar yapmayı amaç edinmektedir (UNEP, 2009: 5, Tutar, 2015: 328). 2000’li yıllardan itibaren “yeşil tüketici hareketi” ile turistlerde çevreyi koruma, çevreyi temiz tutma konularında bilinç kazanmıştır ve küresel ısınma konusunda hassasiyetlerinin arttığını göstermiştir (TÜSİAD, 2012: 27, Tutar, 2015: 332). Türkiye’deki yeşil otel sayısı hızla artmıştır ve artmaya da devam etmektedir.

Şekil 5. Türkiye’deki yeşil Otellerin İllere Göre Dağılımı

Kaynak: <http://turizmdatabank.com> Erişim Tarihi: 15.09.2018.

2018 yılı sonu itibari ile Türkiye’de yeşil yıldızlı otel sayısı 357’ye ulaşmıştır. En fazla yeşil yıldızlı otel Antalya’da (186 tane) bulunmaktadır. Yeşil yıldız sıralamasında Antalya’yı İstanbul (49), Muğla (33), İzmir (22), Ankara (12), Aydın (5), Bursa (5) ve diğer iller (45) (Hatay, Afyonkarahisar, Ordu, Şanlıurfa, Adana,

Gaziantep, Konya, Denizli, Nevşehir, Erzurum, Kocaeli, Eskişehir vd.) takip etmektedir (<http://turizmdatabank.com>)

2.2.2 Beyaz Yıldızlı Oteller

Beyaz Yıldız Projesi'nde turistik işletmelerde kullanılan su, elektrik, enerji, kimyasal ve katı atık miktarının kontrol altına alınması, çevreye ve doğal kaynaklara yönelik oluşabilecek zararın minimize edilmesi hedeflenmektedir. Projede tesislerin misafirlerinin konforundan taviz vermeden, onların da bu çevresel duyarlılığa katılımcı olmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Gerekli kriterleri sağlayan işletmeler "Beyaz Yıldız" almaya hak kazanmaktadırlar.

Dünya'nın karşı karşıya kaldığı çevre kirliliği ve küresel ısınmadan kaynaklanan çevresel felaketlerin önlenmesi için resmi-özel tüm kişi, kurum, kuruluş ve sektörlerle sorumluluk düştüğünün bilinciyle bu projeyi başlatan TÜROFED (Türkiye Otelciler Federasyonu), çalışmayı "Beyaz Yıldız" ile sembolize etmiştir. TÜROFED şemsiyesi altındaki tüm turistik işletmeleri, isteğe bağlı olarak kapsayan proje, birer yıllık iki aşamadan ve enerji, su, tehlikeli kimyasallar, deterjan ve dezenfektanlar, atık, yönetim ile diğer servisleri kapsayan 55 kriterden meydana gelmektedir. Proje katılımcısı tesislerden, birinci yıl çevreyi korumaya yönelik kriterlerden 25 adedinin, ikinci yıl ise 30 adedinin yerine getirilmesi bekleniyor. İkinci yılın sonunda, bu projede yer alan turistik tesisler aynı zamanda, Avrupa Birliği ekolojik etiketleme kriterlerini de yerine getirmiş sayılmaktadır (www.turkiyeturizm.com).

Türkiye Otelciler Federasyonu (TÜROFED) tarafından hazırlanan ve daha temiz, sürdürülebilir bir çevreye katkı sağlamak için Ağustos 2008'de uygulanmaya başlayan Beyaz Yıldız Projesi'nde sertifika alan tesis sayısı 2018 yılı sonu itibari ile 17'dir (www.turkiyeturizm.com).

2.2.3 Mavi Bayrak Projesi:

Mavi Bayrak, plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre projesidir. Mavi Bayrak Programı Türkiye'de 1993 yılında Turizm Bakanlığı'nın öncülüğünde başlatılmıştır ve bu proje; deniz suyunun temizliğini, çevre yönetimine önem verildiğini, çevre bilincinin oluşturulmasına yönelik etkinliklerin yapıldığını, plaj veya marinayı kullananların ihtiyaçlarına cevap verecek donanım ve güvelliğini garanti etmektedir. Bu

nedenle bir marka özelliğini taşımaktadır. Avrupa’da 30 ülke olmak üzere dünya çapında toplam 47 ülkede uygulanmaktadır. Mavi Bayrak Programı Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education, FEE) tarafından koordine edilmekte ve Türkiye temsilciliğini Türkiye Çevre Eğitim Vakfı-TÜRÇEV yapmaktadır.(www.turcev.org.tr).

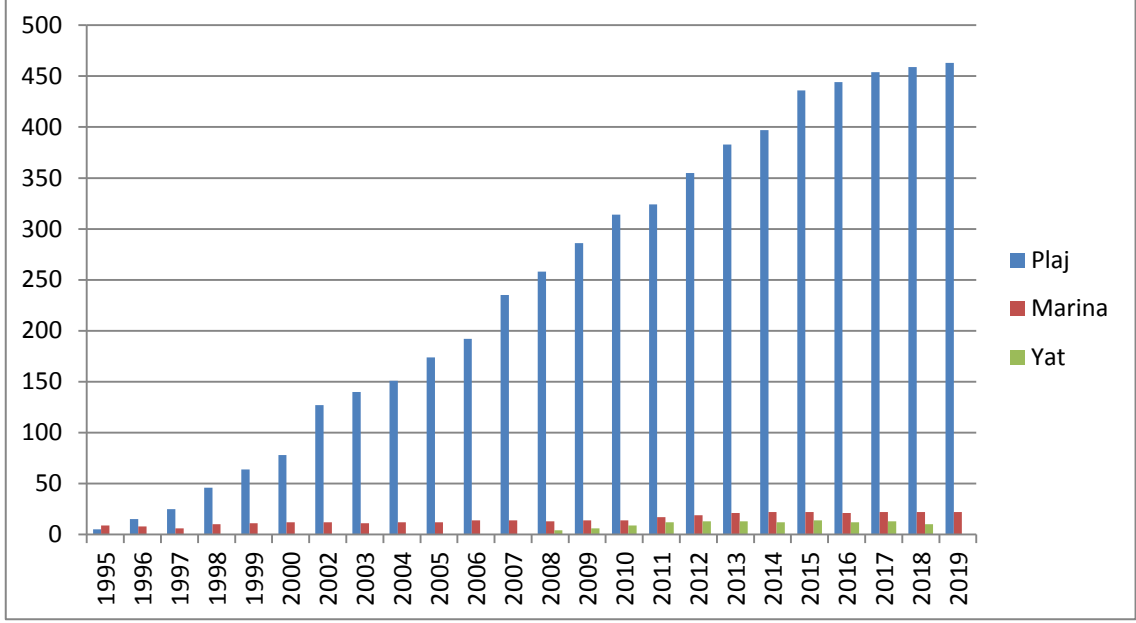
Tablo 9. Mavi Bayrak Programını Uygulayan Ülkeler

2018 Yılı İtibariyle Mavi Bayrak Programını Uygulayan Ülkeler				
1. İspanya	11. İrlanda	21. Meksika	31. Bulgaristan	41. Yeni Zelanda
2. Türkiye	12. İngiltere	22. İzlanda	32. Malta	42. Sint Maarten
3. Fransa	13. Kıbrıs	23. Karadağ	33. Porto Riko	43. Romanya
4. Yunanistan	14. Galler	24. Fas	34. Ukrayna	44. Estonya
5. İtalya	15. Güney Afrika	25. İsveç	35. Brezilya	45. Rusya
6. Portekiz	16. İsrail	26. Belçika	36. Virgin Adaları	46. Trinidad and Tobago
7. Danimarka	17. Polonya	27. Letonya	37. Ürdün	47. Sırbistan
8. Hollanda	18. Kanada	28. Norveç	38. Litvanay	
9. Almanya	19. Tunus	29. Slovenya	39. Japonya	
10. Hırvatistan	20. Dominik Cum.	30. Kuzey İrlanda	40. Bahamalar	

Kaynak: www.turcev.org.tr (Erişim tarihi: 21.12.2018).

Türkiye’de Mavi Bayrak Projesini; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı desteklemektedir. Mavi Bayrak, gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Temiz, bakımlı, donanımlı, güvenli ve dolayısıyla uygar, sürdürülebilir bir çevrenin sembolüdür. Plajlar için özünde temiz deniz suyu sonrasında da çevre eğitimi ve bilgilendirmeye önem veren, gerekli donanımına sahip iyi bir çevre yönetimini temsil etmektedir. Marinalar içinse deniz suyu analizleri istenmemekle birlikte diğer kriterler benzerlik göstermektedir.

Mavi Bayrak, uluslararası niteliği ile de turizm açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü tatil yapmak için bilmediği, yeni tanıyacağı bir yere giderken, insanların uluslararası garanti içeren ve özelliklerini bildiği bir plaja gitmek için plan yapması kolay olmaktadır. ‘Mavi Bayrak’ bu nedenle güçlü bir fırsattır. Uygulamanın başladığı yıllardan itibaren plaj, marina ve yatlarda mavi bayrak dağılımı aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Şekil 6. Türkiye’de Yıllara Göre Mavi Bayrak Sayıları

Kaynak: www.turcev.org.tr (Erişim Tarihi:08.08.2019).

Grafik değerlendirildiğinde 1995 yılında marinalardaki mavi bayrak sayısı plajlardakine oranla daha fazla görünmektedir. Fakat daha sonraki yıllardan günümüze kadar plajlarda ki mavi bayrak sayısı hızla artış göstermiştir. Yatlara ise 2008 yılından itibaren mavi bayrak verildiği görülmektedir.

2.2.4 Yeşil Ürün

Çevreyi kirletmeyen, hiçbir canlıya zarar vermeyen, doğada bulunan kaynakları daha az tüketen, geri dönüşümü mümkün olan çevreye duyarlı doğa ile uyumlu olan ürünler yeşil ürün olarak tanımlanmaktadır (Erhan, 2012: 88). Yeşil ürünlerin en önemli özelliklerinden biri geri dönüştürülebilir maddelerden üretilmiş olmasıdır.

Sürdürülebilir ve akıllı büyümeye ulaşmanın temelini yeşil ürünler ve hizmetler oluşturmaktadır. Bu nedenle yeşil ürünler:

- Enerji tasarrufuna yardımcı olmalı,
- Zehirli bileşenleri içermemeli,
- Geri dönüştürülmüş veya yeniden kullanılmış malzemelerden yapılmalı,
- Dayanaklı ve kolayca tamir edilebilir olmalı,
- Ürünün tüm kullanım süresi boyunca ekolojik etkiyi en aza indirmeli (<httpswww.avrupa.info.tr>).

Dünya çapında sürdürülebilirlik anlayışının gelişmesi ile birlikte çevre dostu yeşil bina kavramı da önem kazanmış olup, ülkeler kendi standartlarına uygun olan yeşil bina değerlendirme çalışmalarına başlatmışlardır (Durak ve Ayyıldız, 2018: 3,4). Çevre dostu yeşil binalar ön tasarım sürecinden başlayarak bütüncül bir anlayışla planlanan, yapım ve kullanım süreçlerinde de çevreye ve insan sağlığına olumsuz etkilerini minimumda tutmayı amaçlayan, binanın ısıtma, soğutma ve aydınlatma yükü için harcayacağı enerjiyi etkin bir biçimde kullanan, gereksiz su kullanımını azaltacak yönde önlemler alan, malzeme ve kaynak kullanımını açısından çevreye duyarlı bir anlayışı benimseyen binalardır.

2.2.5 Yeşil Pazarlama

Kirliliğin çevreye zarar verdiği ve adeta bir tehdit unsuru oluşturduğu her geçen gün, tüketicilerde çevre bilinci ile hareket etmektedirler. Çevreci tüketim davranışı gösteren bireylerin alışkanlıklarına paralel olarak işletmelerinde çevre bilinci ve duyarlılığı ile yeşil pazarlama kavramı ortaya çıkmaktadır (Koçoğlu ve Koçoğlu, 2017: 418).

Yeşil Pazarlama	Geleneksel Pazarlama
İşletme, Müşteri ve Çevre Odaklı	İşletme ve Müşteri Odaklı
Amaçlar	
<ul style="list-style-type: none"> • Müşteri memnuniyeti • İşletme amaçlarına ulaşmak • İşletmenin neden olduğu ekolojik etkiyi minimuma indirmek 	<ul style="list-style-type: none"> • Müşteri memnuniyeti • İşletme amaçlarına ulaşmak
Kurumsal Sorumluluk	
<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal Sorumluluk 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomik Sorumluluk
Pazarlama Kararları	
<ul style="list-style-type: none"> • Hammaddenin elde edilmesinden tüketim sorasına kadar ürün değer zincirinin izlenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Üretimden ürün kullanıma doğru bir yol izlenmesi
Ekolojik Talepler	
<ul style="list-style-type: none"> • Yasalarla birlikte çevre için tasarımlar yapar 	<ul style="list-style-type: none"> • Sadece yasal gereklilikler yerine getirilir
Baskın Yeşil Gruplar	
<ul style="list-style-type: none"> • Açık ilişki ve işbirliği içerisinde bulunma 	<ul style="list-style-type: none"> • Meydan okuma veya pasif tutumlarda bulunma

Şekil 7. Yeşil Pazarlama İle Geleneksel Pazarlamanın Karşılaştırılması

Kaynak: (Chamorro & Bañegil, 2006: 12 ; Akt. Seyhan ve Yılmaz, 2010: 55).

2.2.6. Yavaş Şehir Hareketi

Bireylerin sınırlı olan kaynaklarla sınırsız ihtiyaçlarını karşılama çabaları ile günü kurtarma fikrinden uzaklaşarak, geleceğe yönelik yaşamları göz önüne getirerek, duyarlılık sahibi olması, sürdürülebilirlik açısından yeni yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Sürdürülebilir turizm kapsamında ortaya çıkan yaklaşımlardan olan “Yavaş Şehir (Cittaslow)” hareketi de doğada ki kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır (Sarıbaş vd., 2016: 109). Cittaslow hareketi 1999 yılında; yaşam kalitesini yükseltmek, kentlerin potansiyellerini değerlendirmeleri ve farklı kalkınma modelleri ortaya koymalarını ve bu fikirlerin ulusal boyuta taşınmasını amaçlayan İtalya’nın Greve in Chianti şehrinin eski belediye başkanı olan Paolo Saturnini tarafından ortaya çıkmıştır. Cittaslow felsefesi yaşamın, yaşamamdan zevk alınacak bir hızda yaşanmasını savunmaktadır. *Cittaslow hareketi: insanların birbirleriyle iletişim kurabilecekleri, sosyalleşebilecekleri, kendine yeten, sürdürülebilir, el sanatlarına, doğasına, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan ama aynı zamanda alt yapı sorunları olmayan, yenilenebilir enerji kaynakları kullanan, teknolojinin kolaylıklarından yararlanan kentlerin gerçekçi bir alternatif olacağı hedefiyle yola çıkmıştır* (cittaslowturkiye.org). Deniz (2017), sakin kentler (yavaş şehirler) ile ilgili yapmış olduğu çalışmada Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın potansiyel sakin kentlerin haritasını çıkarması gerektiğini belirtip, mevcut sakin kentleri gösteren bir harita hazırlamıştır.

Türkiye’de yavaş şehir (cittaslow) hareketine katılan şehirler (17) aşağıdaki tabloda sıralanmaktadır:

Tablo 10. Türkiye’deki Yavaş Şehirler

Türkiye’deki Yavaş Şehirler		
Ahlat/Bitlis	Halfeti/Şanlıurfa	Taraklı/Sakarya
Akyaka/Muğla	Köyceğiz/Muğla	Uzundere/Erzurum
Eğirdir/Isparta	Mudurnu/Bolu	Vize/Kırklareli
Gökçeada/Çanakkale	Perşembe/Ordu	Yalvaç/Isparta
Gerze/Sinop	Şavşat/Artvin	Yenipazar/Aydın
Göynük/Bolu	Seferihisar/İzmir	

Kaynak: cittaslowturkiye.org

Yavaş şehir unvanı verilen şehirler Uluslararası Yavaş Şehir Birliği'nin logosunun bulunduğu bayrağı olan “Salyangoz Bayrağı” dalgalandırma hakkına sahip olmaktadır. Birliğin salyangozu seçmesinin temel nedeni ise yavaşlığı ve dinlenmeyi temsil etmesidir (Çoban ve Harman, 2016: 239-240).

Resim 19. Yavaş Şehir (Cittastow) Logosu

Yavaş Şehir Hareketi genellikle nüfusu az olan yerlerde “alternatif kentsel gelişim modeli” şeklinde tanımlanmaktadır. Kentlerdeki bu gelişim; su ve hava kalitesini, yenilenebilir enerji kaynaklarını, biyolojik çeşitliliğin korunmasını kısaca; yaşam kalitesinin gelişimini, ekoloji ile kaynakların korunmasını kapsayan uygulamalarla sağlanmaktadır (Keskin, 2012: 94; Sarıbaş vd., 2016: 109).

Yavaş şehirleri özellikle tatil bölgeleri oluşturmakta bu nedenle yavaş turizm kavramı da ortaya çıkmaktadır. Yavaş turizm; doğal ve kültürel zenginliklerin, ilgi çekici yapıların, mekânların, alanların hiçbir şekilde fiziksel değişime uğramaması, var olan yapının bozulmadan korunması anlayışı üzerine ortaya çıkmıştır. Yavaş turizm özel ilgi turizmi, doğa turizmi, sağlık turizmi, kültür turizmi ve inanç turizmi gibi turizm türlerini kapsar (Ünal, 2016: 21). Yavaş turizm yukarıdaki şekilde yer alan turizm çeşitlerini kapsayıcı fakat bu turizm çeşitlerinden farklı bir turizm şeklidir. Bu nedenle sürdürülebilir turizm kapsamında da olduğu söylenebilir.

Turizm sektöründe konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik kapsamında çevreye duyarlı çevresel inovasyon uygulamaları gerçekleştirdiği bilinmektedir.

Konaklama İşletmelerinin Çevresel İnavasyon Uygulamaları

Çevrenin kirlenmesi son zamanlarda dikkat çeken ve önemsenmesi gereken bir hal almaktadır. Bu durum karşısında turizm sektöründe önemli bir etkene sahip olan konaklama işletmeleri de bu çevresel sorunları ele alarak çeşitli inovatif faaliyetlere yönelmeye başlamaktadır. İlerleyen yıllarda yeşil yıldız sahibi olan otellerin sayısının artması beklenmekte ve bu anlayışın tüm işletme tarafından benimsenmesi

gerekmektedir. Bunun için ise tüm çalışanlara gerekli eğitim verilerek çevre sorunlarına karşı duyarlılık noktasında bir bilinç oluşturulmalı, işletme kültürü haline getirilmelidir. Vatan ve Zengin (2014), yapmış oldukları çalışmada konaklama işletmeleri çerçevesinde çevresel duyarlılığın gelişmesi bakımından turizm eğitimi verilen okullarda öğrencilere inovasyon dersinin verilmesi hususunda bir öneride bulunmaktadır ve inovasyon ile çevre sorunlarının önüne geçilebileceğini savunmaktadır. Turizm sektörüne yön verecek bireylerin bu eğitim ile çevreye duyarlı faaliyetler gerçekleştirmesi ve faaliyetlerde bir yenilik oluşturmaları sektör açısından gayet olumlu olması beklenebilmektedir.

Konaklama işletmelerinde çevresel inovasyon kapsamında yapılacak olan çevreye duyarlı yeniliklerin aşağıdaki yenilikleri sağlaması beklenmektedir:

- Sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olması,
- Su ve hammadde materyal kaynaklarının daha tasarruflu kullanımının sağlanması,
- Geri dönüşümle kazanılan malzemelerinin kullanımının artırılması,
- Çevreye daha az zararı olan kaliteli ürünlerin üretilmesi/kullanılması,
- Çevreye dost üretim süreçleri ve hizmetlerin uygulanmasıdır (Vatan ve Zengin,2014: 517).

Tablo 11: Turizm Perspektifiyle İnovasyon Modeli (Abernathy ve Clark'ın Modeli)

Düzenli İnovasyon	Niş İnovasyon
<ul style="list-style-type: none"> • Üretkenliği artırıcı yeni yatırımların teşvik edilmesi • Firma sahibi ve çalışanlarının daha verimli çalışması konusunda eğitilmesi • Kalite ve standartların geliştirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • İş imkânlarını geliştirmek için yeni girişimcilerin yatırımlarının desteklenmesi • Firmaların yeni pazarlama işbirlikleri • Kurması • Var olan ürünlerin yeni kombinasyonlarının yapılması
Devrimsel İnovasyon	Yapısal İnovasyon
<ul style="list-style-type: none"> • Yeni teknolojinin firmalar tarafından kullanılması • Çalışanların kompozisyonlarının değiştirilmesi ile yeni metotların uygulaması • Aynı pazara yeni metotlar ile girilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeniden yapılanma gerektiren • Yeni etkinliklerin düzenlenmesi • Fiziksel ya da hukuki altyapının yeniden tanımlanması • Bilgi birikiminin yayılması için mükemmeliyet merkezlerinin oluşturulması

Kaynak: www.urak.org/.../URAK_EraslanBuluBakan_KumelenmeInovasyon .pdf, 2018

Yukarıda belirtildiği üzere konaklama işletmeleri ekolojik olarak, çevreye en üst düzeyde duyarlı bir şekilde inovasyona tabi tutulmalıdır. Özellikle araştırmanın yapıldığı Safranbolu şehri gibi bünyesinde bulundurduğu doğayla özdeşleşmiş, tarihi ve doğal yapılarıyla, önemli turist potansiyelini çeken destinasyonlar da bu mimarinin devamlılığının sağlanması oldukça önemlidir. Doğal malzemeler ile inşaa edilmiş olan tarihi yapıların etrafındaki betonlaşma görüntüsünü ortadan kaldırmak içinde güzel bir dönüşüm hareketi olacaktır. Konu ile ilgili olarak Koçoğlu ve Deniz (2018), sürdürülebilir turizm kapsamında ekolojik konaklama yapılarının Safranbolu’da uygulanması önerisinde bulunmuşlardır. Uygulama hayata geçirilip ekolojik konaklama işletmeleri hayata geçirildiğinde ne gibi yararlar sağlayacağını şu şekilde ifade etmektedirler:

- Tabiatla, iklim şartlarıyla, yaban hayatıyla, toplumun geleneksel kültürel değerleriyle uyum içinde olacağını,
- Kuşaklar arası tarihi devamlılığın sağlanacağını,
- Tabiat ile uyum içerisinde olan, çevre zararını ortadan kaldırmaya yakın düzeyde en aza indirgeyen, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin destekleyen ve aynı zamanda görüntü kirliliği olan binaların yerine göz zevkine hitap eden doğaya dost mimari yapıların var olacağını,
- Konaklama yapılarının belirli bir süreden sonra artık kullanılma durumunun ortadan kalktığı takdir de doğal malzemelerin kullanılması sebebiyle doğaya zarar vermeyeceğini,
- Enerji verimliliği açısından, inşasında ve hizmet verdiği zaman dilimi içinde en az enerji tüketen, bu enerjiyi de yerel enerji üretim unsurlarından sağlanacağı ifade edilmektedir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

SAFRANBOLU DESTİNASYONUNDAKİ TURİZM İŞLETMELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE ÇEVRE DUYARLILIĞI

3.1 SAFRANBOLU

Önemli bir tarihi yerleşim yeri olan ve aynı zamanda UNESCO Dünya Miras Şehri olarak koruma altına alınan Safranbolu, kültür turizmi açısından gelişmiş bir turizm faaliyetine ve hala daha yeni turistik alanların kazandırılmasıyla birlikte gelişmekte olan turizm potansiyeline sahip bir miras şehirdir.

Resim 21. Doğa İle İç İç Olan Safranbolu Eski Çarşı Bölgesi

Safranbolu çevre duyarlılık kapsamında oluşturulan “Sıfır Atık” projesini desteklemektedir. İlçede elektrikli geri dönüşüm araçlarıyla katı atıklar toplanmaktadır.

Resim 22. Safranbolu’da Geri Dönüşüm Atıklarını Toplama Aracı

3.1.1 Safranbolu'nun Çevre Kirliliği Algısı

Yaman (2015), “Yabancı Turistlerin Safranbolu'daki Çevre Kirliliği Algısı” ile ilgili yapmış olduğu çalışmada Safranbolu'yu tercih eden turistlerin daha çok görüntü kirliliğinden şikayetçi oldukları, tarihi evler üzerindeki ilan ve posterlerin yanı sıra bu binaların üzerinde bulunan çanak antenlerin turistlerin göz zevkini bozduğu, ayrıca restore edilmemiş tarihi evlerin de turistler açısından rahatsız edici bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer rahatsız eden faktörler ise sırasıyla şu şekilde tespit edilmiştir:

1. İlan tabelaları
2. Gürültü
3. Toplanmamış çöpler
4. Kirli caddeler
5. Trafik
6. Bakımsız eski evler
7. Diğer
8. Hava kirliliği

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi tarafından, Türkiye'nin dünya miras alanlarındaki koruma ve yönetimindeki durumlarına yönelik olarak hazırlanan kitapta, Karabük kent merkezindeki hava kirliliğinin yoğun olduğu belirtilmektedir. Bunun sebebi olarak, kentte bulunan demir-çelik fabrikası ve ısınmada enerji olarak hala kömür kullanılıyor olmasıdır. Bu kullanımlara bağlı olarak da havaya karışan birçok zararlı gazlar ve partiküller hava kirliliğinin en önemli etkenleri rolündedir. Şehrin bulunduğu bölge açısından da Araç ve Filyos ırmaklarının vadisi içerisinde yerleşmiş olup, etrafının dağlar ve tepelerle çevrilmiş olması kentin topografik özelliğinde kirlilik artırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu şartların meydana getirdiği kirlilikte kentteki yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durumlara ek olarak Safranbolu'daki nüfusun giderek artması da gösterilmekte, nüfusa paralel olarak kirliliğinde artış gösterdiği tespit edilmektedir. Tüm bu olumsuz koşulların Dünya Miras Kenti içerisinde bulunan Safranbolu için bir tehdit oluşturduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmada turizm şletmelerinin çevreye olan duyarlılıklarını belirlemek amacıyla aşağıdaki sorulara yer verilmektedir:

Tablo 12. Mülakat Formunda Yer Alan Sorular

S1	“Yeşil Yıldız” kavramını daha önce duydunuz mu?
S2	evre dostu ürün satın alıyor musunuz? Neden?
S3	Turistlerin genel eğilimi otellerin evre dostu ürün kullanımı yönündedir. Sizin bu konuda fikriniz nedir?
S4	evre dostu faaliyetlere yönelik otel olarak neler yapıyorsunuz?
S5	Otel şletmesi olarak tedarikçilerin evre dostu olup olmaması sizin için önemli midir?
S6	Enerji tasarrufuna uygun çalışma aletlerini kullanıyor musunuz? Örneğin, şletmenizdeki lambaları daha ekonomik olan lambalarla değiştirip, böylece kullandığınız elektrikten tasarruf sağlıyor musunuz?
S7	Su tasarrufuna yönelik olarak şletmenizde önlemler alıyor musunuz? Bu önlemler nelerdir?
S8	Şletme personelini çevreye zarar veren ürünleri almamaları konusunda uyarır mısınız ve bunun için hizmet içi eğitim çalışmaları yapıyor musunuz?
S9	Şletmenize geri dönüşümlü ürünleri almaya özen gösterir misiniz?
S10	Şletmenizdeki kullanılmış ürün ambalajlarını geri dönüşüm kutularına atar mısınız?

3.2 BULGULAR

Bu bölümde, görüşmelerle ilgili bulgular: Mülakat formunda yer alan soruların görüşmecilerce en çok kullanılan sözcük ve cümlelerin/ en fazla belirtilen görüş ve fikirlerin kullanıldığı ve bulgu metinlerinin arasında düzenlenen mantık çerçevesine dikkat edilerek aktarılmaktadır.

3.2.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin olarak betimsel analiz sonuçları Tablo 1’de verilmiştir. Tablodan görüleceği üzere, çalışmaya Safranbolu’da faaliyet gösteren toplam 25 turizm şletme belgeli otel yetkilisi katılmıştır. Bu otellerin %76’sı (19’u) tarihi konak/butik otel, %4’ü (1’i) 2 Yıldızlı Otel, %16’sı (4’ü) 3 yıldızlı otel, geriye kalan %4’ü (1’i) ise 5 yıldızlı otelden oluşmaktadır. Katılımcıların %32’si (8’i) kadın geriye kalan %68’i (17’si) ise erkek olup yaşları 28 ile 54 arasında değişmektedir. Yaş ortalamaları 38’dir. Şletmelerin hizmet verdiği sürece bakıldığında

ise 3'ünün çalışma yılı 10 yılın altında, 14'ünün çalışma yılı 10 ile 20 yıl arasında, geriye kalan 8'ini çalışma yılı ise 20 yılın üzerindedir.

Tablo 13. Görüşülen Kişiler ve İşletmelere Ait Demografik Özellikler

	Yaş	Cinsiyet	İşletmenin Hizmet Verdiği Yıl	İşletme Sınıfı	İşletmenin Sahip Olduğu Belge/Sertifikalar
G1	45	Kadın	23	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G2	31	Erkek	2	5 Yıldızlı Otel	Turizm İşletme Belgesi, Yeşil Yıldız
G3	30	Erkek	10	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi, Hijyen ve Güvenlik Sertifikası
G4	30	Kadın	12	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi, Hijyen Sertifikası
G5	34	Kadın	10	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G6	28	Erkek	7	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G7	44	Kadın	20	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G8	28	Erkek	22	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi, Hijyen Sertifikası
G9	43	Erkek	19	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G10	29	Erkek	43	2 Yıldızlı Otel	Turizm İşletme Belgesi
G11	38	Erkek	17	3 Yıldızlı Otel	Turizm İşletme Belgesi
G12	45	Erkek	21	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi, Hijyen Sertifikası
G13	42	Erkek	18	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G14	34	Erkek	24	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G15	45	Kadın	11	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G16	26	Kadın	17	3 Yıldızlı Otel	Turizm İşletme Belgesi
G17	39	Kadın	4	3 Yıldızlı Otel	Turizm İşletme Belgesi
G18	33	Erkek	14	3 Yıldızlı Otel	Turizm İşletme Belgesi
G19	31	Erkek	20	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G20	54	Erkek	31	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G21	42	Erkek	16	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G22	37	Kadın	12	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G23	45	Erkek	25	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G24	47	Erkek	18	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi
G25	42	Erkek	27	Butik Otel	Turizm İşletme Belgesi

3.2.2 Yeşil Yıldız Kavramının Bilinirliği

Katılımcılara, “yeşil yıldız” kavramını daha önce duyup duymadığı sorulmuş olup, katılımcıların cevapları Tablo 3’te kodlanarak gösterilmektedir. Buna göre; % 36’sı (9 kişi) “Evet duydum” yanıtını verirken, diğer katılımcılar olan %64’ü (16 kişi) ise oranla “Hayır duymadım” diyerek soruyu yanıtlamışlardır.

Tablo 14. Katılımcılar Tarafından Yeşil Yıldız Kavramının Bilinirliği

Yeşil Yıldız Kavramının Bilinirliği	Görüşülenler	Bulgular
	G1, G2, G9, G14, G19, G20, G21, G22, G24	Evet duydum
	G3, G4, G5, G6, G7, G8, G10, G11, G12, G13, G14, G15, G16, G17, G18, G19, G23, G25	Hayır duymadım

Tablo gösteriyor ki, Safranbolu’da henüz bu kavram çok yaygın olarak bilinmemekle beraber buna rağmen azımsanamayacak sayıda kişiler bilgi sahibidir.

4.3 Çevre Dostu Ürün Satın Alma

Görüşme yapılan kişilere çevre dostu ürün satın alıp almadıkları ve bu tercihlerini etkileyen nedenler sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda çıkan sonuca yer verilmiştir:

Tablo 15. Çevre Dostu Ürün Satın Alma Durumu

Çevre Dostu Ürün Satın Alma	Görüşülenler	Bulgular	Faktörler
	G1, G2, G4, G5, G6, G9, G10, G11, G12, G21, G22,	Evet Alıyoruz	Çevre Bilinci, Sağlıklı, Geri Dönüşüm, Çevreye Duyarlılık, Çevre Dostu
	G3, G7, G8, G14, G15, G16, G17, G18, G19	Hayır Almıyoruz	Anlaşılabilir Tedarikçiler, Maliyet/Fiyat, Bilinçsizlik, Dikkatsizlik
	G13, G20, G23, G24, G25	Kısmen Alıyoruz	Fiyat, Kalite

Tabloda yer alan verilere göre görüşme yapılan katılımcıların %44’ü (11 kişi) “Evet Alıyoruz”, %36’sı (9 kişi) “Hayır Almıyoruz” ve %20’si (5 kişi) “Kısmen Alıyoruz” yanıtlarını vermişlerdir. Onları etkileyen faktörlere bakıldığında: “Evet Alıyoruz” diyenler; çevre bilinci, sağlıklı, geri dönüşüm, çevreye duyarlılık, çevre

dostu kavramlarını önemsedikleri için satın aldıklarını belirtmektedir. Bunu şu şekilde açıklamaktadırlar;

G2: “...Çünkü çevreye karşı duyarlı bir tesis”

G6: “Çevre dostu ürünler daha sağlıklı olduğu için ...”

G10: “... geri dönüşüme ve çevre bilincine katkı sağlamak için”

G12: “Çevre dostu ve geri dönüştürülebilir ürünler olması sebebiyle...”

G22: “... Çevre hepimizin ve onu korumalıyız. Çocuklarımıza en büyük miras temiz bir çevre olmalı.”

G24: “... çevreye duyarlı projeler çok fazla yapılmakta özellikle sıfır atık projesi kapsamında, bu gibi uygulamalarla sürekli bilinçleniyoruz. Dolayısıyla bizde çevre dostu ürün satın alamaya özen gösteriyoruz.”

“Hayır Almıyoruz” diyen katılımcıları etkileyen faktörler; anlaşmalı tedarikçiler, maliyet/fiyat, bilinçsizlik, dikkatsizlik şeklinde özetlemekte ve bunu aşağıdaki örneklerle ifade etmektedir;

G7: “... Anlaşmalı olduğumuz tedarikçiler var onlar bize çevre dostu ürün getirmiyor.”

G14: “... maliyeti yüksek dayanıklılığı fazla olmaz sürekli almaktansa bir kere almak daha iyi...”

G15: “ ... Bu konularda yeni yeni bilinçleniyoruz şu zamana kadar almadık bundan sonra alacağız.”

G18: “Açıkçası dikkat etmiyoruz ...”

“Kısmen Alıyoruz” diyen katılımcılar ise; fiyat, kalite faktörlerini göz önünde bulundurmakta ve bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

G25: “... fiyatının uygunluğu ve malzeme ya da ürünün kalitesi bizim için ön planda bu kimi zaman çevre dostu üründe olabiliyor lakin her zaman olmayabiliyor.”

3.2.3 Turistlerin Çevre Dostu Ürün Kullanma Eğilimi

Katılımcılara, turistlerin genel eğiliminin çevre dostu ürün kullanımı yönünde olduğu bilgisini verip, bu konudaki fikirleri sorulmuştur. Görüşülen kişilerin fikirleri aşağıda tabloleştirilmiştir.

Tablo 16. Turistlerin Çevre Dostu Ürün Kullanımı

Turistlerin Çevre Dostu Ürün Kullanımı	Görüşülenler	Bulgular	Faktörler
	G1, G2, G8, G12, G13, G15, G17, G21, G22	Katılıyorum	Çevre Temizliği, Empati
	G3, G5, G6, G9, G14, G18, G25	Katılmıyorum	İsraf, Lüks Kullanım, Bilinçsizlik, Fiyat
	G4, G10, G20, G24	Kısmen Katılıyorum	Kültür Farklılığı
	G7, G11, G16, G19, G23	Kararsızım	Fikrim Yok

Tablodaki verilere göre; “Katılıyorum” cevabını verenlerin oranı %36 (9 kişi), “Katılmıyorum” cevabını verenlerin oranı %28 (7 kişi), “Kısmen Katılıyorum” cevabını verenlerin oranı %16 (4 kişi) ve “Kararsızım” cevabını verenlerin oranı ise %20 (5 kişi) olmuştur.

“Katılıyorum” cevabını veren görüşmecilerden bazıları onları etkileyen faktörleri şu şekilde ifade etmektedir:

G12: “... Tabi ki çevreyi kirletmek istemezler”

G17: “Kendimi onların yerine koyup düşündüğümde yani empati yaparsam bende o şekilde tutumda bulduklarına inanıyorum.”

“Katılmıyorum” cevabını veren görüşmecilerden bazıları onları etkileyen faktörleri şu şekilde ifade etmektedir:

G3: “... Turistler çok fazla lüks kullanıyorlar. Otele geldikleri zaman her şeyi istedikleri gibi kullanıp maksimum harcama yapma peşindeler elektrik ve su israfı yapıyorlar. Bu konuda çok bilinçsizler böyle kişiler çevre dostu üründe almaz.”

G14: “Turistler çevre dostu olup olmamasından çok önce fiyata bakıyorlar onlar için ön planda olan fiyat ...”

“Kısmen Katılıyorum” cevabını veren görüşmecilerden bazıları onları etkileyen faktörleri şu şekilde ifade etmektedir:

G20: “Yurtdışından gelen turistler buna daha fazla önem veriyor. Bizim vatandaşımız önce fiyata bakıyor maalesef...”

G24: “Kültürlü turistler dikkat ediyor fakat her turistin dikkat ettiğini söyleyemem.”

3.2.4 Turizm İşletmelerinin Çevre Dostu Faaliyetlere Yönelik Uygulamaları

Görüşme yapılan katılımcılara çevre dostu faaliyetlere yönelik olarak neler yaptıkları sorulmuş ve aşağıdaki tabloda yer alan bulgular ortaya çıkmıştır:

Tablo 17. İşletmelerin Çevre Dostu Uygulamaları

Çevre Dostu Uygulamalar	Görüşülenler	Bulgular
	G3, G4, G9, G12, G14, G18, G24	Atıkları Ayrıştırma
	G5, G8, G11, G15, G16, G17, G19	Herhangi Bir Uygulama Yapılmamakta
	G1, G10, G20	Geri Dönüşümlü Ürün Kullanımı
	G7, G13	Ağaçlandırma
	G23, G25	Hayvanlara Su ve Artan Yiyeceklerin Verilmesi
	G2	Enerji Tasarrufuna Uygun Aletler Kullanma
	G6	Organik Ürün Kullanımı
	G21	Çevre Temizliği
	G22	Su ve Elektrik İsrafından Kaçınma

Tablodaki bilgiler incelendiğinde görüşülen kişilerin %28'i (7 işletme) atıkları ayrıştırma işlemini uygularken, bunu aşağıdaki cümlelerle açıklamaktadır:

G12: “Çöpleri kâğıt, plastik gibi cinsine göre ayırıp ayrıştırması için belediyeye teslim ediyoruz”

G14: “... geri dönüşüm kutuları bulunduruyoruz”

Katılımcıların diğer bir %28'i (7 işletme) herhangi bir uygulamada bulunmadıklarını beyan etmişlerdir.

G5: “Küçük bir işletme olduğumuz için herhangi bir faaliyette bulunmadık.”

G8: “Geri dönüşüm kutularımız yok”

G15: “Henüz bir şey yapmadık”

Geriye kalan %12 (3 işletme) geri dönüşümlü ürünleri kullandıklarını açıklamaktadır:

G10: “Genellikle geri dönüşümlü ürünlerin kullanımına öncelik veriyoruz.”

%8 (2 işletme) ağaçlandırma faaliyetlerinde bulunmakta, diğer bir %8 (2 işletme) hayvanlara su ve artan yiyecekleri vermekte;

G13: “Bahçeyi ağaçlandırıyoruz, çöp atmıyoruz.”

G23: “Çevreye karşı zararsız olmaya çalışıyoruz. Çevre sadece ağaç, yeşillikte değil; canlılara artan yemekleri ve su kaplarını bırakıyoruz.”

Kalan %4’ün %1’i ise enerji tasarrufuna uygun aletler kullanmakta, %1 organik ürün kullanmakta, %1 çevre temizliği faaliyetlerine katılım sağlamakta, %1 su ve elektrik israfından kaçınılmaktadır. İfadeleri aşağıdaki gibidir:

G2: “Enerji tasarrufuna uygun aletler kullanıyoruz.”

G6: “Organik ürün kullanıyoruz, hazır gıda kullanmayız. Ayrıca personelin sigara kullanmasını bıraktırmaya çalışıyoruz.”

G21: “Geçenlerde sokaktaki çöpleri toplamaya yönelik bir uygulama vardı. Bizde destek verdik. İmece usulü böyle olmalı tabi atılmasa çok daha iyi, doğru olan o. İnşallah bu uygulamalar düzenlendikçe insanlarda çöprü sokağa atmaya utanır.”

G22: “Su ve elektrik tasarrufu yapıyoruz. Kaynakların devamlılığı için önemli. Çünkü kaynaklar sınırlı ve her an bitebilir.”

3.2.5 Tedarikçilerin Çevre Dostu Olmalarının Turizm İşletmeleri Açısından Önemi

Görüşme yapılan katılımcılara ürün temin ettikleri tedarikçilerin çevre dostu olup olmadıklarının onlar için önemli olup olmadıklarına yönelik soru yöneltilmiş olup, verilen cevaplar ışığında aşağıdaki tablo elde edilmiştir:

Tablo 18. Turizm İşletmelerinin Tedarikçilerin Çevre Dostu Olmasının Önemi Olup Olmadığına Dair Fikirleri

Görüşülenler	Bulgular
G1, G2, G3, G5, G7, G9, G11, G12, G15, G16, G17, G19, G22, G23, G24	Evet Önemli
G4, G6, G14, G18, G20, G25	Hayır Önemli Değil
G10, G13	Kısmen Önemli
G8, G21	Fikrim Yok

Tablo incelendiğinde katılımcıların %60’ı (15 kişi) tedarikçilerin çevre dostu olmaları “Evet Önemli” derken % 24’ü (6 kişi) “Hayır Önemli Değil” cevabını vermiştir. Geriye kalan %8’i (2 kişi) “Kısmen Önemli” derken diğer %8’i (2 kişi) ise “Fikrim Yok” diyerek herhangi bir yorumda bulunmamışlardır.

Tedarikçilerin çevre dostu olmasını önemseyen bir işletmenin yorumu aşağıda verilmiştir:

G3: “Kesinlikle önemli. Çevre için önem verdiğimiz ve önem verilmesi gereken bir unsur.”

3.2.6 Turizm İşletmelerinin Enerji Tasarrufuna Uygun Alet Kullanımı

Turizm işletmelerine enerji tasarrufu sağlamak için buna uygun aletleri kullanıp kullanmadıkları; örneğin, işletmede kullanılan lambaları enerji tasarrufu sağlayan lambalarla değiştirip değiştirmedikleri sorulmuştur. Elde edilen bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmektedir:

Tablo 19. Enerji Tasarrufuna Yönelik Alet Kullanımı

	Görüşülenler	Bulgular	Uygulamalar
Enerji Tasarrufuna Yönelik Alet Kullanımı	G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8, G9, G10, G11, G12, G14, G15, G16, G19, G20, G21, G22, G23, G24, G25	Evet	<ul style="list-style-type: none">• Tasarruflu Led Ampul Kullanımı• A Sınıfı Tasarruflu Beyaz Eşya Kullanımı
	G17, G18	Hayır	
	G13	Kısmen	

Tabloya bakıldığında görüşülenlerin; %88’i (22 kişi) “Evet”, %8’i 8 (2 kişi) “Hayır” ve %4’ü (1kişi) “Kısmen” yanıtlarını vermişlerdir.

“Evet” yanıtını veren bazı görüşmecilerin açıklamalarına aşağıda yer verilmektedir:

G2: “... lambalar sensörlü, elektrik sistemimiz kat usulü.”

G5: “... tasarruflu lambalar kullanıyoruz. Bütün beyaz eşyalarımız A sınıfı tasarruf sağlamaktadır.”

G23: “... hem işletme geliri açısından hem de ülke kaynağını idareli kullanmak tasarruf ettir.”

Görüşme esnasında gözlemlendiği üzere “Evet” yanıtını veren işletmelerin enerji tasarrufu sağlayan led lambaları kullandıkları ve beyaz eşyalarının enerji tasarrufu sağladığı ibaresinin bulunduğu görülmektedir.

3.2.7 Turizm İşletmelerinin Su Tasarrufuna Yönelik Tutum ve Uygulamaları

Görüşme yapılan turizm işletmelerine sorunun ilk aşamasında su tasarrufuna yönelik olarak her hangi bir önlem alıp almadıkları sorulmuş olup, “Evet” yanıtı veren katılımcılara bu uygulamaların neler olduğunu açıklamaları istenmiştir. Ulaşılan bilgilere aşağıda yer verilmektedir:

Tablo 20. Turizm İşletmelerinin Su Tasarrufuna Yönelik Tutum ve Uygulamaları

Görüşülenler	Bulgular	Uygulamalar
G2, G3, G4, G5, G6, G11, G12, G13, G14, G19, G20, G21, G22, G24	Evet	<ul style="list-style-type: none">▪ Sensörlü Musluk Kullanımı▪ Elde Yıkama Yerine Makinede Yıkama
G1, G8, G9, G10, G15, G16, G17, G18	Hayır	<ul style="list-style-type: none">▪ Kimyasal Bulundurmaya Atık Sularla Bahçe Sulama
G7, G23, G25	Kısmen	<ul style="list-style-type: none">▪ Bahçe Sulamada Yağmur Suyu ve Damlama Sistem Kullanılması

Tablodaki verilere bakıldığında görüşmecilerin %56’sı (14 kişi) “Evet”, %32’si (8 kişi) “Hayır” ve %12’si (3 kişi) “Kısmen” yanıtı vererek su tasarrufuna yönelik tutumlarını göstermişlerdir. Su tasarrufu yaptıklarını “Evet” diyerek belirten işletmeler; sensörlü musluk kullanımı, elde yıkama yerine makinede yıkama, kimyasal bulundurmaya atık sularla bahçe sulama, bahçe sulamada yağmur suyu ve damlama sistem kullanımı uygulamalarında bulunmaktadır.

Konu ile ilgili bazı katılımcıların açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

G4: “... Bulaşıkları elde yıkamak yerine makinada yıkıyoruz. İçme suyu şişelerinden arta kalan suları toplayıp bahçe sulamada kullanıyoruz.”

G6: “... kalorifer tankındaki suyun geri dönüşümünü yapıyoruz. Bu suyla bahçe suluyoruz.”

G22: “Su tasarrufuna yönelik herkes gibi bilinen uygulamaları yapıyoruz; suyu boşa akıtmama, makinede yıkama gibi. Bunun yanında yağmur sularını değerlendiriyoruz. Fakat daha fazlası olabilir.”

3.2.8 Turizm İşletmelerinde Çalışan Personelin Çevreye Karşı Tutumu Ve Hizmet İçi Eğitimi

İşletme personelinin çevreye zarar veren ürünleri almamaları konusunda uyarılıp uyarılmadığı, bunun için işletme de hizmet içi eğitim verilip verilmediği sorulmuştur. Elde edilen yanıtlar aşağıda tablolatırılmıştır:

Tablo 21. İşletme Personelinin Çevreye Duyarlılık Konusunda Uyarılması

Görüşülenler	Bulgular
G3, G4, G5, G6, G7, G8, G9, G10, G11, G14, G16, G17, G18, G19, G25	Hayır
G2, G15, G21, G23, G24	Evet
G1, G12, G13, G20, G22	Kısmen

Verilen yanıtlara bakıldığında; turizm işletmesinde çalışmakta olan personelin çevreye duyarlı olması hususunda işletme yönetiminin %60'ı (15 kişi) "Hayır" diyerek herhangi bir uyarı ve eğitim olmadığı yanıtını verirken, %20'si (5 kişi) "Evet" cevabı ile hem uyarı hem de eğitim verildiğini belirtmiştir. Geriye kalan %20'si (5 kişi) ise "Kısmen" diyerek, uyarılı yapıldığını fakat bir eğitim verilmediği cevabını vermektedir.

"Hayır" yanıtını veren işletme yetkililerinden bazılarının açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

G5: *"Herkes bilinçli uyarmaya gerek yok. Eğitim verilebilir ama sadece personele değil tüm vatandaşlara özellikle de çocuklara."*

G14: *"Uyarmam çalışanların yaşantısına karışıp morallerini düşürmem."*

"Evet" yanıtını veren yetkililerden bazılarının yanıtları:

G2: *"... uyarı ve gerekli hizmet içi eğitim yapılmaktadır."*

G23: *"Uyarırız. Bundan sonra daha da dikkat edeceğim. Eğitimler kısa seminerler tarzında verilince daha da güzel olur."*

G24: *"Uyarıyoruz. Eğitimi verecek alt yapı konak bünyesinde olduğu kadar, daha iyi olmasını isteriz."*

“Evet” yanıtını veren yetkililerden bazılarının yanıtları ise şu şekildedir:

G20: “Uyarmaya çalışıyoruz kısmen yeri geldikçe. Eğitim imkânı yok olsa iyi olur.”

G22: “Sigara konusunda uyardığım oldu. Onun dışında personel zaten çöpünü alıp yere atmaz. Bu konuda duyarlıdır ...”

3.2.9 İşletmelerin Çevre Dostu Ürün Satın Alma Davranışları

Katılımcılara çevre dostu ürün satın alıp almadıkları sorulmuş, verilen yanıtlar ise tabloda gösterilmiştir:

Tablo 22. Çevre Dostu Ürün Satın Almaya Yönelik Verilen Yanıtlar

Görüşülenler	Bulgular
G1, G2, G3, G5, G6, G10, G12, G13, G14, G15, G16, G20, G21, G22, G23, G24	Evet
G4, G9, G11, G17, G18	Hayır
G7, G8, G19, G25	Kısmen

Tabloya göre; görüşülen kişilerin %64’ü (16 kişi) “Evet”, %20’si (5 kişi) “Hayır” geriye kalan %16’sı (4 kişi) ise “Kısmen” diyerek çevre dostu ürün satın alma konusundaki davranışlarını belirlemişlerdir.

“Evet” diye yanıtlayan bir görüşmecinin yanıtı:

G13: “Tabi geri dönüşüm önemli. Hem çevre kazanır hem biz kazanırız.”

“Hayır” diye yanıtlayan görüşmeciler herhangi bir açıklamada bulunmazken geneli dikkatsizlik şeklinde davranışlarının sebebini açıklamaktadır.

“Kısmen” diyerek yanıtlayan bir görüşmecinin yanıtı ise:

G19: “Çok fazla özen gösterdiğimiz söylenemez. Fakat depozitolu ürünleri satın aldığımız da bu ürünleri geri veriyoruz.”

3.2.10 İşletmelerde Kullanılmış Ürün Ambalajlarının Geri Dönüşümü

Görüşme yapılan kişilere son olarak işletmelerinde kullanmış oldukları ürün ambalaj atıklarını geri dönüşüm kutularına atıp atmadıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlar sonucunda elde edilen bulgulara aşağıdaki tabloda yer verilmektedir:

Tablo 23. Çevre Dostu Ürün Satın Almaya Yönelik Verilen Yanıtlar

Görüşülenler	Bulgular
G1, G2, G4, G6, G7, G10, G11, G12, G13, G14, G15, G16, G18, G21, G22, G23, G24, G25	Evet
G3, G5, G8, G9, G17	Hayır
G19, G20	Kısmen

Yukarıdaki tabloda verilen bulgular incelendiğinde görüşme yapılan otel yetkililerinin %72'si (18 kişi) "Evet", %20'si (4 kişi) "Hayır" ve geriye kalan %8'i (2 kişi) ise "Kısmen" cevabını vermişlerdir.

"Evet" cevabını veren görüşmecilerden bazılarının yorumlarına aşağıdaki şekildedir:

G6: "... işletmemiz geri dönüşüm kutularına sahip ve kullanıyoruz."

G21: "... hem sağlık için hem tasarruf için geri dönüşüm önemli. Milli gelire de katkı sağlar."

G24: "Ayrıştırma işlemi yapıyoruz. Bunun için atık pil kutumuz, plastik ve mavi kapak toplamak için kutumuz var."

"Hayır" cevabını veren görüşmecilerden bazılarının yorumu geri dönüşüm kutularının olmadığı yönünde olmuştur. Bir görüşmeci bunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

G5: "Geri dönüşüm kutularımız yok, olsa atacağız."

"Kısmen" cevabını veren görüşmecilerin yorumu ise her cins maddedeki atık için ayrı ayrı bir geri dönüşüm kutusu olmadığını belirtirken bazı atıklar için geri dönüşüm kutusu olduğunu belirtmiştir:

G20: "Geri dönüşüm kutuları mevcut değil. Fakat biz mavi kapak ve pilleri ayırıyoruz."

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme sürecinde yaşanan teknolojik gelişmeler, hızlı nüfus artışı, tüketim kültürü ve bunlara bağlı olarak su ve enerjiye olan talep her geçen gün artış göstermektedir. Su ve enerji talebi günümüzde karşılanabiliyor olsa da doğal kaynakların bilinçsiz kullanımı mevcut hızı ile sürdüğü takdirde gelecekte su ve enerji kaynaklarının tükenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu nedenle su ve enerji kullanımı konusunda hemen tüm ekonomik sektörlerde alternatif kaynaklar gündeme alınmakta ve projeler hayata geçirilmektedir. Söz konusu sektörlerin başında turizm gelmektedir.

Turizm sektöründe sürdürülebilirliği sağlamak amacı ile yapılan uygulamalar başarılı olmakla birlikte her geçen gün de yaygınlaşmaktadır. En yaygın uygulamaların başında Yeşil Yıldızlı Oteller ve Beyaz Yıldızlı Oteller gösterilebilir. Ayrıca çevre dostu yeşil ürünlerin kullanımı ve yeşil pazarlama da çevre korumada oldukça önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Çevreye duyarlı, geri dönüşümü destekleyen, su ve enerji tasarrufu sağlayan bu projeler turizm faaliyetleri açısından oldukça önemlidir. Otellerin dışında; plaj, marina ve yatlarda ise Mavi Bayrak Projesi özellikle suların kirlenmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Tarihi geçmişe ve deneyime sahip otellerin yapmış olduğu su ve enerji tasarrufuna yönelik uygulamalar, turizm sektöründeki diğer işletmeler açısından örnek teşkil etmektedir. Projeler ve uygulamalar sayesinde hem su ve enerji kaynakları korunmakta hem de ekonomik tasarruf sağlanmaktadır.

Bilinçsiz su kullanımı ve enerji kullanımı konusunda yapılan yanlışlar ile israfların beraberinde getirdiği çevre kirliliğinin önlenmesi için konu ile ilgili projelerin uygulanmasına, yaygınlaştırılmasına devam edilmeli ve tasarruf sağlayıcı yeni projeler hayata geçirilmelidir. Turizm işletmelerinin yanı sıra toplumun tüm kesimleri de bu konuda bilinçlendirilmelidir.

Uluslararası ilişkiler açısından ele alındığında ve çeşitli çıkarlar içeren düşüncelerden ve ideolojilerden arındırıldığında “Su hayattır ve ancak hayata ve barışa hizmette bir koz olarak kullanılabilir. Aksi, suyun ruhuyla bağdaşmayan bir durum olur” (Tunç, 2010: 1) görüşü hâkim olduğunda ve tüm kaynaklar için bu fikir benimsendiğinde insanlık ileri gidebilir.

Bu çalışmada sürdürülebilir turizm açısından ele alınan çevre kirliliği, çevreye duyarlılık, su ve enerji sorunu gibi problemlerin Safranbolu turizm işletmeleri tarafından nasıl uygulandığı ile bu alanda yapılan uygulamaların ne denli yarar sağladığı ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında otel işletmeleri ile gerçekleştirilen mülakat sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır;

1) İşletmelerde istihdam edilen personel cinsiyet faktörü açısından değerlendirildiğinde, çalışanların % 68'i erkek ve % 32'si kadındır. Kadın istihdamı çok fazla olmamakla birlikte azımsanmayacak bir durumdadır. Turizm sektörünün belirli sezonlarda yoğun ve bazı zamanlarda ise durgun olması sebebi ile istihdam oranları da değişebilmektedir. Bu nedenle ortalama olarak elde edilen sonuç Safranbolu'da ki turizm çalışanlarında kadın istihdamının az olmamakla beraber daha da fazla olabileceğini göstermektedir.

2) İşletme yetkililerinin % 64'ü yeşil yıldız kavramı hakkında bilgi sahibi değilken, % 36'sı bu kavramı daha önce duyduğunu belirtmiştir. Bu durum gösteriyor ki çevreye duyarlılık gösterildiğinde bu unvanın alınabileceği konusunda işletme yetkilileri yeterli düzeyde bilgi sahibi değildir. Araştırmanın güzel bir yanı ise bu kavramın farkında olmayan sektör çalışanlarının görüşme anında bu kavramı duyması ve farkına varmaları olmuştur.

3) Çevre dostu ürün satın alma açısından değerlendirildiğinde çalışanların % 44'ü bu davranışını gerçekleştirdiğini dile getirmiştir. Bu sonuç Koçoğlu ve Koçoğlu (2017)'nin çalışmasında ulaştığı sonuç olan "katılımcıların çoğunluğunun çevreye duyarlı ürünler hakkında bilgi sahibi oldukları ve bu ürünleri satın alma davranışı gösterdikleri" bulgusuyla benzerlik göstermektedir. % 36'sı anlaşmalı tedarikçilerin getirdikleri ürünleri alırken çevre dostu olup olmamalarına dikkat etmediklerini, çevre dostu ürünlerin fiyatının yüksek olabileceği ve daha maliyetli olacağı düşüncesine sahip olmaları ve bu konuda bilinçsiz ve dikkatsiz davrandıklarını belirtmişlerdir. % 20'si ise öncelikle fiyat ve kaliteye baktıklarına ve bu iki kriteri hangi ürün karşılarsa (çevre dostu veya değil) onu seçtiklerini söylemektedir. Sürdürülebilir bir çevre için bu şekilde düşünen kişiler bilinçlendirilmeli ve çevre dostu ürün satın almaya teşvik edilmelidir.

4) Turistlerin çevre dostu ürün kullanan otelleri tercih etmeleri de işletme çalışanlarının bilinçlenmesinde ve daha dikkatli davranması üzerinde oldukça önemlidir. Turistlerin çevre dostu ürün kullanan otelleri tercih ettikleri düşüncesine işletme çalışanlarının % 36'sı katılmaktadır. Turistlerin bir tercih sebebi olarak çevreye duyarlı olan işletmeleri seçmeleri de işletmelerin bu konuda daha duyarlı ve dikkatli olmalarına katkı sağlayabilecektir. % 28'i ise turistlerin bu şekilde duyarlı davranışlar göstermediklerini, aksine tercih sebebi olarak çevreye duyarlılıktan önce fiyata baktıklarını, fazla lüks beklentisi içerisinde olup israfa bulduklarını ve bu konuda bilinçsiz olduklarını söylemektedir. % 16'sı kısmen diyerek durumu kültür farkına bağlamaktadır. Bu sonuç Türker (2002)'in çalışmasında elde ettiği "turistlerin çevreye karşı duyarlı olduğu fakat yabancı turistlerin yerli turistlere oranla daha bilinçli davrandığı, yerli turistlerin ise daha az önem verdiği" sonucu kapsamında dile getirdiği çevreye duyarlılığı ve kültür arasında ilişki bulunmaktadır düşüncesiyle uyum göstermektedir. % 20 ise herhangi bir empati kuramadığını ve fikri olmadığını belirtmiştir.

5) İşletmelerin % 72'si çevre duyarlılığı kapsamında çevre dostu uygulama ve faaliyetleri (geri dönüşümlü ürün kullanımı, enerji tasarrufuna uygun aletlerin kullanımı, atıkların ayrıştırılması, organik ürünlerin kullanılması, bahçede ağaçlandırma ve yeşillendirme yapılması, su ve elektrik israfından kaçınma, hayvanlara su ve artan yiyeceklerin verilmesi, çevre temizliğine özen göstermeleri) gerçekleştirdiklerini dile getirmiştir. % 28'i ise çevre dostu faaliyetlere yönelik bir şey yapmadıklarını söylemektedir. Bu durumda çevre dostu işletmelere karşı çeşitli teşvik ve ayrıcalıklar sağlanarak ödüllendirilmeli, herhangi bir faaliyette bulunmayan işletmeler ise çeşitli yaptırımlarla bu faaliyetlerin kapsamına dahil edilerek bir şekilde duyarlılık bilinci kazanmaları sağlanmalıdır.

6) Katılımcıların % 60'ı tedarikçilerin çevre dostu ürünleri getirmelerini önemli olarak görürken ve talep ederken, % 24'ü ürünün çevre dostu olup olmadığını önemsemediklerini ve tedarikçiden bu ürünleri talep etmediklerini beyan etmiştir. % 8'i ihtiyaç durumuna göre hangi ürün varsa onu aldıklarını ve fiyata göre seçim yaptıklarını belirterek "bu ürün kimi zaman çevre dostu bir ürün olabilirken kimi zamanda olmayabiliyor" diyerek kısmen çevre dostu ürün kullandıklarını söylemektedir. % 8'i ise çevre dostu ürünleri tedarikçilerden talep etme konusunda bir

bilinç sahibi olmadıklarını ifade ederek fikirleri olmadığı belirtmektedir. Bu sonuçlara bakılarak araştırmaya katılan işletmelerin yarısından fazlasının tedarikçilerin çevre dostu ürün getirmelerini önemsemesi iyi sayılabilecek bir oranken geriye kalan kararsız ve bilgi sahibi olmayan işletmelerin bu konuda bilinçlenmesi sağlanmalıdır.

7) İşletmelerin enerji tasarrufu konusundaki tutumları ise çevre dostu ürün kullanımını tercih etme oranına nazaran oldukça yüksektir. Enerji tasarrufuna yönelik olarak daha dikkatli oldukları bu durum ile ilgili çeşitli tedbirler aldıkları görülmüştür. İşletmelerin % 88'i tasarruf lambaları ve A sınıfı tasarruf sağlayan beyaz eşyaları tercih ettiklerini söylemektedirler ve yapılan görüşme esnasında bizzat bu ürünleri kullandıkları görülmüştür. Kaynakların tükenme tehdidi ve sürdürülebilirlik bilincinin çokta farkında olmadan bu tasarrufları yaptıkları ve asıl amaçlarının maliyetleri kısma konusunda bir düşünce olması ile bu davranışı gösterdikleri görülmüştür. Bu bulgu Güneş (2011)'in çalışmasında elde ettiği “çevreye duyarlılık ve kaynakların korunması ile kaynak tasarrufunun yanı sıra ekonomik kazancında sağlanabileceği” sonuç ile benzerlik göstermektedir. Tasarrufun kaynak kullanımı açısından sadece ekonomik kaygılar gütmeyen, bu kaynakların gelecek nesillere de aktarılması ve bu kaynaklar sağlanırken çevreye daha az zarar verilmesi düşüncesi ile bu tasarrufu yapmaları konusunda da bir bilince sahip olmaları gerekmektedir. Bu faktörde eklendiğinde daha da fazla tasarruf sağlanabilir. % 8'i ise herhangi bir tasarruf sağlamadıklarını söylerken, % 4'ü ise müşterilerin istekleri doğrultusunda hareket ederek kısmen bir tasarruf sağlama çabasında olduklarını belirtmektedir. Bu durumda gösteriyor ki işletmelerin yanı sıra bireylerinde bu tasarruflar konusunda bilinç sahibi olması gerekmektedir.

8) İşletmelerin su tasarrufu konusundaki tutumları elektrik tasarrufuna göre daha düşük yüzdeye (% 58) sahiptir. Bunun nedeni olarak araştırmanın ilkbahar ve yaz aylarında yapılması ve bu dönemde suyun fazla kullanılması da göz önünde bulundurulabilir. Ayrıca maliyet açısından düşünüldüğünde su, elektriğe oranla daha az maliyet oluşturmaktadır. Tasarruf yöntemleri olarak sensörlü muslukların kullanılması ve elde yıkama yerine makinede yıkamanın tercih edildiği görülmüştür. Kimyasal buldurmeyen atık sularla yeşil alanların sulandığı ve sulamada yağmur suyu ve damlama sisteminin kullanılması önemli ölçüde tasarruf sağlamakta ancak

bu davranışını gerçekleştirenlerin sadece % 12 düzeyinde olması düşündürücüdür. Herhangi bir tasarruf faaliyetinde bulunmayan yüzdesi ise % 30'tur.

9) İşletme yetkililerinin, çalışan personelleri çevre duyarlılığı konusunda uyarma yüzdesi oldukça düşüktür (% 20). % 20'si kısmen uyarılarda bulunduğunu söylemiş, bu uyarıların genellikle sigara kullanımı üzerinden olduğu söylenmiştir. % 60'ı ise herhangi bir uyarıda bulunmadıklarını söylemiştir. Fakat araştırma kapsamında görüşülen katılımcılar bundan sonra uyarılarda bulunup konu ile çeşitli kısa bilgilendirme toplantıları yapabileceklerini bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra, işletme personeli çeşitli eğitici program ve kurslarla çevre duyarlılığı konusunda bilinçlendirilmelidir.

10) Çevre duyarlılığı konusunda eğitim alan personellerin, geri dönüşümlü ürünleri almaya daha fazla özen gösterdikleri bilinmektedir. Nitekim araştırma kapsamında işletmelerde çalışan personellerin % 64'ünün geri dönüşümü mümkün olan ürünleri tercih ederken, % 16'sının kısmen dikkat ettikleri ve % 20'sinin ise dikkat etmedikleri tespit edilmiştir. İşletmeler fiyat ve kalite konularında bir çekince yaşamaktadır. Bunun sebebi de bu iki faktörün işletme açısından geri dönüşümlü ürünlerin daha maliyetli ve kalitesiz olabileceği yönündedir. Bu ön yargılar yıkıldığında ve daha uygun ve kaliteli ürünler olduğunda geri dönüşümlü ürünlerin yaygınlaşacağı muhtemel görünmektedir. Bu konuda teşvik amaçlı geri dönüşümlü ürünlerde daha az vergi alınması bu ürünleri daha uygun fiyatlı ve tercih sebebi yapılabilir.

11) Ürün ambalajlarının geri dönüşüm atılması konusunda işletmelerin % 72'si "Ürün ambalajlarını geri dönüşüme atarız" cevabını vermiştir. % 8'i kısmi olarak belirli atıkları (pil, mavi kapak) ayırdıklarını belirtirken, % 20'si ise geri dönüşüm kutularına sahip olmamaları gibi gerekçeler sunmuştur. Bu nedenle her işletmede geri dönüşüm kutularının bulundurulması yasal bir zorunluluk haline getirilmeli ve bu kutuların amaçları doğrultusunda kullanılması gerekmektedir. İşletmelerin bu durumla ilgili desteklenmesi ve teşvik edilmesi oldukça önemlidir.

12) UNESCO Dünya Miras Şehri Safranbolu bilişim teknolojileri sayesinde adını daha fazla duyurması, coğrafi konumu ve ulaşım kolaylığı sayesinde özellikle yaz mevsiminde ve özel günlerde (bayramlar, tatiller) taşıma kapasitesini aşması sebebi ile

sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların başında çevre kirliliği gelmektedir. Safranbolu’da çevre kirliliği konusunda;

- a) Hem alt yapı hem de üst yapı çalışmalarında daha kalıcı önlemler alınmalıdır.
- b) Çevre duyarlılığı konusunda işletme yöneticileri ve çalışan personelleri için bilinçlendirme faaliyetleri düzenlenmeli ve teşvikler verilmelidir. Bu kapsamda Safranbolu’da her yıl “en iyi korunan konak” seçilmekte, buna ek olarak “çevreye duyarlı turizm işletmesi” de seçilebilir.
- c) Eski Çarşı başta olmak üzere Safranbolu’da her yere atık toplama konteynırları yerleştirilmelidir.
- d) Safranbolu’da yaşayan bireyler atıkların ayrıştırılması ve çevre duyarlılığı konusunda bilinçlendirilmelidir. Üniversite, milli eğitim müdürlüğü, halk eğitim merkezleri, kaymakamlık, belediye başkanlığı, sivil toplum kuruluşları bu konuda öncü paydaşlar olmalıdır.

Sonuç itibari ile bu çalışmada sürdürülebilir turizm kapsamında turizm işletmelerinin çevreye duyarlılığı Safranbolu destinasyonu çerçevesinde değerlendirilmiş olup, turizm işletmelerinin sürdürülebilir turizm için çevre duyarlılığı kapsamında yaptıkları uygulamalar ve aldıkları önlemler işletme yetkililerinin beyanları beraberinde kısmi olarak da gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2017). Ziyaretçilerin çevresel duyarlılık ve küreselleşme karşılığı özelliklerinin sakin şehirleri tercih nedenleri ile ilişkisi: türkiye'deki sakin şehirlerin değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*. 5/2.
- Alexander, S. (2002). "Green hotels: opportunities and resources for success", *Zero Waste Alliance*, Edited by Carter Kennedy.
- Ansiklopedik Çevre Sözlüğü, (2001). Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayınları.
- Aslanertik, B. E. ve Özgen, I., (2007). Otel işletmelerinde çevresel muhasebe, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 163-179.
- Atagündüz, G. (2001). Dünya iklim modelleri ve iklim değişim hızını yavaşlatacak bazı tedbirler, *Türkiye 3. Enerji Sempozyumu, "Küreselleşmenin" Enerji Sektöründe Yapısal Değişim Programı ve Ulusal Enerji Politikaları*, 5-6-7 Aralık Ankara, 253-262.
- Atay, L. ve Dilek, S., E. (2013). Konaklama İşletmelerinde Yeşil Pazarlama Uygulamaları: Ibis Otel Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1), 203-219.
- Atik, M. (2003). Güney Antalya Bölgesindeki Turizm Gelişmelerinin Doğal Çevre Üzerine Etkileri ve Sürdürülebilir Turizm Olanakları. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ayaş, N. (2007). Çevresel sürdürülebilir turizm gelişmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 59-69.
- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2014). Konaklama sektöründe enerji kullanımı ve sıfır enerjili binalar kavramı, *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Eskişehir.
- Bilgiç, E. (2006). Su sorunu; fırat, dicle ve asi nehirleri örnekleri, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Büyükipekçi, S. ve Şimşek, Ş. (2018). Konaklama sektöründe çevre dostu yönetim ve çevre muhasebesinin önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 21(2), 336-347.
- Chamorro, A. & M.T. Bañegil (2006). Green marketing philosophy: a study of spanish firms with ecolabels. corporate social responsibility and environmental management corp. soc. responsib. environ. mgmt., 13(1), 12.
- Cinnioğlu, H., (2015). Sürdürülebilir ekonomik kalkınma kapsamında ekoturizmin çevre üzerindeki etkilerinin eleştirel bir bakış açısıyla incelenmesi. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. No:3.
- Cole, S (2012). A Political ecology of water equity and tourism.
- Cooper, I. (1998). Emerging issues in environmental management, s. 111-119.
- ÇED ve Planlama genel Müdürlüğü çevre Envanteri Dairesi, (1997). *Türkiye Çevre Atlası*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Çepel, N. (1996). *Çevre Koruma ve Ekoloji Terimleri Sözlüğü*. 2. Baskı, İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.
- Çınar, Ö., (2008). *Çevre Kirliliği ve Kontrolü*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çoban, Ö. ve Harman, S. (2016). Yavaş şehir (cittaslow) türkiye ağı'na üye olan şehirlerin internet sitelerinde yavaş şehir temasının görünürlüğü üzerine bir araştırma. *İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, 235-253.
- David L. Goetsch, Stanley B. Davis, (2001). ISO 14000 environmental management, New Jersey, Prentice Hall Inc., s. 32.
- Demirtaş, N. (2011). *Turizm ve Çevre*. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- Deniz, T. (2017). Hızlı dünyada sürdürülebilir mekânlar: sakin kentler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1399-1412.

- Durak, A. (2008). Turizmin çevreye etkileri neşehir ili konaklama işletmeleri yöneticilerinin çevre duyarlılığı ile ilgili bir araştırma, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Durak, Ş. ve Ayyıldız, S. (2018). ÇEDBİK konut sertifikası kapsamında konutların gün ışığından yararlanma performanslarının konfor ve sağlık açısından değerlendirilmesi. *İstanbul Pendik Örneği. Academia Dergisi*.
- Durmazuçar, V. (2002). *Ortadoğu'da Suyun Artan Stratejik Değeri*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık: İstanbul.
- Emeksiz, M. (2007). Küçük otel işletmeleri ve çevre yönetimi. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(18), 141-156.
- Erdal, L., (2011). Enerji arz güvenliğini etkileyen faktörler ve yenilenebilir enerji kaynakları alternatifi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdemir, B. (2018). Sürdürülebilir turizm kapsamında destinasyonların fiziksel ve psikolojik taşıma kapasitesi analizi: Pamukkale Hierapolis ören yeri örneği. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdoğan, D. ve Seçgin, B. (2008). *Yenilenebilir Enerji*. Yıldız Teknik Üniversitesi Fizik Öğretmenliği Alan Eğitiminde Araştırma Projesi.
- Erdoğan, N. Editörler: Reyhan, H., Mutlu, A., Doğan, H., H. ve Reyhan, A., S.(2014). *Sosyal Çevre Bilimleri: Ekoturizm Turizm, Çevre ve Sürdürülebilirlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erhan, S., B. (2012). Çevre duyarlılığı ekseninde iletişim boyutuyla yeşil pazarlama, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtımı Anabilim Dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erkan, Ç., Tutar, F., Tutar, E. ve Eren, M., V. (2013). Yeşil ekonomi ve turizm. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 62-72.

- Göksu, M., Z., L., (2015). *Su Kirliliği*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Görmez, K. (2010). *Çevre Sorunları*. 2. Basım, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Güler, Ç. (2011). *Çevre Kirliliği ve Çocuk*. Ankara Yazıt Yayıncılık.
- Güler, Ç. ve Vaizoğlu, S.A. (2008). *Turizm ve Çevre, Özgür Doruk Güler Çevre Dizisi* 21, Ankara: Yazıt Yayıncılık.
- Gündoğdu, S. (2011). *Türkiye - Suriye İlişkilerinde Su Sorunu ve Terörizme Etkisi*, 90.
- Güneş, G. (2011). Konaklama sektöründe çevre dostu yönetimin önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomi k Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 45-51.
- Gürel, Ş., K. (2008). Çevre sorunlarına duyarlılık ve çevre bilinci (afyonkarahisar ili örneği). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Halisdemir, B. (2016). *Sağlıklı Kentler İçin Yenilebilir Enerji*. Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi.
- Hook, P., Çev. Kurt, B., (2015). *Çevre Terimlerinin Küçük Kitabı*. Tübitak Popüler Bilim Kitapları. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Issı, Y. (1989). Türkiye turizminin yapay ve doğal çevre üzerindeki etkileri. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47(1-4), 115-131.
- Karataş, T. (2012). *Hava, Su ve Toprak İçin 100 Yeşil Adım*. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Kayıkçı, M. (2014). *Osmanlı'da Çevre Düşüncesi*. 13-15, Ankara: Orion Kitabevi.
- Keleş, R. (2013). 100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası. İzmir: Yakın Kitabevi.
- Keskin, E., B. (2012). Sürdürülebilir kent kavramına farklı bir bakış: yavaş şehirler (cittaslow). *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1), 81-99.

- Kılınç, İ., (2011). *Çöp Ekonomisi ya da Atık Dedikleri*, 2. Baskı, Ankara: Epos Yayınları.
- Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F. (2010). *Çevre ve Ekoloji*. 12. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kızıldemir, Ö. ve Sandıkcı, M. (2014). Otel işletmelerinde katı atık yönetimi: ön büro departmanındaki uygulamalara yönelik bir araştırma. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 3(2), 34-57.
- Koçoğlu, C. M., ve Aksoy, R. (2017). Demografik değişkenlerin kurumsal sosyal sorumluluk algısı üzerindeki etkilerine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(1), 89-116.
- Koçoğlu, C. M. ve Deniz, T. (2018). Sürdürülebilir turizm kapsamında ekolojik konaklama yapıları: safranbolu için uygulama önerisi. 1. Uluslararası Turizm, Kültür ve Mimarlık Kongresi, 24-27 Ekim 2018, Safranbolu.
- Koçoğlu, C., M. ve Koçoğlu Y. (2017). Yeşil pazarlama kapsamında çevreye duyarlı ürünlerin satın alma eğilimleri: lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 417-427.
- Kozak, M. (2013). *Sürdürülebilir Turizm* (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kut, G. (1991). *Ortadoğu'da Su Sorunu ve Türkiye, Ortadoğu Sorunları ve Türkiye*, İstanbul: Tüses Yayınları.
- Kuter, N., Ünal, H.E. (2009). Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel, ekonomik ve sosyokültürel etkileri. *Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, 9(2), 146-156.
- Lee, J. S., Hsu, L. T., Han, H., Kim, Y. (2010). Understanding how consumers view green hotels: how a hotel's green image can influence behavioural intentions. *Journal of Sustainable Tourism*, 18, 901- 904.
- Numanoğlu Ö, (2019) Turizm kirliliği. *Travel Dergisi*. Doğan Burda Dergi Yayıncılık.

- Özçoban, E. (2010). Türkiye’de turizm endüstrisinde sosyal sorumluluk kampanyaları: T.C. kültür ve turizm bakanlığı’nın yeşil yıldız uygulaması ve calista otel örneği üzerinde amprik bir çalışma, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım ABD, Ankara.
- Özey, R. (2009). *Çevre Sorunları*. 3. Baskı, İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Özgen, I. (2005). Büyük ölçekli otel işletmelerinde atık yönetimi ve iber otel sarıgerme park. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Örneği Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Robert, J. (2003). *Suyun Ekonomi-Politiği*. Çev. Duran, M. ve Sakınç, M.E., Ankara: Ütopya Yayınları.
- Sarıbaş, Ö., Kömürcü, S. ve Güler, M., E. (2016). Yavaş şehirlerde yaşayan z kuşağının çevre ve sürdürülebilir kalkınma algıları: seferihisar örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 107-119.
- Sert, A., N., (2017). konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama uygulamaları: doğa residence otel örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Seyhan, G. (2010). Sürdürülebilir turizm kapsamında konaklama işletmelerinde çevreye duyarlı uygulamalar ve yeşil pazarlama: örnek olay çalışması (calista luxury resort hotel-antalya). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Seyhan, G. ve Yılmaz, B., S. (2010). Sürdürülebilir turizm kapsamında konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama: Calista Luxury Resort Hotel. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 11(1), 51-74.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. CABI Publishing, Oxon.
- Talınlı, İ. (2016). *Tehlikeli Atıkların Yönetimi*. İstanbul: Birsen Yayınevi. 13-14.
- Tayan, M. (2007). Bursa’da katı atık sorunu ve sürdürülebilir kalkınma açısından çözüm önerileri. Uludağ Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Tsoutsos, T., Tournaki, S., de Santos, C. A. ve Vercellotti, R. (2013). *Nearly Zero Energy Buildings Application in Mediterranean hotels*. *Energy Procedia*,42, 230-238.
- Tunç, M. (2015). *Siyasi Coğrafya Açısından Ortadoğu'da Su Sorunu*, s. 37.
- Tutar, F. (2015). Yeşil ekonomi, yeşil turizm: türkiye'de turizm sektöründe yeni trend yeşillenen oteller projesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 13, s. 328-352.
- Türker, N. (1998). Çevreye karşı duyarlılığın uluslararası rekabette bir strateji olarak kullanılması. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Hafta Sonu Seminerleri. Nevşehir: Erciyes Üniversitesi Yayını.
- TÜSİAD, (2012). *Sürdürülebilir Turizm*. İstanbul: Sis Matbaacılık.
- UNEP (2009), *Global Green New Deal Policy Brief*.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi, (2009). *Türkiye'nin Dünya Miras Alanları Koruma Ve Yönetimindeki Durum*. Ankara.
- UNWTO (2003). *Djerba Declaration On Tourism and Climate Change*.
- Uşak, M., Editörler: Aydoğdu, M. ve Gezer, K., *Çevre Bilimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ünal, Ç. (2016). Turizm coğrafyasında yeni kavramlar “yavaş şehirler ve yavaş turizm” . *Doğu Coğrafya Dergisi*, 36, 13-28.
- Vatan, A. ve Zengin, B. (2014). Çevresel inovasyon ve konaklama işletmelerindeki uygulamalar üzerine bir araştırma: istanbul örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 8, 511-530.
- Yaman, K. (2015). Yabancı turistlerin safranbolu'daki çevre kirliliği algısı. *Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı: 1.
- Yılmaz, B. S. ve Yumuk, Y. (2013), Türk turizm pazarında çevreye duyarlı bir eğilim: “yeşil yıldız” uygulaması ve yeşil yıldız sahibi otel işletmeleri üzerine bir değerlendirme, 14. Ulusal Turizm Kongresi, 1288-1300, Kayseri.

Yılmaz, İ., A., Ünal, A. ve Çakır, G. (2015). Sürdürülebilir turizm literatürü üzerine bir değerlendirme: Türkiye bağlamı. *Mesleki Bilimler Dergisi*, 4(2), 55-83.

Yontar, İ., G. (2010). Sürdürülebilir çevre ve ekonomi için bir araç: türkiye' de iso 14001 çevre yönetim sistemi standardı. *Review of Social, Economic & Business Studies*, Vol 9/10, 477-500.

Zehir, C. (2003). *Ortadoğu'da Su Medeniyetlerinden Su Savaşlarına*. 115-140, İstanbul: Su Vakfı Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

Birkanİ,2012;<https://www.turizm gazetesi.com/article.aspx?id=68348>

Canbay, N. (2011). *Turizm Sektöründe Yükselen Trend: Yeşil Oteller, Yeşil Bina Dergisi*. (http://www.yesilbinadergisi.com/?pid=25558#.Vn_As6BhQ7I) (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

<http://turizmdatabank.com/haber/yesil-yildizli-otel-sayisi-357-oldu> Erişim Tarihi: (10.10.2017)

<http://turizmnews.com/etiket/Ye%C5%9Fil%20Y%C4%B1ld%C4%B1z.html> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

<http://tuyup.turizm.gov.tr/VideoGalerisi/E%C4%9Fitim%20Sunumlar%C4%B1/11-Enerji%20Y%C3%B6netimi.mp4> (Erişim Tarihi:03.10.2017)

<http://tuyup.turizm.gov.tr/VideoGalerisi/E%C4%9Fitim%20Sunumlar%C4%B1/15-Su%20Y%C3%B6netimi.mp4> (Erişim Tarihi:03.10.2017)

http://www.alarko-carrier.com.tr/eBulten/Referans/images_91/e_konfor91.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

<http://www.dsi.gov.tr/projeler/kktc-su-temin-projesi> (Erişim Tarihi: 13.11.2017)

<http://www.enerjivetesizat.com/enerji-haberleri/verimlilik/2499-the-marmara-taksimotel-enerjide-tasarruf-salyor> (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

<http://www.gap.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.10.2017)

<http://www.gap.gov.tr/gap-ta-son-durum-sayfa-32.html> (Erişim Tarihi:10.10.2017)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b2ccc88bef40.73364832 (Erişim tarihi: 06.06.2018)

httpswww.avrupa.info.tr/sites/default/files/2017-07/yesil_urun_web_e.pdf Erişim Tarihi: (06.10.2018).

Turizm ve Yatırım İşletme ve Endüstri Dergisi, Ağustos 2012, S:36. TUROB Yeşil Otel Olma Őartları, <http://www.turob.com/haber.aspx?id=16774> (Erişim Tarihi: 15.09.2017)

www.dsi.gov.tr. "*Toprak ve Su Kaynakları*", DSİ (Erişim tarihi: 21.09.2017)

www.gelecekturizmde.com (Erişim Tarihi: 09.10.2019)

www.turcev.org.tr (Erişim tarihi: 21.12.2018)

[www.urak.org/.../URAK_EraslanBuluBakan_KumelenmeInovasyon .pdf](http://www.urak.org/.../URAK_EraslanBuluBakan_KumelenmeInovasyon.pdf), 2018 (Erişim Tarihi: 06.12.2018)

<https://www.neyfa.com/insanlarin-neden-oldugu-cevre-sorunlari-ve-alinacak-onlemler/> (Erişim Tarihi: 06.09.2019)

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'nin Başlıca Barajları	23
Tablo 2. Türkiye Katı Atık Miktarı Tahmini (ton)	28
Tablo 3. Küresel Turizm Emisyonunun Sektörler Bazında Etkisi (Yalnızca CO ₂ Gazı Salınımı)	33
Tablo 4. Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri Azaltan Önlemler	42
Tablo 5. Kayak Pistinin Çevreye Etkisi	49
Tablo 6. Geleneksel Yönetim İle Çevre Dostu Yönetimlerin Karşılaştırılması ve Çevre Dostu İşletmeleri Konaklama İşletmeleri Üzerinden Değerlendirilmesi	59
Tablo 7: Sürdürülebilir Turizmin 12 Hedefi.....	63
Tablo 8: Sürdürülebilir Turizmin Yararları	64
Tablo 9. Mavi Bayrak Programını Uygulayan Ülkeler	71
Tablo 10. Türkiye'deki Yavaş Şehirler	74
Tablo 11: Turizm Perspektifiyle İnovasyon Modeli (Abernathy ve Clark'ın Modeli). 76	
Tablo 12. Mülakat Formunda Yer Alan Sorular	80
Tablo 13. Görüşülen Kişiler ve İşletmelere Ait Demografik Özellikler	81
Tablo 14. Katılımcılar Tarafından Yeşil Yıldız Kavramının Bilinirliği	82

Tablo 15. Çevre Dostu Ürün Satın Alma Durumu.....	83
Tablo 16. Tablo 13. Turistlerin Çevre Dostu Ürün Kullanımı	84
Tablo 17. İşletmelerin Çevre Dostu Uygulamaları.....	85
Tablo 18. Turizm İşletmelerinin Tedarikçilerin Çevre Dostu Olmasının Önemli Olup Olmadığına Dair Fikirleri	87
Tablo 19. Enerji Tasarrufuna Yönelik Alet Kullanımı.....	87
Tablo 20. Turizm İşletmelerinin Su Tasarrufuna Yönelik Tutum ve Uygulamaları.....	88
Tablo 21. İşletme Personelinin Çevreye Duyarlılık Konusunda Uyarılması.....	89
Tablo 22. Çevre Dostu Ürün Satın Almaya Yönelik Verilen Yanıtlar	90
Tablo 23. Çevre Dostu Ürün Satın Almaya Yönelik Verilen Yanıtlar	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Katı Atık Yönetim Hiyerarşisi	29
Şekil 2. Küresel Turizm Emisyonunun Sektörler Bazında Etkisi (Yalnızca CO ₂ Gazı Salınımı)	33
Şekil 3. ISO 14000 Çevre Yönetim Modeli	47
Şekil 4. Otellerde Enerji Tüketimi Kaynakları	53
Şekil 5. Türkiye'deki Yeşil Otellerin İllere Göre Dağılımı	69
Şekil 6. Türkiye'de Yıllara Göre Mavi Bayrak Sayıları	72
Şekil 7. Yeşil Pazarlama İle Geleneksel Pazarlamanın Karşılaştırılması	63

EKLER

Ek 1. Çevreci Oda Programı (Öztürk, 2004: 19).

ÇEVRECİ ODA PROGRAMI

Bu odayı kullanırken sizde doğal kaynakların korunmasında katkıda bulunabilirsiniz!

Doğal kaynaklarımızı korumak önceliğimizdir. Otel olarak, sizleri doğanızı korumada katkıda bulunmaya davet ediyor.

1. El yıkarken sıcak su yerine ılık veya soğuk su kullanabilirsiniz. Tıraş olurken suları boşa akıtmayınız.
2. Çarşafların ve havluların günlük olarak değiştirilmemesini seçerek günlük 30-35 litre temiz suyu kirletilmesini önleyebilirsiniz.
3. Havluları banyonun dış tarafındaki askıya asarak veya hava kurutucuda kurutabilirsiniz. Havluların sık sık yıkanmasını ve suların kirletilmesini önleyebilirsiniz.
4. Akşamları pencereleri ve perdeleri kapalı tutarak odanın sıcaklığını maksimum 20 °C’de tutunuz.
5. Yatmadan önce odanızın sıcaklığını maksimum 17 °c ye ayarlayınız.
6. Yatmadan önce tüm lambaları ve televizyonu kapatınız. İsterseniz gece lambasını açık tutabilirsiniz.
7. Havluların günlük olarak değiştirilmesini istiyorsanız onları banyo torbasına koyunuz.
8. Çarşafların günlük olarak yıkanmasını istemiyorsanız yatağın üzerine... işaretini asınız.
9. Odadan her çıkışınızda lambaları, muslukları ve televizyonu kapatınız.

Daha temiz çevre için gösterdiğiniz duyarlılığa teşekkür ederiz.

Otel Yönetimi

Ek 2. Mülakat Formu

MÜLAKAT FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu mülakat formu “Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turizm İşletmelerinin Çevre Duyarlılığının Belirlenmesi: Safranbolu Örneği” adlı tez çalışmasına yönelik araştırma yapmak amacıyla hazırlanmıştır. Soruların cevaplanması en fazla 20-30 dakika sürmektedir. Soruları cevaplarken isim belirtmeniz **kesinlikle istenmemektedir**. Cevaplarınıza ilişkin gizlilik kesin bir şekilde sağlanacak ve toplanan veriler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Soruları cevaplandırarak araştırmaya yapacağınız önemli katkıdan dolayı şimdiden çok teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Taşkın DENİZ

Karabük Üniversitesi

Safranbolu Turizm Fakültesi

Nurdan ÖZMEN

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği ABD

SORULAR

1. “Yeşil Yıldız” kavramını daha önce duydunuz mu?
2. Çevre dostu ürün satın alıyor musunuz? Neden?
3. Turistlerin genel eğilimi otellerin çevre dostu ürün kullanımı yönündedir. Sizin bu konuda fikriniz nedir?
4. Çevre dostu faaliyetlere yönelik otel olarak neler yapıyorsunuz?
5. Otel işletmesi olarak tedarikçilerin çevre dostu olup olmaması sizin için önemli midir?
6. Enerji tasarrufuna uygun çalışma aletlerini kullanıyor musunuz? Örneğin, işletmenizdeki lambaları daha ekonomik olan lambalarla değiştirip, böylece kullandığınız elektrikten tasarruf sağlıyor musunuz?
7. Su tasarrufuna yönelik olarak işletmenizde önlemler alıyor musunuz? Bu önlemler nelerdir?
8. İşletme personelini çevreye zarar veren ürünleri almamaları konusunda uyarır mısınız ve bunun için hizmet içi eğitim çalışmaları yapıyor musunuz?
9. İşletmenize geri dönüşümlü ürünleri almaya özen gösterir misiniz?
10. İşletmenizdeki kullanılmış ürün ambalajlarını geri dönüşüm kutularına atar mısınız?

Yaş:

Cinsiyet:

İşletmenin Hizmet Verdiği Yıl:

İşletme Sınıfı:

İşletmenin Sahip Olduğu Sertifikalar

ÖZGEÇMİŞ

1994 yılında Karabük'te doğdu. 2000-2008 yılları arasında ilk ve ortaokul öğrenimini Karabük'te tamamladı. 2008-2012 yılları arasında Safranbolu Anadolu Meslek Lisesi Konaklama ve Seyahat Hizmetler Alanı Ön Büro Dalı'ndan mezun oldu. 2012-2017 yılları arasında ilk yılı yabancı dil eğitimi olmak üzere, lisans eğitimini Düzce Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik bölümünden mezun olarak tamamladı. Lisans eğitiminin son yılı olan 2016-2017 yılları arasında Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Pedagojik Formasyon eğitimini tamamladı. Ardından 2017 güz döneminde Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda tezli yüksek lisans programına başladı.

2018-2019 eğitim-öğretim döneminde Almanca öğretmeni olarak görev yaptı. İngilizce ve Almanca dillerini bilmektedir.